

KASVATUS

KASVATUSTEADUSLIK AJAKIRI
EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 4

12. AASTAKÄIK. — APRILL 1930.

Eesti Õpetajate Liidu kirjastusel

ilmus Rahvasteliitu ja rahuaadet käsitlev Mihail Janson i
lastenäidend

Rahuingel

hulga illustratsioonidega ja M. Metsanurga saatesõnaga.

„Olgu noorsoo ideaaliks mitte ainult füüsiline tugevus,
vaid ka moraalne jõud...“
Autori eessõnast.

„See väike näidend tahab meie noorsoole piltlikult selgi-
tada sõja mõttetut koledust, rahuaate levitamise tarvilikkust
ja rahuliku, loova töö kõrget ideed... Julgen seda näiden-
dit tõsiselt soovitada noorsoo- ja koolipidustustel lavastami-
seks, kus see lavatehniliselt üle jõu ei käi“.

Ed. Hubel-Metsanurk: Saatesõna.

78 lehekülge heal kirjutuspaberil hulga algupäraste illus-
tratsioonide ja nootidega ning juhistega lavastamiseks. Värvil-
ine kaas. Hind 1 kroon.

Maikuu lõpul ilmub

Noorusmaa II almanak

Sisuks ilukirjanduslikud palad noorsoole.

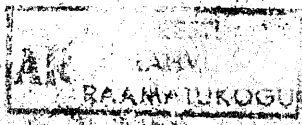
Raamat on eriliselt väärtuslikuks kingiks kooli-lõpetajaile.

Eesti Õpetajate Liidu noorsookirjanduse
toimkonna väljaanne.

Hind ainult 1 kroon.

Varem ilmunud: Noorusmaa I almanak. Hind 1 kroon.

L a d u: Tallinna, Rataskaevu 22. Telef. 14-63.

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 4

Aprill 1930.

12. aastakäik

SISU: Õpetajateseminarid vaekausil — *H. Rajamaa*. Õpilaste edasijõudmine koolides — *H. Reiman*. Neli põhitehet algebraliste arvudega — *mag. mat. E. Rätso*. Töö hariduslikust väärtusest — *M. Meisi*. Hoolekogude kaitseks — *B. Rea*. Õpetajate ekskursioonijaama tegevusest Tallinnas, 13.—22. VI. 1929. — *ass. K. Orviku*. Õpilasekursioonidest — *Aug. Kista*. Muljeid välismaa haridusoludest — *A. Kuks*. Kirjanduse arvustusi ja ülevaateid: *A. Kallas*, *Hundimõrsja* — *Ilmar Reiman*; *A. Tammann*, *Vidriku parun* — *Ilmar Reiman*. Organisatsioonide teateid ja kroonika. Välismaalt. Ametlikke teateid ja määrusi. Üleskutse. Uusi raamatuid.

Õpetajateseminarid vaekausil.

H. Rajamaa.

Praegu seisame koolialal suurte murranguliste kavatsuste tuule- ja tormikeerises. Maa-alkkool, paljud keskkoolid maal ja õpetajateseminarid — need seisavad kas põhjaliku reorganiseerimise ees või peavad minema kõige liha teed (seminarid). Meie praegune raske majanduslik depressioon, mis tohiks küll olla ajutine ning möödaminev nähe — on pannud kiiremale teotsemisele, revolutsioonilisele ümberkorraldamisele need, kelle kätte on praegusel raskel hetkel läinud poliitiline ja administratiivne võim. Selle kõige taga seisab üks sõna: *koondamine*.

Siinkohal tahaksin pisut peatuda viimase, s. o. seminaride sulgemisküsimusel. See ei ole kaugeltki enam uus küsimus. See on kerkinud kordkorralt päevakorraks ja taas vaibunud mõneks ajaks, et hiljem jälle uuesti kerkida üles. Peale ajakirjanduses aeg-ajalt ilmunud rohkearvuliste kirjutiste seminaride poolt ja vastu, on söelutud küsimust mitmelt seisukohalt ka „Kasvatuse“ veergudel (Vt. m. s. „Kasvatuse“ 1922. a. aastakäigus *J. Käis'e*, *A. Kuks'i* ja *J. Torgi* sellekohaseid kirjutisi, siis „Kasvatuse“

1925. a. aastakäigus (nr. 6.), 1927. a. aastakäigus ja mujalgi). Seda on harutatud õpetajate kongressidel, kus on oldud peaaegu täiesti üksmeelselt seminaride *allesjäämise* poolt. Ägedamal kujul oli seminaride-küsimus avalikult päevakorraks 1926./27. aastal hr. *J. Lattik'u* haridusministriks oleku päevil. Siis käisid seminaride sulgemislained kõrgelt ja räägiti juba kui tõsi- asjaks saamas kord pedagoogilise instituudi, kord pedagoogiumi, kord õige kõlava pedagoogilise akadeemia nimelisest õpetajate ettevalmistusasutistest. Lõppeks jäadi nimetuse „pedagoogium“ juurde. Selle kursus oleks tulnud 2-heaastane keskkooli lõpetanuile. Seminaride sulgemiseks ja uute pedagoogiumide avamiseks otsiti tuge ja põhjendusi just välismaade sellelaadilistest reformkatsetest. Siis (ka mõni aasta varemalt) olid hoos ja moes kahtlemata kulukad sõidud välismaale. Korra käis ka hr. minister ise Saksamaal tutvumas õpetajate ettevalmistusasutistega, õigemini küll uute reformkatsete eba-kindlate tulemustega. Kuid vaevalt paar kuud pärast ministri õpireisi tuli valitsusekriis ja *J. Lattik'u* lahkumise

vaibusid seks korraks kavatsused seminaride sulgemisest. Hiljem avati küll Tallinnas pedagoogium, mis oleks jäänud juba varem sulgemisele määratud (kord-korralt) Tallinna seminari asemele, et hiljem näha ja võrrelda selle töötulemusi seminaride töötagajärgedega.

Nüüd on siis uuesti päevakorrale kerkinud seminaride sulgemine, ja resolutsioonil kujul, kui vististi kunagi varemalt. Kui mõned aastad tagasi kavatseti vähemasti 2 seminari jätta ikkagi alles ja nende kõrval avada 1—2 pedagoogiumi, siis kõneldakse ja kirjutatakse nüüd kõigi seminaride sulgemisest, neist 2 seminari korruga *terves ulatuses* arvates 1. aug. s. a. ja ülejäänud 2 aasta-aastalt, arvates käesolevast aastast. Seega oleksid siis seminarid 5-e aasta pärast likvideeritud, ja nende asemele kavatsetakse siis avada lisaks Tallinna pedagoogiumile veel 1 pedagoogium Tartus. Sellega olekski kõik korras ja rahu majas õpetajate ettevalmistuse alal.

Siinkohal tahaksin kokku võtta need motiivid, mis pärast tahetakse likvideerida meie seminarid.

1. Pedagoogiumid andvat palju tusedama ning põhjalikuma pedagoogilise ja praktilise ettevalmistuse tulevasele algkooli-õpetajale (ka maal mitme õppeaastaga koos töötamiseks), kui seda suudavad seminarid.

2. Kas see või teine kõllab algkooli-õpetajaks, ei olevat võimalik kindlaks teha — kutsevalijal endal ega ka teistel — enam, kui on kutsevalijal üldhäriliduslik keskkool selja taga.

3. Õpetajate üleproduktatsioon. See minevat eriti teravaks siis, kui teostatakse kavatsetavad eriti maa-alkkoolide klassikomplektide koondamised ja teiseks, algkooli-õpetaja kutse andmine mitmet-liiki kutsekoolide lõpetajaile.

4. Seminarid olevat liiga kulukad. Pedagoogiumide kaudu tulevat algkooli-õpetajate ettevalmistus hulga odavam.

5. Seminarides valitsevat maaelule võõras vaim.

Nende asjaolude juures tuleks pisut peatuda.

1. Et pedagoogium suudab paremini

algkooli-õpetajaid ette valmistada, see on meie olude seisukohast veel täiesti tõestamata, pealegi kui olemasolev pedagoogium ei ole veel saanud ühtki lendu välja. Ainult välismaade reformkatsetusile, mis on veel mitmes asjas vaieldavad, pimesi heas lootuses järele teha — see ei kannata iial tõsist kriitikat. Pealegi on olud ja tingimused mitmesugustes maades erisugused. Jäetagu ometi ükskord see *välismaamaania*, mis meil aina lokkab mõnel muulgi alal, sellest peame lahti saama, mida varem, seda parem.

2. Andekamate algkooli lõpetajate hulgast on saadud seni nende kasvatajate-õpetajate hoolikal kaasabil, soovitusil ja sõelumisel seminari vastuvõtmisel kui ka seminarikursuse kestel häid algkooli-õpetajaid. Siin on võimalik seminari praeguse kuju juures seda kvaliteeti veelgi tõsta sellega, et vastu võetakse enam vanemaid (15—16-aastasi). Sellega jõuavad nad seminari vanemaisse klassesse enam küpsemas eas, mis tagab enam-arenenud ja asjast huvitatud seminaristi tõsist suhtumist oma õpialasse. Seni on küll osalt seda teed käidud, edaspidi tuleks see teha kindlaks süsteemiks. Ja mis peasi: seminaris kuue aasta jooksul kasvandik kasvatatakse õpetajaks, tahaksin rõhutada, et kasvatajaks ei saa ainult loomukohaste kalduvustega õpetajakutseks, vaid ka pikemaajalise sellestihilise süstemaatilise kasvatuse teel.

3. Õpetajate üleproduktiooni-küsimus on *fiktiivne*. Selle kohta tähendas ka seminaride tuliseim vastane hr. A. Kuks, et see ei saa praegu üldse arvesse tulla. Alkkoolide koondamisel tekkiv võimalik kuhjumine tuleb teisiti reguleerida, aga mitte seminaride sulgemisega. Täiesti reaalsete arvestuste järgi läheb tarvis üle riigi normaalselt iga aasta vähemasti 100—130 uut õpetajat.

4. Arvatav majanduslik kokkuhoid on äärmiselt küsitav. Täiesti vale on niisugune enam kui lihtsameelne arvestus, et vaadake: 2-heaastane pedagoogium läheks maksma nii ja niipalju ja 6-eaastane seminar maksab niipalju. Pedagoogiumi kuludele tulevat arvata juurde veel kulud, mis sama õpilane

läheb riigile maksma keskkoolis. Ja kuipalju läheb maksma õpilane praeguses Tallinna pedagoogiumis? See küsimus tahab veel eriti uurimist, ennekui siin mingeid konsekvantse tõmata.

5. Missugune vaim valitseb ühes või teises seminaris, selle üle võib otsustada alles siis, kui seda on õpitud tundma *kohapeal*. Seda aga seni väljastpoolt *ei ole tehtud*, küll aga kiputakse teema raskeid etteheiteid, mis ei ole millegagi põhjendatud (näit. pr. M. Reisik Riigikogus). Tuldagu ja vaadatagu, missugust tööd ja kuidas tehakse *kõigis* seminarides ja visake siis kiviga!

Seminar *praegusel* kujul küll ei rahulda. Siin tuleb võtta ette põhjalikum muudatus *õppekavades*. Kõige pealt tuleb heita välja 2. võõrkeel, kas inglise või saksa — ei ole tähtis siinkohal. Selle üle peavad otsustama asjatundjad, silmas pidades algkooli puhtpedagoogilisi nõudeid. Nii või teisiti — üks võõrkeel seminarist välja! Osa sellest vabanenud tunde lisatagu allesjäänud võõrkeelele juurde, et õpilased võiksid selle seda põhjalikumalt omandada. Ülejäänud kasutatagu puhtkutesiliste ainete: pedagoogika, didaktika,

üksikute ainete metoodika jne. tarvis. Peale selle oleks veel tarvis muidki siimesi ümberkorraldusi, ilma et oleks tarvidust rikkuda seminari üldkuju, aga nende esitamiseks puudub siin aeg ja ruum.

Sel viisil ei ole meil tarvidust lõhkuma hakata lõpule jõudmas tööd *eesti* seminari ülesehitamises. Selles ülesehitavas töös on paljud rohkesti vaeva näinud, on seda tööd tõsiselt võtnud, selle küljes ihu ja hingega olnud, sest seda ei ole tehtud tänaseks ja homseks, vaid siin on nähtud ette kaugemaid perspektiive — ja nüüd korraga on see kõik asjata ja mahavisatud vaev! Ja rahulikke töövõimalusi ei ole eesti seminaril veel õieti olnudki! Üks sulgemise ähvardus tuleb teise peale. See sugune olukord enam edasi kesta ei või. Lastagu seminaridel areneda ja kujuneda soodsas tööleergutavas ja õhutatavas meeleolus, antagu talle võimalusi õppekavade muutmiseks ja kohandamiseks algkooli tegelikele nõudeile nüüdis muutunud oludes; ühe sõnaga: lastagu seminaridel kujuneda tõeliseks *kutsekooliks*, õpetajate ettevalmistamise alal — ja *otsustatagu alles siis!*

Õpilaste edasijõudmine koolides.

H. Reiman.

Tavaliselt on parimaiks õpilaste edasijõudmise hindajaiks õpetajad. Kuid säärane hinnang on ikkagi vaid individuaalne. Paremal juhul saavutab sel teel teatava ülevaate oma kooli kohta ka koolijuhataja. Ent saavutada ülevaadet õpilaste edasijõudmisest laiemal ulatusel — linnas, maal, üle riigi, või koguni jälgida õpilaste edasijõudmises erinevusi maa-alade, soo, rahvuse, tegevusala ja ühiskondliku kihituse järgi võib ikkagi vaid *statistilisel andmeil*.

Nende alusel ongi koostatud alljärgnev ülevaade ja saavutatud hinnangutulemused, mis ehk pedagoogide isiklikkude kogemustega võivad olla vastoluski. Ent arvud ei valeta, või olgu siis, kui arvude andjad on valetanud. Allikana on kasutatud vaid Riigi

Statistika Keskbüroo väljaandeis ja osalt ka arhiivis leiduvaid andmeid, mis on koostatud iga-aastaste kooliaruannete järgi. Kuna Keskbüroo väljaandeis laialipillatud algandmete kasutamine asjast huvitatuile teeb raskusi, oleme siin toodud tabelite näol esitanud rohkemgi andmeid, kui seda tekstis oleme kasutanud — ruumi puudusel üksikasjusse tungimata.

Selle ülevaate eesmärk on kahesugune: 1) jälgida õpilaste edasijõudmise andmeil meie koolide õppetegevuse tulemusi — rippumata selle kohta seni avaldatud arvamustest ja 2) eritella niipalju kui võimalik õpilaste edasijõudmise tingitavust mitmesuguseist tegureist — bioloogilisist ja sotsiaalseist. Erikselt on seejuures peetud silmas eesti rahva raassilise koosseisu

mitmekesidust ja maa-alalist erinevust.

Nende eesmärkide kohaselt langeb pearõhk algkoolidele, kus esineb vähesete eranditega kogu rahva noorsugu. Kesk- ja erikoolide õpilased moodustavad juba nii või teisiti *valitud* koosseisu, ja nende edasijõudmise andmeid võib kasutada peamiselt vaid vastavate õppeasutiste õpetegevuse tagajärgede hinnanguks.

1. Algkooliõpilaste edasijõudmine.

Algkooliõpilaste edasijõudmist võime järeldada algkoolide aruandeis p. 30 all antud ja aastast-aastasse kokkuvõetud arvulisist teateist: 1) klassikursuse lõpetanud, 2) teiseks aastaks sama klassi jäetud ja 3) suvitõid ning järelkatseid saanud õpilastest. Need andmed oleksid õpilaste edasijõudmise hinnanguks täiuslikud, kui nende kvaliteeti ei rikuks 3-da punkti all tähendatud järelkatse andmed. Asi seisab nimelt selles, et suvitõde ja sügiseste järelkatsete määramine näib olevat teostatud palju laiemal ulatusel, kui seda lubas Hamini 1924. a. sellekohane määrus, ja palju ebareeglipärasemalt kui, näiteks, teise klassi jätmist. Ja kuna statistilised andmed ei näita, kui palju järelkatseid saanuist järgnevas aastaks jäid sama klassi või said järgmisse, siis ei saa täpsaid tulemusi õpilaste edasijõudmisest meie kooliaruannete järgi.

Tõsi, kõigi kolme laadi arvude abil saame siiski küllalt rahuldava ülevaate. Ent soovides jälgida õpilaste edasijõudmist pikas aastate seerias, eriti aga selgitada mitmesuguseist tegureist tingitud erinevusi, peame ülevaate selguse

ja kerguse nõudel valima vaid ühe tunnuse — kas klassikursuse lõpetanute või teiseks aastaks sama klassi jäänute arvud. Riigi Stat. Keskbüroo on seni kasutanud esimesi, heas usus, et suvitõde määramine ja järelkatse tulemused kujunevad edaspidi enam-vähem ühtlaseks, kuigi juba 1924. a. määrus rõhus järelkatsete arvu alla läbistikku kolmandiku võrra. Kuid 1929. a. 26. aprilli määrus, mis klassist klassi viimisel järelkatseid pehmes redaktsioonis keelab, rõhus nende arvu alla võrreldes eelmiste aastatega juba ligi kolmveerandi (73,3%) võrra. On ka võimalik, et selleks kaasa aitas veel uute kergemate õppekavade maksmapanek 1928/29. õp.-a. eel. Kuna aga selle juures teiseks aastaks klassijäänute arv suhteliselt õpilaste arvule on jäänud peaaegu endiseks, siis saame klassikursuse lõpetanute arvudes, kui õpilaste edasijõudmise näitajais, *sisuliselt põhjendamata* suure hüppe paremusele. Seesugused arvude seeriad aga ei kõlba võrdlusteks. Sellepärast oleme siin valinud õpilaste edasijõudmise näitajaks negatiivsed andmed — teiseks aastaks sama klassi jäetute arvud.

1. Algkooliõpilaste edasijõudmise edu 1922/23.—1928/29. a.

Eelõeldu selgituseks ja õpilaste edasijõudmisest üldpildi saamiseks toome sissejuhatusena andmed siiski kõiki kolme laadi arvudest, alates 1922/23. õppeaastaga — % õpilaste üldarvust õppeaasta lõpuks ja n.n. *indeksite*, s. o. mõne kindla aasta, siin 1923/24. õ.-a., alusel arvutatud % seeriates.

Algkooliõpilaste edasijõudmine 1922/23.—1928/29. a.
(Üleriigilised arvud mõlema soo kohta koos)

1.	% õpilaste üldarvust õppeaasta lõpul			Indeksid 1923/24. õ.-a. alusel.		
	Klassi kursuse lõpetanud	Teiseks aastaks sama klassi jäänud	Järelkatset määratud	Klassi kursuse lõpetanud	Teiseks aastaks sama klassi jäänud	Järelkatset määratud
1928/29.	82,9	15,0	2,1	108,8	94,3	26,6
1927/28.	77,3	15,1	7,6	101,4	95,0	96,2
1926/27.	76,5	15,6	7,9	100,4	98,1	100,0
1925/26.	77,1	15,2	7,7	101,2	95,6	97,5
1924/25.	76,4	15,4	8,2	100,3	96,9	103,8
1923/24.	76,2	15,9	7,9	100,0	100,0	100,0
1922/23.	72,5	15,6	11,9	95,1	98,1	150,6

Toodud arvude, eriti kujukalt indeksite alusel selgub, et eelmainitud Hamini korraldused järelkatsete asjus teiseks aastaks sama klassi jäänute arvu tõstsid vähe vaid 1923/24. õ.-a., 1928/29. õ.-a. aga üldiselt mitte sugugi, — ehk siiski natukene ainult maa-alkkoolides, nagu selgub allpool tab. 2. arvudest. Sellepärast just teiseks aastaks sama klassi jäänute andmeil võime palju kindlamalt kui klassikursuse lõpetanute järgi väita, et üldiselt *alkkooliõpilaste edasijõudmine 7 aasta jooksul on tunduvalt paranenud*. Seda muidugi eeldusel, et edasijõudmise hinnangnormid pole nõrgenenud, välja arvatud ehk 1928/29. õ.-a. eel muudetud õppekava mõjul. Koguni 1924. a. määruse vormiline mõju ei riku teiseks aastaks sama klassi jäänute % üldist langusuunda. Seda teeb aga 1926/27. õ.-a. hüpe ülesse. 1922/23. õ.-a. tasemini. Kuna aga see pole üldine nähe, vaid ainult maa-alkkooles esinev, siis on otsarbekohane õpilaste edasijõudmises

aastate jooksul ilmsikstulevaid kõikumisi vaadelda eraldi linnades ja maal.

2. Alkkooliõpilaste edasijõudmine linnas ja maal.

Eeldused õpilaste edasijõudmiseks linnas ja maal pole sugugi ühtlased. Juba linnaelu laad tingib laste varema küpsuse ja üldiselt intelligentsema tasemi. Siis pikem õppetööaeg ja paremad kooliskäimise võimalused on soodustuseks linna-lastele. Ja lõppeks ehk ka paremad õppetöö võimalused linnades — paremad kooliruumid, õppeabinõud jne. — ei jäta mõju avaldamata. Sellepärast on täitsa loomulikud linna-alkkoolides õpilaste edasijõudmises paremad tulemused.

Seda näeme selgesti tab. 2., milles on toodud arvud veel täies ulatuses, et ühtlasi näidata ka erinevusi järelkatsete määramises ja sellest tingitud erinevusi õpilaste teiseks aastaks sama klassi jätmisses.

Alkkooliõpilaste edasijõudmine õppimises linnas ja maal.

2.	% õpilaste arvust õppeaasta lõpul			Indeksid 1923/24. õ.-a. alusel		
	Klassi kursuse lõpetanud	Teiseks aastaks sama klassi jäänud	Järelkatsed määratud	Klassi kursuse lõpetanud	Teiseks aastaks sama klassi jäänud	Järelkatsed määratud
<i>Linnades:</i>						
1928/29.	83,9	13,1	3,0	109,2	89,1	35,3
1927/28.	77,6	13,7	8,7	101,0	93,2	102,4
1926/27.	78,6	13,8	7,6	102,3	93,9	89,4
1925/26.	76,7	14,7	8,6	99,9	100,0	101,2
1924/25.	75,9	14,6	9,5	98,8	99,3	111,8
1923/24.	76,8	14,7	8,5	100,0	100,0	100,0
1922/23.	71,2	14,6	14,2	95,1	99,3	167,1
<i>Maal:</i>						
1928/29.	82,5	15,8	1,7	108,7	96,9	21,8
1927/28.	77,1	15,6	7,3	101,6	95,7	93,6
1926/27.	75,7	16,3	8,0	99,7	100,0	102,6
1925/26.	77,3	15,3	7,4	101,8	93,9	94,9
1924/25.	76,6	15,7	7,7	100,9	96,3	98,7
1923/24.	75,9	16,3	7,8	100,0	100,0	100,0
1922/23.	72,9	15,9	11,2	96,0	97,5	143,0

Selgub, et järelkatseid on määratud linnakoolides alkoolidest palju suuremal määral, välja arvatud eelpool mainitud 1926/27. õ.-a. Kuna samal ajal aga teiseks aastaks sama klassi jäetute

arv on linnakoolides maakoolidest hästi väiksem ja viimaseil aastail langeb kiiresti, siis klassikursuse lõpetanute arvud maal varemail aastail koguni ületasid linna arvusid, jäädes kindlasti ta-

ha neist vaid viimasel kolmel aastal. Kui nüüd hakkaksime õpilaste võrdlevat edasijõudmist hindama klassikursuse lõpetanute arvu alusel, siis peaksime järeldama, et varemmail aastail maakoolides oli õppetegevuse edukus suurem kui linnakoolides, kuid viimaseil aastail miskipärast on taha jäänud. Võtame aga hinnangu aluseks teiseks aastaks sama klassi jäetute arvud, siis näeme, et linna-alkoolides edasijõudmine on reeglipäraselt olnud parem kõigil aastail ja väheste vongetega on järjekindlalt edenenud. *Maa-alkoolides* aga, sellevastu, õpilaste edasijõudmine aastast aastasse kõigub suuremal määral, *püsides üldjoontes siiski ühtlasel tasemel*. Mõned erandlikud võnked halvemale leiavad šeteluse osalt järeldatsete asjus tehtud korralduste mõjust, nii 1923/24. ja 1928/29. õ.-a., osalt aga, nimelt 1926/27. õ.-a., teistest vähema õppepäevade arvuga, kuigi selle teguri mõju õppetegevuse edukusele pole selgitatud. Ka võiks mainida veel 1926/27. õ.-a. eel uute tunnikavade maksmapanemist, mille negatiivse mõju põhjused aga siiski ebaselged.

Üldine erinevus alkooliõpilaste edasijõudmises maa ja linna vahel võib olla tingitud, nagu eelpool mainitud, mitmesuguseist tegureist. Ent missuguseist ja mil määral, sellele leiame mõningaid osutusi järgnevast kaalutlusest. Hamini 1929. a. 26. aprilli määrase ja 1928/29. õ.-a. eel teostatud õppekavade muutmise mõju osutub erinevaks linnas ja maal teiseks aastaks sama klassi jäänute juures — linnades on nende % langenud, maal aga tõusnud. Sellest võiks ehk järeldada, et linna-alkoolides õpilastele rohkem vastu tullakse ja nende edasijõudmist ehk ka kergemalt hinnatakse. Kuid 1928/29. õ.-a. ühtlasi ka suurem järeldatsete arv linnakoolides näitab vaid, et linnakoolides üleviimise kord on painduvam ja järeldatsete abil püütakse õpilastele võimaldada põhjalikumat õppeainete omandamist. Maakoolides sellevastu ollakse resoluutsem õpilaste töötagajärgede hindamisel — peamiselt ehk maaelu nõuete tõukel. Sest maaoludes, kus lapsed enamikus suvel töötavad kas karjastena või koduabilistena, on õpilaste

tele suvetööde andmisel ja järeldatsete määramisel tõesti vähe mõtet. Ja kui seda tehaksegi, siis arvatavasti nõrgemate tagajärgedega kui linnas, kus ei puudu võimalused suvetöödeks.

3. Edasijõudmine klasside järgi.

Enam-vähem täielikku selgust saame linna- ja maa-lastest erinevast edasijõudmisest siiski vaid klasside järgi andmete eritlusest. Seks toome siin andmed teiseks aastaks sama klassi jäänutest.

Teiseks aastaks sama klassi jäänud õpilaste % õpilaste üldarvust õ.-a. lõpuks klasside järgi.

3.	K l a s s i d					
	I	II	III	IV	V	VI

Linnades:

1928/29.	9,8	11,2	14,3	18,4	16,6	7,9
1927/28.	10,0	12,3	16,1	19,8	14,1	8,5
1926/27.	11,1	12,6	16,6	17,5	14,8	8,2
1925/26.	12,5	13,5	18,1	16,8	16,8	8,4
1924/25.	14,0	14,3	17,3	15,8	15,4	8,4
1923/24.	12,5	13,4	17,0	17,5	17,2	8,9

Maal:

1928/29.	16,6	14,0	17,4	19,4	15,0	5,3
1927/28.	16,3	13,3	19,5	16,6	14,3	5,7
1926/27.	17,8	15,1	19,9	16,1	13,5	6,2
1925/26.	17,3	13,8	18,1	15,4	13,1	5,7
1924/25.	17,5	12,9	19,1	15,4	15,5	6,1
1923/24.	17,6	13,7	19,3	15,9	16,7	8,1

Üldse:

1928/29.	15,0	13,3	16,7	19,1	15,6	6,5
1927/28.	15,0	13,1	18,8	17,4	14,2	7,0
1926/27.	16,3	14,5	19,2	16,4	14,1	7,2
1925/26.	16,4	13,8	18,1	15,8	14,7	6,9
1924/25.	16,9	13,2	18,7	15,5	15,5	7,2
1923/24.	16,6	13,6	18,7	16,4	16,9	8,6

Nagu oodata võis, osutub linna ja maa erinevus õpilaste edasijõudmises maa kahjuks kõige suuremaks I klassis: enam-vähem võrdse vanuse juures on maa-lastest võime õppeaineist jagusaamiseks palju nõrgem. Selle järgi aga maa-lastest edasijõudmine nagu hakkaks järjest paranema, sest IV, s. o. möödunud aastail suurema osa maakoo-

lide lõppklassis, langes teiseks aastaks sama klassi jäänute % linna-lastest juba madalamale ning jääb selliseks ka järgnevas V ja VI klassides, nagu näitavad 6-e aasta keskmise alusel võetud arvulised vahekorrad (linnas):

$$\begin{aligned} \text{I} & - \frac{1}{1,51}, \quad \text{II} - \frac{1}{1,07}, \quad \text{III} - \frac{1}{1,14}, \\ \text{IV} & - \frac{1}{0,94}, \quad \text{V} - \frac{1}{0,93}, \quad \text{VI} - \frac{1}{0,74}. \end{aligned}$$

Tõsi, aastate kestes on need vahekorrad muutunud ja 1928/29. õ.-a. osutavad maa-lapsed paremat edasijõudmist vaid V ja VI klassis, kuid üldine olukord jääb ikkagi püsima: maa-alkkoolides alamais klassides õpilastel klassist klassi pääsmine näib olevat raskem kui linnas, kõrgemais, eriti lõppklas-

sides aga vastupidi — kergem. Ent oletada linna- ja maa-alkkoolide õpilaste tõelises edasijõudmise vahekorras suurt murrangut on siiski raske. Pigemini peab siin küll tegemist olema eelmainitud erineva pedagoogilise toimega: maakoolides ollakse karmimad noorte koolitulejate suhtes, kuna hiljemaste tööeasse jõudmisel neile kergemalt võimaldatakse kooli lõpetada, linnades aga vastupidi — ollakse koolikursuse lõpetamise eel nõudlikumad ja pehmemad algklassides.

Säärane erinevus õpilaste edasijõudmises klasside järgi, samuti ses suhtes aastate jooksul teostunud muutused tulevad ilmsiks väga kujukalt I kl. teiseks aastaks jäetute alusel (—100) arvatud indeksite juures, nagu need on toodud tab. 4.

Teiseks aastaks sama klassi jäetud algkooliõpilaste indeksid klasside järgi.
(I klassi alusel — 100).

4.	I	II	III [*]	IV	V	VI
<i>Linnades:</i>						
1928/29.	100,0	114,3	145,9	187,8	169,4	80,6
1927/28.	100,0	123,0	161,0	198,0	141,0	85,0
1926/27.	100,0	113,5	149,5	157,7	133,3	73,9
1925/26.	100,0	108,0	144,8	134,4	134,4	67,2
1924/25.	100,0	102,1	123,6	112,9	110,0	60,0
1923/24.	100,0	107,2	136,0	140,0	137,6	71,2
<i>Maal:</i>						
1928/29.	100,0	84,3	104,8	116,9	90,4	31,9
1927/28.	100,0	81,6	119,6	101,8	87,7	35,0
1926/27.	100,0	84,8	111,8	90,4	75,8	34,8
1925/26.	100,0	79,8	104,6	89,0	75,7	32,9
1924/25.	100,0	73,7	109,1	88,0	88,6	34,9
* 1923/24.	100,0	77,8	109,7	90,3	94,9	46,0
<i>Üldse:</i>						
1928/29.	100,0	88,7	111,3	127,3	104,0	43,3
1927/28.	100,0	87,3	125,3	116,0	94,7	46,7
1926/27.	100,0	89,0	117,8	100,6	86,5	44,2
1925/26.	100,0	84,1	110,4	96,3	89,6	42,1
1924/25.	100,0	78,1	110,7	91,7	91,7	42,6
1923/24.	100,0	81,9	112,7	98,8	101,8	51,8

Linnakoolides teiseks aastaks sama klassi jäetute arv tõuseb kõigil aastail järjekindlasti kuni IV klassini, selle järele langeb vähe V ja juba õige tunduvalt VI — lõppklassis. Siin tundub kindla kasvatussüsteemi teostumist, pealegi kuue aasta kestes süveneval ku-

jul. Maakoolides on klasside vahekorrad aastate jooksul võrdlemisi reeglipärased vaid esimese kolme klassi ulatuses; ent IV klass esineb varemmail aastail kolmandast madalamate arvudega ja järjest kasvades jõuab 1928/29. õ.-a. sellest juba ette, V ja VI kl. vahekord

aga püsib jällegi kogu aeg analoogilise linna-alkkoolidele, kuigi väheste muutustega ja üldiselt madalamate arvudega. Säärast aastate jooksul teostunud klasside edasijõudmisvahekordade muutuvuse põhjuseks tuleb pidada vist küll maal järjest koolikohustuse laienemist ja IV klassi muutumist tavaliseks vaheklassiks. Kui selle teguri mõju kujutleme kõrvaldatuks, siis esineb linnakoolide juures konstateeritud reeglipärasus teataval määral ka maa-alkkoolide õpilaste edasiviimises, ent alates vaid II klassiga, nagu näeme selgesti 1928/29. õ.-a. arvudest. I klassi erakorraliselt kõrget teiseks aastaks jäetute arvu aga tuleb lugeda tõenäoliselt tingitult juba maa-lastel madalamast arengu tasemist kooli astumisel.

Tõsi, seda võime vaid oletada, kuna statistilised andmed näitavad pigemini vastupidist. Nimelt, lugeda ja kirjutada oskajate % esimesse klassi astujail on maal kõrgem: nii, 6-e aasta keskmisena, I klassi astujaist ei osanud lugeda ega kirjutada: linnades 43,3%, maal 39,0% ja oskasid ainult lugeda linnades 21,5%, maal aga 23,4%. Kuid kirjaoskuse erinevus on tingitud peamiselt küll maa-lastel kõrgemast vanusest kooli astumisel, näit. 8-a. lapsi oli alkoolides 1928/29. õ.-a.: linnades 4,9%, maal aga kõigest 1,6%. Ja teiseks, kirjaoskus üksi ei määra veel laste vaimlise arengu tasemit ja koolis edasijõudmist. Eriti kujukalt näitab seda I klassi teiseks aastaks jäänute arvu langus aastate jooksul, samal ajal paralleelselt analfabeetide arvu kasvuga nii linnas kui maal (v. Eesti Statistika nr. 88 (3) lhk. 144 tab. 6). Sellest võiks järeldada tõelist õpilaste edasijõudmise edu ka I klassis, koguni maal, kui mitte põhjusi poleks oletada õpetajate poolt aastast aastasse järjest noorenevale I klassi koosseisule vastutulelikumat suhtumist. Või ehk on siiski I kl. õpilaste koosseis kvaliteedilt paranenud?

4. Alkkooliõpilaste edasijõudmine ja õppetöö korralikkus.

Eelpool konstateeritud edasijõudmise erinevusi linna- ja maa-alkkoolides võiks lugeda põhjustatuiks ka veel erinevast õppetöö korralikkusest. Sest

puudumispäevade arv on maakoolides iga aasta kõrgem kui linnades. Nii tuli keskmiselt ühe õpilase kohta puudumispäevi $\frac{\text{(linnades)}}{\text{(maal)}}$ 1922/23. õ.-a. $\frac{12,8}{21,0}$, 1923/24. — $\frac{13,4}{20,4}$, 1924/25. — $\frac{12,2}{14,9}$, 1925/26. — $\frac{15,5}{18,5}$, 1926/27. — $\frac{15,6}{17,4}$, 1927/28. — $\frac{13,8}{15,7}$, 1928/29. — $\frac{17,1}{18,2}$.

Samuti on lugu korraliku kooli ilmumisega sügisel ja lahkumisega kevadel: ses suhtes on erinevus maa kahjuks väga suur. Kuue aasta jooksul keskmiselt õppetegevuse ajal õigel ajal ei ilmunud kooli: linnades 7,5%, maal aga 19,3% ja jäid enne õppetegevuse lõppu koolist ära: linnades 7,3%, maal jällegi 11,2% õpilasi.

Kuid samal ajal võime konstateerida maal õppetöö järjest korralikumaks muutumist, sest nii sügisel õigel ajal mitteilmunute ja kevadel varem koolidest ärajäänute % kui ka puudumispäevade arv on aastate jooksul tublisti langenud; linnades aga vastupidi on õppetegevuse ebakorralikkus tõusnud. Seda vastu seades eespool selgunud õpilaste edasijõudmise muutumisele aastate jooksul näib sõltuvussuhe õpilaste edasijõudmise ja õppetöö korralikkuse vahel olevat vägagi küsitav.

Seda kahtlust teataval määral kinnitab ettevoetud selgitus õppetöö ebakorralikkuse mõjust õpilaste edasijõudmisele maa-alkkoolides, kus tegemist mõlemas suhtes suuremate arvude ja kõikumistega. Nimelt, korreleerides 1922/23.—1928/29. a. jooksul õpilaste teiseks aastaks sama klassi jäämise % õppetöö ebakorralikkusega kaotatud päevade ja hiljem kooli tulnute ning varem lahkunute %-ga, saame järgmised korrelatsiooni koeffitsiendid. (v. tab. 5.)

Saavutatud koeffitsiendid on küll positiivsed, kuid väikesed (esimene), osalt väga (viimane) väikesed, ja, mis peaasi, liiga suurte võimalikkude vigadega: nendest on puudumispäevade arvu oma pea võrdne koeffitsiendile, teistel aga koguni suuremad, kuna reeglipäraselt koeffitsiendi kõlblikkuseks

peab kuuekordne võimalik viga olema koefitsiendist väiksem.

Maa-alkkoolide õpilaste edasijõudmise korrelatsioon õppetöö ebakorralikkusega.

5.	$r + \Delta r$	$\frac{r}{\Delta r}$
a) Teiseks aastaks sama klassi jäämine:		
Puudum. päev. arv 1 õp. k.	$+0,3300 \pm 0,2268$	1,46
Õppetegev. alul ei ilmunud kooli	$+0,1454 \pm 0,2492$	0,58
Enne õppeteg. lõppu jäid koolist ära	$+0,0115 \pm 0,2545$	0,05
b) Järgmise klassi üleviimine:		
Puudum. päev. arv 1 õp. k.	$-0,6606 \pm 0,1551$	4,26
Õppetegev. alul ei ilm. kooli	$-0,8650 \pm 0,0693$	12,47
Enne õppeteg. lõppu jäid koolist ära	$-0,7937 \pm 0,1018$	7,80

Samade õppetöö ebakorralikkuse nähetega õpilaste klassikursuse lõpetamist korreleerides, saame küll võrdlemisi suured koefitsiendid, loomulikult negatiivsed, kuid siiski üldiselt liiga suurte võimalikkude vigadega; ainult õppetöö alul mitte õigel ajal ilmunuse koefitsient vähema võimaliku vea tõttu esineb juba tõelist õppetegevuse tagajärjede mõjutamist osutavana.

Nii võiksime kokkuvõttena järelda, et õpilaste edasijõudmises õppetöö korralikkuse mõju on võrdlemisi küsitava tähtsusega, kuna esimese koha omavad ikkagi pedagoogilised kaalutlused ja harjumused ning õpilaste koosseisu mõju.

5. Alkkooliõpilaste edasijõudmise erinevus soo järgi.

Et õpilaste koosseisust edasijõudmise üldtulemustes oleneb väga palju, rohkemgi ehk kui arvatakse, selgub juba sugude eritluses. Nii Tallinna linn algkoolides teostatud test-katsete tulemuste järgi (v. Tallinna Linnavalituse tegevuse ülevaade 1928/29. a. lhk. 169—173) võiks arvata, et õppetöö edu on üldiselt suurem poiste juures. Nimelt, matemaatikas ja emakeeles olid testide tulemused peaaegu võrdsed, loodusloos aga olid poisid tüdrukuist tublisti ees. Ent koolide aruannete andmeil olid samal aastal Tallinna tüdrukud poistest ees umbes 3% võrra (Ülevaade lhk. 169). Ja selline on olukord sugude vahekorras üle kogu Vabariigi kõigil vaatlusaastail 1922/23.—1928/29. 7-me aasta keskmisena on klassikursuse lõpetanuist tüdrukute % kõrgem 4,4 võrra ja vastavalt madalam teiseks aastaks sama klassi jäänutel 3,6% ja järelkatseid saanutel 0,8%. Üksikasjalisemalt peatuma jäädes teiseks aastaks sama klassi jäänute juurde, saame järgmise võrdlustabeli.

Teiseks aastaks sama klassi jäänud alkkooliõpilased soo järgi. (% õpilaste üldarvust.)

6.	Üldse			Linnades			Maal		
	Poisid	Tüdrukud	Vahe tüdrukute kasuks	Poisid	Tüdrukud	Vahe	Poisid	Tüdrukud	Vahe
1928/29.	16,9	13,0	3,9	15,0	11,2	3,8	17,7	13,7	4,0
1927/28.	16,9	13,2	3,7	15,2	12,0	3,2	17,5	13,6	3,9
1926/27.	17,5	13,7	3,8	15,2	12,3	2,9	18,3	14,2	4,1
1925/26.	16,8	13,5	3,3	16,0	13,6	2,4	17,0	13,5	3,5
1924/25.	17,3	13,5	3,8	16,0	13,2	2,8	17,7	13,6	4,1
1923/24.	17,6	14,1	3,5	15,8	13,7	2,1	18,2	14,3	3,9
1922/23.	17,2	13,9	3,3	16,0	13,4	2,6	17,6	14,0	3,6

Tekib küsimus, millest võib olla tingitud tüdrukute suurem edasijõudmine vastupidiselt Tallinna koolides korral-

datud testide tulemusele ja üldtunnustatud tööle meessoos suuremast intelligentsusest. Kas usinus, alistumine

kooli distsipliinile ja vahest ka tüdrukute suhtes väiksem nõudlikkus õpetajate poolt, või on siiski tüdrukul tugevam õppeainete omandamise võime?

Otsest vastust sellele meie kooliaruannete andmeist ei leia. Kuid kaudselt võime teha võrdlemisi tõenäolisi oletusi. Nii leiame maal edasijõudmise vahe tüdrukute kasuks suurema kui linnades; kuna selle juures õppetöö korralikkuses, vastupidi, tüdrukud ületavad poisse linnas suuremal määral kui maal (v. E. Statistika nr. 88 (3) lk. 144 tab. 7), siis osutunud sugude erinevust edasijõudmises vaevalt saab seletada ainult tüdrukute korralikuma õppetööst osavõtmisega. Samuti ei ole alust lugeda tüdrukuid rohkem töotajaks, s. t. usinamaiks, sest otsustades Dr. Oja (Rakvere) ja Dr. Madissoni (Tartu) andmete järgi tarvitasid poisid keskkooli I klassi õppeainete ettevalmistamiseks päevas (Rakveres) 3,0 tundi ja tüdrukud (Tartus) 2,6 tundi. Kuigi viimaste andmete võrdluskõlblikkus erineva koha ja uurimisviisi tõttu on ehk küsitav, pole olemas vastupidist tõendavaid andmeid. Edasi, ka erinevast vanusest ei saa olla tingitud tüdrukute parem edasijõudmine, sest tüdrukud on läbistikku vähe nooremad poistest — otsustades alla 8-a. ja üle 14-a. arvu järgi (Riigi Statistika Keskbüroo arhiivi andmeil).

Ent eritelles poiste ja tüdrukute edasijõudmist klasside järgi, saame 1928/29. a. maakoolide andmeil järgmised tulemused:

Teiseks aastaks sama klassi jäänute % maa-alkkoolides 1928/29. õ.-a. klasside järgi.

7.	Poisid	Tüdrukud	Vahe tüdrukute kasuks
I klass	17,9	15,2	2,7
II „	16,2	11,5	4,7
III „	20,3	14,2	6,1
IV „	20,9	17,8	3,1
V „	17,4	12,4	5,0
VI „	5,5	5,0	0,5
Kokku	17,7	13,7	4,0

Saavutatud erinevusarvud üldiselt kasvavad järjest õppetöö raskenedes

ja vähenevad vaid lõppklassides. Sellepärast näib olevat tõenäoline, et tüdrukule on õppeülesannete täitmine tõesti kergem. Kuna maal õppetöö kannab üldiselt rohkem õppimise, resp. „tuupimise“ iseloomu kui linnas ja vastavalt sellele tüdrukute edukuse ülekaal poistest suurem, siis võiks ehk järeldada, et tüdrukul on tõesti rohkem andi meie koolitöö passiivse laadi juures paremate tulemuste saavutamiseks. Kui lisada sellele juurde suurem tähelepanelikkus klassis ja püüdu edasijõudmiseks, pole tarviski eeldada kodus poistest rohkem töötamist.

6. Algkooliõpilaste edasijõudmise erinevus linna ja maa järgi.

Kõigi eelpool selgunu kohaselt ei üllata meid sugugi ka erinev õpilaste edasijõudmine üksikutes linnades ja maal; kõikjal pole ühtlased ei õppetöö tingimused, ei õpetajate pedagoogiline toime, ega ka õpilaste koosseis. Mil määral ühest või teisest tegurist on tingitud erinevused üksikutes linnades, nõuaks ehk üksikasjalikumat juurdlust. Ent maal näib olevat erilisele maksvusele pääsnud siiski õpilaste koosseisu mõju. Kuna linnade juures vaatamata arvude suuremale kõikumisele üldjoontes ilmsiks tulevad erinevused on samalaadilised kui neile vastavates maakondades, siis peatume siin vaid viimaste juures, tuues linnade arvused vaid informatsiooniks.

Õpilaste edasijõudmine õppimises algkoolides 1928/29. õ.-a.

	Klassikursuse lõpetanud õpilased	Teiseks aastaks klassi jäetud	Järelkatsed määratud
<i>Linnades</i>	83,9	13,1	3,0
Tallinna	85,7	11,3	3,0
Haapsalu	93,0	5,3	1,7
Kuresaare	82,9	15,4	1,7
Narva	78,6	19,4	2,0
Nõmme	85,7	12,4	1,9
Paide	97,2	2,8	—
Paldiski	87,3	9,7	3,0

Petseri	79,8	18,3	1,9
Pärnu	80,9	15,6	3,5
Põltsamaa	89,8	7,0	3,2
Rakvere	86,0	12,4	1,6
Tapa	80,7	13,8	5,5
Tartu	80,6	14,7	4,7
Tõrva	85,2	13,3	1,5
Türi	84,1	12,4	3,5
Valga	83,8	14,4	1,8
Viljandi	85,2	12,6	2,2
Võru	87,9	10,5	1,6
<i>Maal</i>	82,5	15,8	1,7
Viru	81,5	16,6	1,9
Järva	85,2	13,7	1,1
Harju	86,3	12,8	0,9
Lääne	87,0	10,8	2,2
Saare	85,2	13,4	1,4
Pärnu	81,9	15,6	2,5
Viljandi	84,4	13,9	1,7
Tartu	79,2	19,0	1,8
Valga	82,6	16,0	1,4
Võru	78,7	19,0	2,3
Petseri	79,4	19,5	1,1
<i>Kokku</i>	82,9	15,0	2,1

Üksikute maakondade algkooliõpilaste edasijõudmises pälvivad tähelepanu: esiteks, erinevuse määr ja teiseks, reeglipärasus. Kuigi toodud tabelis on tegemist vaid ühe aasta arvudega, võib siiski väita, et nii klassikursuse lõpetanute kui teiseks aastaks sama klassi jäänute erinevus maal on selleks liiga suur, et olla põhjustatud sääraseist tegureist, kui on seda võimalikult erinev pedagoogiline toime, õppetöö tingimused ja korralikkus. Samuti ei saa kõne alla tulla nimetamisväärses ulatuses tulunduslikkude tegurite kaudne mõju, — olgu kas koolide varustuse või õpilaste kodu- ja koolitöö tingimuste alal, sest äärmiste vastanditena esinevad just ühtviisi kehvemad maakonnad. Mis aga torkab eriliselt silma, on õpilaste edasijõudmise erinevuse puhtgeograafiline iseloom: parimaks osutub edasijõudmine Loode-Eestis, halvemaks aga Kagu-Eestis, kuna teised maakonnad asuvad vahepeal. Võttes võrdlusaluseks teiseks aastaks sama klassi jäetuid, leiame arvude tõusva järjekorra loodest kagusse ilma ühegi erandita, sest näivalt segavana esineva võrdlemisi kõrge Pärnumaa arvu hin-

nanguks tuleb silmas pidada Pärnumaa haralist kuju Valgamaani ulatudes.

Arvestades seda, et samas suunas reeglipäraselt muutub ka eesti rahva antropoloogiline koosseis, nimelt suurima rootsi või põhja-raassi sugemete %-ga Loode-Eestis ja soome tüübi või ida-balti raassi sugemete %-ga Kagu-Eestis, võime tõenäoliselt väita, et eelkonstateeritud õpilaste edasijõudmise erinevus on tingitud eeskätt raassipsühholoogiliselt. Et sellel oletusel ei puudu ka statistiline alus, seda näeme, kui kõrvutame algkooliõpilaste teiseks aastaks sama klassi jäämist üksikutest maakondadest pärit sõdurite keskmise kehapiikkusega (v. Eesti Statistika nr. 68 (8), Eesti sõdurite pikkus).

Algkooliõpilaste edasijõudmise korrelatsioon sõdurite kehapiikkusega.

	Teiseks aastaks sama klassi jäänud algk. õp. maal	Sõdurite keskmine pikkus sm
Virumaa	16,6	170,41
Järvamaa	13,7	170,89
Harjumaa	12,8	171,97
Läänemaa	10,8	173,29
Saaremaa	13,4	173,13
Pärnumaa	15,6	172,98
Viljandi	13,9	170,98
Tartu	19,0	170,40
Valga	16,0	168,94
Võru	19,0	169,84
Petseri	19,5	169,43

Korrelatsiooni koef. $r \pm \Delta r = -$

$$-0,7219 \pm 0,0970 \quad \frac{r}{\Delta r} = 7,44.$$

Otsus eesti rahva raassilise koosseisu kohta aga pole tehtud mitte ainult siin toodud ja N. Köstner'i poolt analüüsitud sõdurite pikkuse andmeil, vaid ka Dr. R. Villem'i kogutud antropoloogiliste mõõtude andmeil. Neid keelemurdeliste erinevuse kohaselt moodustatud raioonide järgi täiendavalt läbi töötades, saabus paljudelt tunnustelt veel selgekujulisem raassiliste erinevuste muutumine loodest kagusse, kui seda näitavad sõdurite pikkuse andmed. Näitena toome siin seni avaldamata kokkuvõttest kahe tähtsama tunnuse — kehapiikkuse ja pea pikkus-laiuse vahe-

korra ehk n. n. peaindeksi seeriad ja nende korrelatsiooni koefitsiendi.

Eestlaste kehapiikkus ja peaindeks.

Raioonid	Keskmine kehapiikkus sm	Keskmine peaindeks
Lääne-Eesti	174,3	80,3
Saaremaa	173,7	80,9
Loode-Eesti	173,5	79,9
Põhja- „	172,5	80,5
Lõuna „	171,7	80,6
Kesk- „	170,9	80,7
Kagu- „	170,8	81,3
Alutaguse	169,8	81,3

Korrelats. koef. $r \pm \Delta r = 0,76 \pm 0,102$; $\frac{r}{\Delta r} = 7,5$.

Kuigi need arvud on saavutatud üle maa üldse 1548 isiku, seega võrdlemisi vähestest mõõtudest, osutub esitatud kahe tunnuse korrel. koefitsient kõrget sõltuvust. Tõsi, võimalik viga on võrdlemisi suur, kuid siiski kindla sõltuvuse oletust võimaldav. Kuna idabalti raassi tunnuseks on väiksem kehapiikkus ja kõrgem peaindeks, põhja raasil aga vastupidi suurem kehapiikkus ja madalam peaindeks, siis toodud andmeil Loode- ja Kagu-Eesti raasiline erinevus selgub küllalt teraval kujul.

Tõsi, esitatud väide raassipsühholoogilistest erinevustest Eestis vajab veel põhjalikku selgitust, ent sellejuures õpilaste edasijõudmise erinevused etendavad kahtlemata tähtsat osa.

Neli põhitehet algebraliste arvudega.

Mag. mat. E. Ritso.

Algebraliste arvude käsitlust võib alata vastusuuruste vaatlemisega. Mis-suguseid suurusi nimetatakse vastusuurusteks? Sellele küsimusele vastates defiinis Saksa filosoof Immanuel Kant: „Vastusuurused on need, mis üksteist hävitavad“. („Versuch die negativen Größen in die Weltweisheit einzuführen“.) Lause on küllalt lihtne, et teda koolis tarvitada. Küsimus, kas igal suurusel on olemas vastusuurus, ei kuulu koolimatemaatikasse. Peaks ta aga juhuliselt esile kerkima, siis tuleks ta arvatavasti lahendada eitavas mõttes. Vastusuurusi, mis mõõtarvudes avaldatavad, võib graafiliselt kujutada vastusihilistena joonlõikudena. Vastusuurustele vastavate mõõtarvude juures seisab ühel pool märk pluss, teisel pool miinus. Nii saadaksegi algebralised arvud.

Vaieldakse selle üle, kas on kohane tutvustada õpilasi juba esialgu nende arvtähiste juures seisvate plusside ja miinustega. Soovitatakse näit. noolekesi: a ja a kuni õpilastele aegapidi

→ ←

selgub pluss- ja miinusemärgi kahekordne mõte niihästi tehte märgina, kui ka arvude eneste juures esinevana. Ei tohiks aga unustada, et seda kahekordset

mõtet võib hakata selgitama juba esimeses õppetunnis kohaselt valitud liitmis- ja lahutamisülesannete abil ja et alguses teisiti õppimine toob kaasa ümberõppimise.

On üldse mitmesuguseid teid, kuidas alata algebraliste arvude käsitlust koolis. 1906. a. ilmunud Kisselev'i algebra õpperaamatu 18. trükk teeb sissejuhatust, kujutades negatiivset arvu vahena, kui nõutakse lahutada vähemast arvust suurem. Kisselev'i õpperaamatu mainitud trükki võib lugeda vananenud koolikirjanduse hulka kuuluvaks. Kuid ka 1921. a. ilmunud Behrendsen-Götting „Lehrbuch der zen. Unterstufe B“ 5. trükk tutvustab Mathematik nach modernen Grundsätzen negatiivsete arvudega just samas mõttes. Ainult käsitlus on palju lihtsam, otstarbekohasem, on jäänud ära Kisselev'i õpperaamatu rohkearvulised abstraktsed harutlused.

Parimad meetodikud soovivad aga veel lähemale tungida õpilast ümbritsevatele tegelikule elule ja alustada käsitlust selles piirkonnas valitud näidetega. Õpetaja võiks esiotsa piirduda ainult paari näitega, kuna vastusuuruste otsimise suuremal arvul võib jätta

õpilastele koduülesandeks. Varemalt tarvitati suurustena, mille abil peamiselt seletati vastusuuruste omadusi, sagedasti varandust ja võlga. Uuemal ajal aga — suurusi mis pole ainult vastusuurused, vaid mida mõõdetakse teatud skaalide abil, nullpunktiga keskel. Soovitatakse eriti temperatuuri skaali. „Sooja“ ja „külmaga“ opereerides kannatab küll füüsika natuke. Teatavasti pole „sooja“ ja „külmaga“ tegelikult olemaski, on ainult kõrgem ja madalam temperatuur. Temperatuur-skaali nullpunkt pole ka kohaks, mis lahutab üksteist hävitavaid suurusi, ta on vee hängumispunkt. Kuid selliseid mõtteid ei tekkigi õpilastel harilikult. Et siin on tegemist õieti ainult „pildiga“ — seda võib seletada hiljem füüsika õpetuses. Üldse on temperatuur-skaalil mitu paremust. Soojamõõtjat tunnevad kõik õpilased. Nii on nullpunktiga arvsirge käes ja teatakse ka, et „sooja“ kraadide ette tuleb pluss, „külmaga“ kraadide ette miinus. Mõnelt poolt peetakse kohaseks siinkohal vaadelda veel üht erilist skaalide paari: tasapinnalist koordinaatistikku. Kui esimestest raskustest üle saadud, võiks seda teha. Siiski soovitatav on see ainult siis, kui õpilasil on küllaldasi eelteadmusi koordinaatidest. Muidu ei maksa algebraliste arvude käsitlust katkestada pikemate seletustega koordinaatidest. Paljud autorid teatavasti soovivad koordinaatide käsitluse võrrandite õpetusega.

Nagu tähendatud, võib liitmis- ja lahutamistehteid võtta ette juba käsitluse alul. Nende õpetamine pole seotud eriliste raskustega. Tuleb kasutada esialgu mõnd skaali, näit. termomeetrit. Liitmine tähendab siin liikumist positiivses sihis, lahutamine negatiivses. Arvu enese märk aga näitab, et teda tuleb otsida kas positiivsel või negatiivsel skaali poolel, mis on õieti sama liikumine. Alul väljendatakse ülesandeid sõnaliselt, näit. 5-e kraadi soojale lisada 7 kraadi sooja jne. Seda saab lahendada skaalile vaatamata. Kuid ülesandeid tuleb lahendada ka skaali abil. Lõppeks kirjutatakse tahvlile niihästi ülesanne kui ka lahendus. Nagu harilikult matemaatikas, kirjutatakse ka siin sümboli keele tõl-

kimist kõnekeelde ja ümberpöördukt. Negatiivsete arvude abil on lahutustehe alati võimalik. Kahe absoluutse väärtuse poolest ühesuguste, kuid vastusihiliste arvude summa on null, samuti kui kahe niihästi absoluutsete väärtuste kui ka märkide poolest ühesuguste arvude vahe. Üldse on liitmisel ja lahutamisel tähtsad järgmised põhijuhud:

$$\begin{aligned} (+a) + (+b) &= a+b & (+a) - (+b) &= a-b \\ (+a) + (-b) &= a-b & (+a) - (-b) &= a+b \\ (-a) - (-b) &= -a+b \end{aligned}$$

ja nende ümberasetused, näit. $(+a) - (-b) = (+a) + (-b)$ jne. Neid juhte on mõnikord arvsirge abil lihtsam seletada kui suusõnal, nagu juhud, kus on tarvis lahutada negatiivne arv.

Ülesandeis on kasulik tarvitada peamiselt numbreis avaldatud arve, tähti arvtähistena — harvem, kuna viimasel juhul pole küllalt võimalust kriipsutada alla teatud üksikasju. Kohaseid ülesandeid algebraliste arvude kohta leidub ülesannetekogus: G. Rägo „Matemaatika tööraamat keskkoolidele, I klassi kursuse“. Siin on kaunis rohkesti ka konkreetse sisuga ülesandeid, kuna meil paljutarvitatud Šapošnikov-Valtsev'i ülesannetekogus on praktilise sisuga ülesandeid algebraliste arvude kohta vähe. Liitmis- ja lahutamistehe peavad õpilastele näitama, et negatiivsete arvude abil laiendasime arvuvalda, kuna positiivsed arvud vastavad endistele märgita arvudele.

Tõestustega tehete juures algebraliste arvudega pole midagi peale hakata. Kuid ka seletus võib paiguti teha raskusi. Nagu tuttav, on selles mõttes eriti kriitiliseks kohaks korrutamistehe. Kui vaadata ümber asjakohases kirjanduses, siis on kaunis raske leida mingit enam-vähem rahuldavat meetodit korrutamistehte nelja juhu seletamiseks. Mõned autorid ütlevad lihtsalt: Määrame kindlaks, et $(-a)(-b) = ab$. Säärane võtte on lubamatu. Tuleks näidata, miks saame just sellise tulemuse.

Lietzmanni matemaatika metoodika õpperaamatu II-s jaos lhk. 221 antakse kaks geomeetrist seletust algebraliste arvude korrutamise kohta. Kumbki

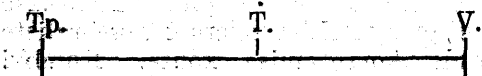
neist pole arusaadav eriliste eelteadmusteta. Esimese suhtes, kus seletusabinõudeks pluss- või miinusemärgiga tasapinnad, tähendab autor isegi, et see pole kohane keskkooli nooremate klasside õpilastele. Teises meetodis on aluseks koordinaatide alguspunkti läbimine sirge: $y = mx$, kus m on positiivne või negatiivne arv. Nagu näha nõutakse siin lineaarse funktsiooni graafilise kujutuse ja täisnurkse tasapinnalise koordinaatistiku tundmist.

Viimati-mainitud teoses lhk. 222 esitatud meetodit võib tarvitada pikemate eelseletusteta. Mõttekäik on järgmine: 1) $(+a) (+b)$. Hariliku korrutamistehte seletuse põhjal tuleb positiivne arv võtta liidetavana a korda. $(+a) (+b) = +ab$. 2) $(+a) (-b)$. Siin tuleb $-b$ võtta liidetavana a korda. Siis $(+a) (-b) = -ab$. 3) $(-a) (+b)$. Nõuame, et vahetuvusseadus peab jääma maksma, siis peab olema: $(-a) (+b) = (+b) (-a) = -ab$. Tähendab, kui negatiivse arvuga korrutada, siis tuleb korrutada positiivse arvuga ja saadus võtta vastumärgiga. 4) $(-a) (-b)$. Siis 3) põhjal korrutades esiti positiivse arvuga saame $-ab$; võttes saaduse vastumärgiga saame lõplikult: $(-a) (-b) = +ab$. Nagu näha sisaldab see seletus üksikasju, mille suhtes peab kartma, et keskkooli nooremate klasside õpilased neist ilma täie arusaamiseta üle libisevad.

Korrutamistehte käsitlesest Eesti koolikirjanduses rääkides peame silmas N. Šapošnikov ja N. Valtsev'i, „Algebraliste ülesannetekogu I jagu. Ümber töötanud ja täiendanud K. R. Veski ja J. Grüntal“ 1926. a. Siin seletatakse korrutamistehte nelja juhtu ülesannete põhjal rongi liikumisest. Siht Tapalt Tartu—Valga poole on positiivne, vastusiht — negatiivne. Ajad enne keskpäeva loetakse positiivseiks, pärast keskpäeva — negatiivseiks. Näitena vaatleme neljandat ülesannet.

„Rong liikus Valgast Tapa poole. Kell 12 oli ta Tartus. Kus oli rong 2 tundi enne keskpäeva?“

L a h e n d u s.

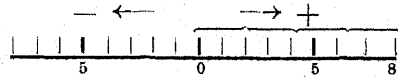

„Kell 12 on rong Tartus. Kaks tundi enne keskpäeva ei ole ta Valgast Tartu jõudnud ja on Tartust $(-2) (-20) = +40$ km kaugusel ehk tähtedega: $(-a) (-b) = +ab$ “.

On katse korrutamistehte seletada tegeliku elu nähtel. Samalaadiliste ülesannetega raudteel liikuvast rongist katsutakse korrutamistehte nähtavaks teha ka mõnes teises õpperaamatus, näit. Behrendsen-Göttingi mainitud teoses. Algkoolis ehk võiks ka piirduda säärase seletusega, kui negatiivsed arvud oleks meil nähtud ette algkooli kursuses. Kuid keskkooli suhtes ei saa seda võtta põhiseletusena. I-se teguri miinus-märk ei leia rakedust ei joonises ega sõnaliselt seletuses. Lahendus on üheüksikasjust: kui võtaksime muudel samadel tingimustel aja enne keskpäeva positiivseks, saaksime ebaõige tulemuse. Igatahes on kasulik anda õpilastele lahendamiseks sääraseid ülesandeid. Just algebraliste arvude korrutamise kohta puuduvad kahjuks paljudes ülesannetekogudes konkreetse sisuga ülesanded.

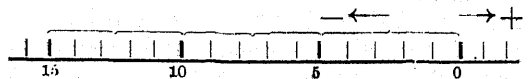
Järgnev meetod on üksikasjalisem kõigist eelmistest: 1) Kordaja ja korrutav on positiivsed.

$(+2) (+4) = +8$. Tulemus leitakse arvsirge abil liikudes positiivses sihis, s. o. korrates liidetavana antud arv kordi.

2) Kordaja on negatiivne, korrutav positiivne.

$(-3) (+5) = -15$. Eelmine juht

oli juba tuntud võte. Käesolev on uudiseks. Positiivses sihis arvsirgel liikuda ei või — see oleks korrutamise positiivse arvuga. Kuna negatiivne arv omaduste poolest on vastandiks positiivsele — tähendab, tuleb liikuda vastassihis. Kuid selles sihis sooritatakse lahutamistehte. Tähendab, tuleb korrata lahutatavana antud arv kordi. Positiivset arvu lahutada oskame — tuleb vastav joonlõik võtta arvsirgel

negatiivses sihis — oskame teda selle-tõttu ka korrata lahutatavana. Kor-dame lahenduskäiku kirjalikult: $(-3)(+5) = -(+5) - (+5) - (+5) = -5-5-5 = -15$.

Kõiki neid tulemusi leiavad õpilased ise õpetaja küsimuste abil. Juhiste tuletamiseks on soovitav võtta mitte üks, vaid vähemalt paar-kolm näidet. Leitud juhised kirjutatakse ka lühidalt üles tähtavaldiste abil.

Üksikasjaliselt läbi töötades kaks esimest juhtu ei tekita kahe viimase korrutamistehte vaatlemine erilisi ras-kusi. Kirjalikult arvutades saame lõpp-tulemusena:

$$3) (+a)(-b) = \underbrace{+(-b) + (-b) + \dots + (-b)}_{a \text{ korda}} = -b - b - \dots - b = -ab.$$

$$4) (-a)(-b) = \underbrace{-(-b) - (-b) - \dots - (-b)}_{a \text{ korda}} = +b + b + \dots + b = +ab.$$

Ka juhte 3) ja 4) võiksime lahenda-graafiliselt. Peab tähendama, et graafiline lahendus osutub siin keeru-lisemaks kui kirjalik. Tuleks leida kor-rutis arvestades esimeste tegurite mär-ke — seda oskame 1) ja 2) põhjal — ja siis, arvestades teisel kohal seisvate tegurite märke, pöörata vastusihile, s. o. 180° võrra. Jääb õpetaja ot-sustada, arvestades klassi arenemisas-tet ja oma pedagoogilisi vaateid, kas valida neil viimastel juhtudel kirjalik või graafiline meetod, või mõlemad kor-raga; või jätta mõni asi kodutööks. Peaks mõlemad lahendusviisid esile tu-lema, siis peaks hoolitsema, et harut-lus graafilisel lahendamisel oleks ise-seisev — mitte ainult kirjaliku meetodi kordamine.

Olgu esitatud veel üks anglosaksi meetod (E. Breslich „Senior Mathe-matics“ Book Two). Tuletatakse meel-de: korrutama tähendab kordama lii-detavana. Tehakse läbi korrutamised: positiivne arv positiivsega, negatiivne arv negatiivsega. Saadakse märkide juhis: ühesugused märgid annavad korrutamisel pluss, negatiivsed — miinus. Seda kasutatakse kui on tarvis korrutada positiivset arvu negatiivsega või negatiivset negatiivsega. Lihtne, lühike käsitlusviis. Kuid üldistus tu-leb meie mõistete järgi liiga vara.

Kuna jagamistehet võib vaadelda korrutamistehte pöördtehtena, siis pole siin algebraliste arvude korral mi-dagi eriliselt nimetamisväärset. Kor-rutamise- ja jagamistehte ühise märkide tabeli võivad õpilased mõnede näpunäi-dete põhjal ise kokku seada. Nagu korrutamisel nii võime ka jagamisel saada märkide tabeli lühikese kokku-võtte: Jagaja ja jagatava ühesuguste märkide korral tuleb jagatis märgiga pluss, isesuguste korral — märgiga miinus.

Lõppeks veel mõned märkused. Õpi-lastele tuleb näidata, et ka tehete kor-ral algebraliste arvudega jäävad maks-ma vahetuvusseadus, ühenduvusseadus, jaotuvusseadus. On kasulik algebra-liste arvude käsitlemise korral või ka hiljem kohastel juhtudel rääkida algeb-raliste arvude tähtsusest matemaati-kas, näit. mitmesuguste valemitte mõt-te lihtsustamises, mõnesuguste tehete võimalikkuse või võimatuse küsimust otsustades. Samuti tuleks otsida üles juhte, kus pole kasulik tarvitada ne-gatiivseid arve, nagu neid näit. tegeli-kus eluski harva tarvitatakse.

Töö hariduslikust väärtusest.

M. Meisi.

Ikka rohkem ja rohkem levib peda-googilises ilmas nõue, et koolis tuleb „õppimine“ asendada „tööga“. Töökool, mis nime all harilikult võetakse kokku kõiki pedagoogilisi uuenduspüüdeid, tahab oma nimega juba osutada sellele, et pearõhk koolis peab langema tööle.

Tahtmatult tekib sel puhul küsimus: kas ja millega on niisugune nõue õigus-tatud? Püüame leida vastust neile kü-simustele.

Kõige pealt peame teadma, mis mõistet selle nii palju tarvitatava sõ-naga „töö“ tähistame ja kuidas seda

mõistet olustame pedagoogikas, mida nimetame tööks pedagoogikas või *pedagoogiliseks tööks*.

Liiaks erinev on töö mõiste omalt sisult mitmesugustes teadusharudes selleks, et leida mingit üldist töö mõistet ja sealt kaudu alata teed pedagoogilise töö mõiste juurde. Seepärast läheme otsekohe koolist ja püüame pedagoogilise töö mõistet määrata kõrvutades tema teise tuttava ja tööle tihti vastandiks peetava mõiste — „õppimisega“. Tavalise töö mõiste järgi võiksime kõige pealt küsida, kas ei ole ka õppimine töö. Vastus on kahtlemata jaatav. Niihästi vanas õppekoolis kui ka uues töökoolis tehakse tööd, kuid teatav vahe on neis teis ometi. Selle erinevuse esiletoomiseks võtame ette töö protsessi analüüsi.

Otto Scheibner jagab täielise töö protsessi (Zwanzig Jahre Arbeitsschule) viieks järgmiseks astmeks:

1. eesmärgi püstitamine.
2. vahendite valimine.
3. töö plaani koostamine.
4. tegelik teostamine.
5. tulemuste kontrollimine.

Tööpooldest esinevad need astmed iga töö puhul, ka koolis õpilase töös. Kuid koolis ei lasta *õpilast* igakord iseseisvalt kõiki neid astmeid läbi teha, vaid õpetaja astub vahele ja teeb õpilase eest. Kui näiteks koolis antakse õpilasele üles järgmiseks päevaks ära õppida mingisugune luuletis, siis selle ülesande täitmisel esinevad küll kõik töö protsessi üksikud astmed, kuid õpilane ei tee kõiki neid läbi, sest osalt teeb õpetaja. Kõige pealt langeb ära töö eesmärgi-ülesande püstitamine õpilase poolt, sest selle on teinud juba õpetaja. Teiseks langeb peaaegu täielikult ära vahendite valik, sest pole õieti midagi valida, ülesandega on ühtlasi vahend määratud; tuleb võtta vastav tekst ja pähe õppida, või lasta kedagi teist endale ette lugeda — igatahes valiku võimalused väga väikesed. Töö plaani koostamine annab juba natuke rohkem võimalusi ka õpilasel töötada: võib kaaluda, näit., millal õppima hakata, kas õppida ühekorruga või osade kaupa, kas valjusti või tasa lugedes jne. Neljas aste, töö täideviimine, on täieli-

kult õpilase enda teostada. Ka töö tulemuse kontrollimine on küllalt võimaldatud ja paratamatu. Küsitav on ainult kas kontrolliti ka enda töötamise meetodit, kuivõrt see oli otstarbekohane. Enamasti esineb kontrollimine ka sellelt seisukohalt.

Selles nüüd, kuivõrt on nõutav õpilase töö tööprotsessi kõigis astmeis, esineb ilmekalt vahe „õppimise“ ja töö vahel, nagu seda viimast nõuab töökool. Õppekoolis on rõhk asetatud ainult tööprotsessi täideviimisele õpilase poolt — ülesande äraõppimisele. Töökool seevastu püüab õpilase enda tööd laiendada kõigile tööprotsessi astmeile, alates eesmärgi püstitamisega ja lõpetades töö tulemuste kontrollimisega. Õppekool tingib mingisuguse puuduliku, kunstliku töövormi, kuna töökool tahab seda asendada täieliku, loomuliku töövormiga.

Kuid selleks, et üldse tööle asuda ja selle juures püsida, niihästi eeltööde tegemiseks, ülesande teostamiseks kui ka tulemuste kontrollimiseks on vaja töötahet. Paralleelselt kogu töö protsessile on tarvis tahet töötamiseks. Selle väljakutsumises erinevad jälle õppe- ja töökool suuresti. Siin võiksime rääkida Kopernikuse pöördest, nagu seda ütleb Hugo Gaudig. (Freie geistige Schularbeit). Õppekoolis on töö algamise ja selle teostamise motiiviks õpetaja käsk, väline surve. Töökool seevastu tahab tööalgatust ja töötahet lasta välja kasvada õpilase enda sisemisest tarvidusest. Õpilane peab enda vabal tahtel, oma sisemise tarviduse sunnil töötama kogu tööprotsessi kestel, selle algatusest kuni kontrollimiseni. Töökool nõuab kogu tööprotsessi kestel õpilase *vaba tööd*. Õpilane peab ise töötama *kõigis* tööprotsessi astmeis ja *vabalt* töötama. Need on tunnused, mis omistatakse õppimisele vastuseatavale töö mõistele.

Võiksime nüüd küsida, milles peitub sellise töö hariduslik väärtus. Kuid selle juurde ei saa meie minna ennem, kui oleme lahendanud ühe teise küsimuse. Teame, et töö on vahend eesmärgi saavutamiseks ja kui vahend omab ta väärtuse selle järgi, kuivõrt ta aitab kaasa selle saavutamiseks. Vi-

mase üle saame aga otsustada siis, kui eesmärk on teada. Peatume seepärast lühidalt kasvatuses eesmärgil.

Formaalselt on kasvatuses eesmärk ju teada — tahame kasvatada lapsest haritud inimest, kuid sellega õieti algab probleem. Küsimus seisab selles, mida mõistame haritud inimese all, misugune peaks olema haridusideaal. Viiks liiga pikale seda käsitleda üksikasjalisemalt, mainime vaid kaht üldjoont: vaimline tugevus (või ka füüsiline) ja selle rakendamine objektiivsete või üldiste väärtuste — kultuuri teenistusse. G. Kerschensteiner nimetab rakendamist üldiste väärtuste teenistusse ühe sõnaga asjalikkuseks (Theorie der Bildung). Kui võtame omaks selle termini, siis võime olustada haridusideaali kui inimese vaimlist tugevust ja selle asjalikku rakendamist. Tahame kasvatada asjalikult ja intensiivselt töötavat isikut, kellel oleks töötahet ja selle teostamiseks vajalikud võimed. Kui võtame tahte tema kitsamas tähenduses, mille järgi tahta võime ainult seda, mille jaoks on olemas eeldused, et meie seda teha suudame, siis on töövõimed töötahete eelduseks ja võime mõlemad eelpool mainitud jooni kokku võtta, kui *asjalikku töötahet* (kusjuures asjalikkuse mõiste sisaldab endas üldtunnustatud haridusideaali — personaalsuse —, mille all mõtleme objektiivsetest väärtustest tuletatud subjektiivse elukäsituse printsiipide isikupärast süsteemi).

Et sellele eesmärgile jõuda, selleks peab inimene läbi tegema pika kujunemise- ehk haridusprotsessi. Et töö oleks haridusvahend, peab ta selles protsessis kuidagiviisi etendavalt kaasa mõjuma. Et sellest aru saada, kuidas töö selleks kaasa aitab, vaatleme haridusprotsessi lähemalt.

Inimene kasvab ja areneb teataval määral endas peituvate spontaansete jõudude sunnil; kasvab kehaliselt ja vaimliselt. Kuid et iseenda hooleks jäetud inimene, eraldatult kultuurühikonnast, saavutab ainult madala, meid kõike mitterahuldava haridusastme, ei vaja mingit tõestust. Selleks, et kasvatada kultuurinimest, haritud inimest meie mõttes, peab inimene üles kasva-

ma kultuurühikonnas, peab kokku puutuma kultuuriga. Alles nende kahe, sisemise ja välise faktori koosmõjul teostub see, mida nimetame haridusprotsessiks. Need kaks faktorit peavad saama täiesti üheks, peavad täiesti kokku sulama, üksteisest läbi imbuma, siis sammub arenev indiid vastu kasvatuses eesmärgile. Kuid selleks, et see protsess teostuks maksimaalse eduga, on tarvis, et mõlemad faktorid oleksid küllaldaselt esitatud. Lapse sisemised jõud on väikesed, ümbritsev kultuur teda võrratult ületav. Seepärast on arusaadav, et kasvataja tegevuse raskuspunkt peab langema haridusprotsessi subjektiivsele küljele, lapse sisemiste jõudude elustamisele ja kasvatuses. On aga lapse sisemised jõud väikesed ja talle siiski pakutakse palju, siis jääb suur osa pakutust vastu võtmata, ümber töötamata. Nagu külm vesi jõuab väga vähe suhkru sulatada, niisama jõuab ka inimene, kui ta on külm pakutatavate kultuurväärtuste suhtes, väga vähe neid endaga ühte sulatada, ülejäänud osa saab aga talle asjatuks koormaks, nagu suhkur küllastunud külmas vees. Edaspidine suhkrusulamamine võib teostuda ainult soojuse kasvamisega. Samuti, kui tahame haridusprotsessi kiirustada ja seda suuremas ulatuses teostuda lasta, siis peame hoolitsema kasvandiku hingelise soojuse eest; kasvatuslik tegevus ei tohi toetuda ainult külmale mõistusele, vaid peab hoolitsema ka viimase soojendamise eest tundmuseliste elamustega. Peame maksimaalse sisemise energia saavutamiseks elustama kõik kasvandikus peituvad jõud ja need mobiliseerima kultuurväärtuste vastuvõtuks, siis sammub kasvandik edukalt vastu kasvatuses eesmärgile.

On arusaadav, et ühes tõsise kultuuriga võidakse endasse sulatada ka seda, mida peaksime nimetama ebakultuuriks. Sääraste mõjutiste vastu näeme meie kooli kogu aeg õigustatult võitlevat (halb kino, halb kirjandus). On tarvis õpilast kokku kasvatada positiivse kultuuriga, objektiivsete või üldiste väärtustega; need peavad saama inimese lahutamata omadusteks, peavad kujundama inimese eluvormi, siis räägime haritud inimesest.

Lähtudes neist teoreetilisist eeldust ja eelpool arendatud pedagoogilise töö mõistest, püüame nüüd haridusprotsessis leida koha tööle ja hinnata viimase väärtust.

Eelpool leidsime, et väliste mõjute vastuvõtuks on tarvis sisemist vastuvõtlikkust. Inimesele, kes läheb kultuurist külmalt mööda, ei ole see mingisugune väärtus, ega võimalda mingit haridust. Selleks aga, et pääseda kultuurväärtustele juurde, et neisse sisse tungida, peame tegema tööd. Et näiteks pääseda juurde neile teaduslikudele väärtustele, mis peituvad raamatuis, selleks peame tundma keelt, olema kirjaoskajad, vajame koguni mitu keelt jne. Kõigi nende ja teiste tarvilikkude eelduste omandamiseks kui ka hiljem nende rakendamiseks peame tegema tööd. Nii et töö on õieti üks vaheline lüli, mille kaudu alles võimaldub kasvandiku siseilma ja kultuurilma kokku puutumine, s. t. eelpool kirjeldatud haridusprotsess. Töö, lähtudes kasvandikust ja suundudes kultuurhüvedele, on see tee, mille kaudu tuleb käia, et jõuda haridusele. Peame tegema tööd, et saada harituiks. On seepärast väga õige, kui uus kool end nimetab töökooliks. Selles haridus-võimaldava töö iseloomus esinevadki need erinevused, mille järgi üht kooli nimetatakse töökooliks, teist õppekooliks. Töökool püüab seda sisustada vaba tööga, õppekool aga puudulikuma töövormiga — õppimisega.

Et teha tööd, seks on tarvis töötahet, seesmist aktiivsust, mida enam, seda parem. Seda seesmist aktiivsust saame luua ainult tundmuseliste elamuste elustamisega, töörõõmu loomisega — peitub ju tundmuses see tõukejõud, mis on aluseks tahtlisele tegevusele (W. Wundt). On aga psühholoogiline tõsiasi, et sunduslik töö, „kroonu töö“ — mis nimefust kuuleme meie koolis kaunis sagedasti — soovivat töörõõmu ei valmista, vaid seda võimaldab ainult vaba töö. Peame seepärast selt seisukohalt andma töökooli meestele vaba töö nõudmises täielise õiguse. Vaba tööga võimaldatud tundmuselised elamused on ühelt poolt töotahte tõukejõududeks ja loovad teiselt

poolt samal ajal selle sooja tagapõhja, milles teostub objektiivsete väärtuste muutumine subjektiivseks, mille kaudu inimene alles saab kultuurväärtuste kandjaks — haritud inimeseks. On seepärast arusaadav nii suur vaba töö nõudmine töökooli pooldajate poolt ja samuti arusaadav, et töökooli liikumine võis suuremat hoogu võtta alles siis, kui oli suuremat tunnustust leidnud tundmuseliste elamuste osa inimese hingeelus (Kühnel, Schularbeit und Arbeitsschule). Õppekool aga arvestab neid tundmuselisi asjaolusid liiga vähe. Teame kõik, et sunnitud töö meile harilikult rõõmu ei valmista, vaid on ainult pessimismitsemisele sundiv, töö-rõõmu ja töötahet hävitav orjus. Jääb ära seega, või on puudulikult esitatud, või koguni vastupidiselt suunatud see kahekordse tähtsusega tundmuseline alus, mida püüab luua töökool vaba tööga. Lühidalt, töökool tahab osutada rohkem tähelepanu haridusprotsessi subjektiivsele küljele, toetudes seejuures kogu hingeelule ja püüdes elustada ning arendada kõiki hingelisi funktsioone, mõistust, tundmust ja tahet.

Siirdume nüüd haridusprotsessilt töö väärtuse hindamisele haridusideaali seisukohalt. Tahame arendada õpilases kõiki jõude ja neid koondada asjalikuks töotahteks. Viimase eeldused on vastavad teadmused ja oskused. Kõike neid peab kasvatus võimaldama. Kui selt seisukohalt seame kõrva õppekooli ja töökooli, siis leiame, et esimene püüab võimaldada eeskätt teadmusi, kuna tööks vajalikud oskused jäävad tähele panemata, rääkimata töotahte arendamisest. Töökool seevastu tahab arendada ka töötahet ja tööoskust. Kogu haridusprotsessi kestel püüab töökool vaba tööga arendada õpilases töö-rõõmu ja töötahet. Mida kaugemale hariduses jõutakse, resp. mida rohkem on enda arendamiseks tööd tehtud, seda rohkem kasvab töotahe, kuid vabaneb samal ajal ikka rohkem ja rohkem enda arendamise teenistusest ja võib pöörduda väljaspoole kultuurvarade loomiseks.

Töotahte kõrval on vajalikud töö oskused, ka nende omandamise eest püüab töökool hoolitseda. Tuletame selleks

meelde tööprotsessi analüüsi. Iga iseisva töö juures esinevad kõik need momendid, mida eelpool mainisime, seepärast peame õpilastele, keda tahame kasvatada töö jaoks, võimaldama vastavate harjumuste omandamiseks töötada iseseisvalt kõigis tööprotsessi astmeis. Seda püüab teostada töökool, kuna õppekool samase üldise töösuse omandamist ei võimalda; kultiveerimist leiab siin vaid memoreerimise oskus ja tehnika. Sääraselt harrastab õppekool teisugust töövormi, kui seda nõuab tegelik elu ja seepärast on õppekoolist tulnud inimesed eluvõõrad; nad on õppinud midagi muud, aga mitte tegelikus elus nõutavat töövormi. Tegelik elu nõuab inimeselt oskust ka ise endale ülesandeid leida, ise tööd algatada, selle teostamiseks kava koostada ja sellest kinni pidada. Ühiskond nõuab iseseisvalt teotsevaid, uusi ideid ja ülesandeid püstitavaid, töid algatavaid ja juhtivaid inimesi, mitte juhitavaid ja käsualuseid orje, kui välise jõuga käima lükatavaid masinaid. Selleks on vaja lasta õpilasi juba koolipingil oma iseseisvat algatusvõimet arendada, on vaja lasta õpilasi iseseisvalt töötada ja neid sellele virgutada. Kõigest sellest läheb aga õppekool mööda, kuna töökool oma vaba tööga püüab selle teostamise poole. On ilmne, et vaba töö selt seisukohalt peab koolis aset leidma.

Mis puutub erilistesse tööskestesse või töötehnikasse, siis on see iga töö juures isesugune ja võidakse seda seepärast omandada üksikutele aladel, vastavalt sellele, millega teotsetakse. Omandada saab seda ainult tööharjutuste kaudu.

Kõige muu kõrval on vajalik teatav hulk teadmusi. Ka nende eest peab kool hoolitsema. Puht-teadmuste seisukohalt võib olla ükskõik, mis teel need on omandatud, kuid ökonoomilised olles, peame nõudma, et kasvatavalt mõjuks ka see töö, mis ühenduses teadmuste omandamisega, ka selle töö protsess, mitte ainult tulemus. Seepärast peame valima õppimiseks vajalikuks töövormiks vaba töö. Sellega taotleme üht-aegu töötahte ja üldise töösuse arendamist, kui ka teadmuste omandamist.

Tuletame meelde veel, et töötahte

kõrval ühes kõigi eeldustega nõuame haritud inimeselt asjalikkust. Selt seisukohalt peame tagasi tõrjuma n. n. pedagoogilise ekspressionismi (Th. Litt), mille järgi on tähtis ainult õpilase isetegevus, enda väljendamise võimalus, ükskõik mis suunas ja mis esemete juures. Sel viisil võib tegevustahe asjaliku töötahte asemel areneda ebavõruseks. Selle vältimiseks tuleb õpilase tegevustahe alati suunata üldiste väärtuste teenistusse ja võimaldada kokkukasvamist nendega.

Peatume mõne sõnaga veel töö üksikutele liikidel. Selle järgi, missugune on töö objekt, on töö väga mitmesugune ja omab mitmesuguse haridusliku väärtuse. Tunneme kõik selt seisukohalt vaieldusi manuaalse ja vaimlise tegevuse üle. Manuaalne tegevus omab formaalse arendamise seisukohalt teatavaid paremusi, kuna siin on õpilase isetegevuse printsiip suuremal määral — tööprotsessi kõigis astmeis — teostatav, eriti aga enda kontrollimine, millele Kerschensteiner annab väga suure tähtsuse (Begriff der Arbeitsschule). Kuid tegelikult koolitöös tuleb ikka silmas pidada, et iga töö (vastavalt objektile) nõuab oma erilist töötehnikat. Seda võimaldab omandada ainult vastav töö. On seepärast kasulik silmas pidada ka õpilase tulevast elukutset. Ei ole otstarbekohane teoreetilisele tööle ettevalmistuval inimesel formaalset tööskest ja töötahet kasvatada manuaalse tegevuse kaudu, kuna see ei võimalda tulevase elukutse jaoks vajalikke erioskusi ja teadmusi. Ei saa seepärast igakord asendada üht õppeainet teisega, kuigi viimane laseb tööprintsiipi paremini teostada. Võime ainult praegusaja ühiskonna (kultuuri ja elamistingimuste) seisukohalt vajalikud ained viia võimalust mööda tööprintsiibi alusele.

Raske on teoreetiliselt ette öelda, mis määral ja mis kujul on vaba töö igal erijuhul teostatav, kuid kus võimalik, seal tuleb seda püüda, selleks on viimase paremused „õppimisega“ võrreldes küllalt ilmsed.

Lõppsõnaks: Töös leiame haridusideali olulise tunnuse, töös leiame sellele jõudmiseks paratamatu vahendi.

Töö on eesmärk, millele tahame jõuda ja samal ajal vahend, mille kaudu ainult võime sinna jõuda. *Töötades õpime töötama.* Tööd nõuab meilt ühiskond, töös leiame endile väärilise elu

mõtte. On seepärast suur ülekohus koolitöös sellest nii tsentraalsest küsimusest liiga pealiskaudselt mööda minna. Tarvis on asuda elulisema ja otstarbekohasema töövormi juurde.

Hoolekogude kaitseks.

B. Rea.

S. a. jaanuari „Kasvatuses“ ilmus kirjutis „Kooli hoolekogu ja tema tegevus“ milles autor leiab, et tuleks kaaluda, kas kooli hoolekogu ei ole vahest üleaarne koolielus s. o. kas ei tuleks hoolekogud kaotada. Kirjutises loetelakse hoolekogu ülesandeid ja leitakse, et hoolekogu ei täida tegelikult ühtki ülesannet, vaid suurema osa täidab õpetajaskond — pedagoogika-nõukogu —, kellele tulekski panna ka hoolekogu ülesanded, välja arvatud lastevanemate trahvimine. Autor kahtleb, kas trahvimine täidab oma otstarvet, sest „mil-line lapsevanem ei sooviks oma lapsele haridust anda. Ja kui ta seda ei tee, siis on põhjuseks majanduslik kehvus, mitte aga tõrkumine“. Arvan siiski, et meil on väga palju niisuguseid lastevanemaid, kes ei soovi oma lastele haridust anda. Meil lastevanemate seas, eriti maal ja vähem arenenud nurkades, nagu näiteks Petserimaal, valitseb seni vaade, et lapsed on ainult seks, et aidata vanemaid nende töös. Just alaealiste laste töö abil püütakse oma elujärge parandada. Ja sellest ongi tingitud lastevanemate vaenulikkus võimlemise ja ekskursioonide vastu: nad ei või rahulikult pealt vaadata, kuidas lapsed „hulguvad“, kuna selle asemel võiks neid kodus tööle panna. Ja ega see alaline laste tööjõu kasutamine ei olene igakord majanduslikust kehvusest. Tean juhtu, kus rikas taluperemees tõrkus mitme aasta vältel oma last kooli saatmast, sest kes käib siis karjas? Kuid meheleminevale tütrele anti paarisajatuhandeline kaasavara. Kerjuse laps aga käis koolis korralikult 4 sundusliku aastat. Ei taheta sugugi aru saada, et ka laps tahab oma lapseelu elada, et just vanemad on kohustatud oma laste eest igakülgselt hoolt kandma, kui tu-

leva, uuema aja kandjate eest, ja et lastel on õigus seda oma vanemailt nõuda. Ja kui laste puudumised koolist olenevad ainult majanduslikkudest oludest, millega seletada siis seda, et viimseil aastail, vaatamata majanduslikele raskusile, on puudumispäevade arv ja õpetusest ilma jäänud laste arv vähenenud võrreldes koolisunduse algaastatega? Just tänu sunduslikule koolile ja trahvimisele oleme suutnud teostada 4-aastase sundusliku algkooli. Ei või ka loota, et praegu oleks kogu rahvas niivõrt arenenud, et kõik aru saaksid hariduse tähtsusest ja püüaksid omi lapsi koolitada. Ja siin ei tohigi riik ootavasse seisukorda jääda, kui ta tahab püsida väärilisena teiste rahvaste peres. Ja eks ole praegu kõigis kultuurriikides maksma pandud sunduslik algkool. Isegi Šveitsis, kus kool on saanud pea täiesti rahva, kogukonna asjaks, kus koolimaja on küla uhkuseks ja kus kogukonnad võisteldes igakülgselt hoolitsevad koolielu korraldamise eest, isegi seal on maksmas sunduslik algkool 14-da eluaastani ja koolikohustuse mittetäitmise eest samuti trahvitakse rahatrahviga ja isegi arestiga.

Ei saa muidugi hukka mõista, kui laps vahel aitab oma vanemaid kas või kartulivõtmise juures, kogub ta ju selle töö juures palju väärtuslikke elamusi ja muljeid, rääkimata töö eetilise väärtusest. Asi ei piirdu aga mõne päevaga ega ka nädalaga, vaid tihti kuuga õppetöö alguses ja teisega lõpus, kõnelemata talvistest puudumistest. Aga kui tunnistame niisugused puudumised seaduslikkudeks, kas ei hakka siis kõik seda õigust tarvitama, ka need, kes seda seni tarvitanud ei ole ja keda ei sunni seda tegema majanduslik kehvus!

Autor väidab, et meie kooli suurimaks paheks on lapse võõrutamine tööst! Niisugune süüdistus praegusel ajal, kus oleme omaks võtnud töökooli printsiibi, kõlab paradoksina. Kas siis lugemine, kirjutamine, joonistamine, jne. ei ole töö, ja pealegi lastekohane, nende arenemisele ja võimeile vastav töö. Kui aga autor mõistab töö all ainult füüsilist, lastevanemate elukutsega seotud tööd, siis õpitakse seda tööd tegema kutsekoolides, kuna algkooli ülesanne on lapsi kehaliselt ja vaimliselt arendada, et nendest saaks töötajad. Aga ka algkoolis arvestame meie juba kohalisi olusid, õpilaste päritolu ja tegeliku elu nõudeid. Kui laps looduloo tunnil kaevab peenraid, istutab taimi ja käsitöö tunnil punub, õmbleb, lõikab, saeb, hõõveldab jne., kas siis see ei ole tegelik töö? Ja pealegi töö, mis on korraldatud vastavalt laste arenemisele ja võimeile, mis lapsi ei kurna, vaid äratab tööarmastust. Kas autor tõesti arvab, et koduloo- ja võimlemistunni siht on õpetada lapsi kartuleid võtma, äestama jne.? Koduloo tunnis on töö (kartulivõtt, äestamine, rehepeks) ainult lähtekohaks ja aineks, mille käsitlemisel teritatakse lapse meeli ja arendatakse tema vaatlus- ja kujutlusvõimet, fantaasiat, mõtlemist, tundeid ja väljendusvõimet. Ka võimlemise ülesandeks koolis ei ole mitte füüsiline töö, eriti siis kui ta kestab kaua ja on lapsele koormav, vaid lastekohased mängud, mille üheks sihiks on just vastu töötada neile kahjulikkudele mõjudele, mis tekivad koduste tööde juures.

Majanduslik kehvus on tõesti suureks põhjuseks koolisunduse mittetäitmisel. Seaduse järgi peab küll kogukond kehvemaile abi andma, kuid suurem osa omavalitsusi ei anna enamasti mingit abi ja riigi toetus on vähene. Tuleb püüda sinna poole, et ka meil annaks kool õpilastele tasuta õppematerjali ja riik rohkem toetaks kehvemaid õpilasi, kuigi meil, kahjuks, valitseb tendents just hariduse kulud saavutada kokkuhoidu. Trahvimise korda võiks küll aga lihtsustada, sest praegune kord nõuab asjatut kirjavahetust ja ajakulu. Kuid ikkagi on õpetajaskonnal täita trahvimise juures olulisem osa: märgib

ta ja need puuduvad päevad ja annab nad edasi trahvi määramiseks. Ja seda ülesannet ei saa me kellelegi üle anda, võtku siis süüdlasi lastevanemaid vastutusele kas hoolekogu, või vallavalitsus, või mõni muu asutis.

Ka ei ole tarvidust trahvimise otsarbel kokku kutsuda hoolekogu igal nädalal, vaid aitaks ka sest, kui seda tehakse kord kuus. Ka algkooli seadus näeb ette, et hoolekogu koosolekuid peetakse tarviduse järgi.

Hoolekogul on täita veel teisigi tähtsaid ülesandeid koolielus ja see on väljendatud ka algkooli seaduses, kus öeldakse, et hoolekogu ülesandeks on hoolitseda kooli eest üldse, iseäranis tema majandusliku külje eest. Hoolekogu, kui kohalise rahva esindus, on ühes lastevanemate koosolekutega see side, mis ühendab õpetajaskonda ja tema tööd rahvaga. Kardetakse, et juba õpetajate valimiseõiguse üleandmisega maavalitsustele lõdveneb side kooli ja ümbruskonna vahel, aga kui hoolekogud ka veel kaotada, siis ei ole seda sidet enam olemaski. Aga ometi peab meie kool olema rahvakool! On küllalt juba kõneldud õpetajaskonna kongressidel kooli ja kodu vahekorra parandamisest, kooli ja kodu lähendamisest, kuid ka praegu suhtutakse meie koolisse ebasõbralikult, eriti maal. Ja kõik püüded läbi viia uuendusi õpetuse- ja kasvatusalal, et muuta õppe- ja kasvatusööd koolis viljakamaks, pörkavad selle suure takistuse — seltskonna ebasõbralikkuse ja vaenu vastu, mis tingitud rahva vähestest arusaamisest kasvatusteaduse sihtidest ja saavutistest.

Ei ole tarvis imestadagi, et rahval, mitte ainult maal, vaid ka linnades, puudub arusaamine praegusaja koolist, sest kus saab ta tutvuda kooli sihtide ja püüetega? Hoolekogudes harutatakse tihti ainult trahvimisküsimust, lastevanemaid kutsutakse kokku paljudes kohtades ainult kord aastas hoolekogu liikmete valimiseks — ja see on tihti ka kõik. Osa ajakirjandusest on samuti kooli ja õpetajate vastu vaenulik, kõnelemata veel nende labaste demagoogiliste võtete sajast õpetajaskonna ja kooli arvel, mis sünnib igasuguste valimiste puhul. Koolisundus oli ja on

tarvilik, sest praeguse kiire elutempo juures ei või riik ega ka õpetajaskond passiivselt ootama jääda, millal kogu rahva vaimline tasapind niivõrt tõuseb, et kõik sunduseta omi lapsi koolitaksid. Kuid sundusega üksinda me rahva arusaamist ei tõsta, vaid ühes sellega peame ka rahvale selgitama sunduse tarvilikkust ja meie kooli püüdeid ning sihte. Meie kauaaegne lugupeetud Liidu esimees E. Martinson ütles ühel õpetajapäeval 1922. a.: „näib, et andudes kooliuuendustööle, meil liiga vähe aega on jätkunud seltskonnale“. Sellest on möödunud 8 aastat ja paljudes kohtades on olukord paranenud, mida näitab juba see, et paljud vallad on omal algatusel teostanud 6-aastase sundusliku algkooli. Kuid eesmärgist oleme veel kaugel, meie kool ei ole veel kaugeltki rahvakool. Tuleb energilisemalt tööle asuda, selgitades rahvale kasvatusel põhimõtteid, koolis tehtavat tööd, kooli tarvidust ja tähtsust üldse, üksikute ainete tarvidust ja tähtsust jne. Selleks tuleb kasutada isiklikke kokkusaamisi ümbruskonna lastevanematega, lasteva-

nemate koosolekuid, koolinäitusi ja pidusid. Ja tuleb mõelda mitte hoolekogude kaotamisest, vaid sellest, kuidas muuta hoolekogude tööd intensiivsemaks. Sellest, et õpetajaskond nii mõneski küsimuses on kompetentsem kui lastevanemad, kes tihti ei saa aru kooli hädadest ja tarvidustest, ei järgne veel, et õpetajaskond peaks hoolekogu ülesanded enese peale võtma. Peame need hädad ja tarvidused ka lastevanemaile selgeks tegema, need üheskoos läbi harutama, et ka hoolekogu, kui kohaliku rahva esindus, oleks informeeritud kooli seisukorrast ja huvitatud tema healust.

Usun, et ükskord ükkagi jõuame selleni, et meie kool saab tõesti rahvakooliks, rahva enese südameasjaks, ja siis toetab meid meie töös rahva enamus, olgugi, et tee selle sihini on pikk ja okkiline. Muidu juhtub nii, nagu ennustas E. Martinson samal õpetajapäeval, et tekib kuristik seltskonna ja kooli vahele, või järgneb uuendustele liiga suur reaktsioon.

Õpetajate ekskursioonijaama tegevusest Tallinnas, 13.—22. juunini 1929. a.

Ass. K. Orviku.

Eesti Õpetajate Liidu loodusloo ja maadeteaduse toimkonna poolt korraldatud õpetajate ekskursioonijaam töötas 1929. a. suvel, 13.—22. juunini Tallinnas ja selle lähemas ümbruses.

Jaama töökavasse võeti järgmised ained vastavate eriteadlaste juhatusel:

maastikuteadus			
dr. A. Tammekann'u juhat. iga rühmaga 2 p.			
geoloogia			
ass. K. Orviku'	„	„	2 „
hüdrograafia			
ins. A. Vellner'i	„	„	1 „
botaanika			
dr. P. Thomson'i	„	„	1 „
linnageograafia			
mag. E. Kand'i	„	„	1 „
tehnoloogia			
prof. M. Vittlich'i	„	„	1 „

muinasteadus			
mag. H. Moora	„	„	1 „
kunstiajalugu			
mag. V. Vaga	„	„	1 „

Töökava teostus ettenähtud ulatuses. Peale korralise jaama tööaja korraldati 23. juunil üks matk Paldiskisse ja Pakrissi ass. K. Orviku' juhatusel, teine aga Torma sooparanduse jaama dr. P. Thomson'i juhatusel.

Jaama üldjuhatajaks oli ass. K. Orviku.

Kuna jaama tööd osavõtjate arvu ülemmääraks oli nähtud ette 80, siis tuli esialgselt ülesantud 110-st osavõtta soovijast 20-nele teatada, et neil ainult sel puhul võimalus avaneb võtta osa jaama tööd, kui varem ülesandnuist hiljem osa keeldub. Esimesest 90-nest ülesandnust ei ilmunudki jaama töö al-

guseks kohale 22, neist 13 etteteatamatult. Viimase asjaolu tõttu ei saanud ka kõigile kandidaatideks jäänutele teatada võimalusest jaama töödest osavõtmiseks. Küll aga ilmus kandidaatideks jäänulist omal algatusel kohale 8 ning seega vähenes jaama töödest osa võtta soovijate, kuid rahuldamatute arv 12-nele. Töö alul registreerus veel 13 osavõtjat ning seega tõusis üldine ülesandnute arv 123-le, osavõtjate arv aga 89-le.

II (endiste) rühm Iru kaevikus oboolus-lüvakiviga tutvumas. Foto J. Erm.

Töö juures jaguneti nelja rühma, kusjuures jagunemine rühmadesse sündis kahel alusel. Kõik varemased ekskursioonijaamades töötanud õpetajad moodustasid omaette rühma (II), samuti ka rohkel arvul ilmunud Tallinna ja Nõmme õpetajad (III). Ülejäänud esimest korda jaamast osavõtjad õpetajad moodustasid teised kaks rühma, kusjuures ühte (I) koondusid peamiselt meesõpetajad, kuna teise (IV) peamiselt naisõpetajad. Muidugi säärane rühmadesse jagunemine tingis rühmade erilised suurused. Tallinnast väljapoole kulgevate matkade juures ei andnud rühmade suuruse ennast sega-

valt tunda, pealegi kuna ikka tuli arvestada teatud puudujate %. Küll aga osutusid rühmad liiga suurteks linnas töötamisel, kus piiratud ala, liiklemine ja tänavakära ei võimaldanud küllaldast lektorite seletuse jälgimist.

Osavõtjate arv rühmades:

I — 21, II — 26, III — 27 ja IV — 15.

Kui peatuda osavõtjate õpetajate iseloomustusel, siis selgub järgmist. Enamus osavõtjast pärineb linnadest, seejuures väga suurel määral Tallinnast kui jaama asukohast. Maa-koolidest tuli ainult $\frac{2}{5}$ osavõtjaid. Suurem osa osavõtjast olid algkoolide õpetajad, kuna keskkoolide õpetajate arv võrreldes eelmiste jaamade koosseisuga suhteliselt püsib ühel tasemil.

Koosseis.

	Arvudes.	%-des.
1. Päritolu Tallinnast	30	33,7
teistest linnadest	24	27,0
kokku linnadest	54	60,7
maalt	35	39,3
2. Algkooli-õpetajaid	74	83,0
keskkooli-õpetajaid	15	17,0
3. Mehi	35	39,3
naisi	54	60,7
4. Endisi osavõtjaid	26	29,1
uusi osavõtjaid	63	70,9
5. Eelharidus: ülikool	9	10,3
seminar	15	17,0
ped. kursused	14	16,0
kutse	15	17,0
kesk- ja ülikool	21	22,7
?	15	17,0

Ka olid enamasti kõik keskkooli-õpetajad varemates jaamades töötanud. Mees-ja naisõpetajate vahekorraldus osutus 4 : 6. Osavõtjate eelhariduse kohta oli raskest saada ülevaatepilti, kuna kasutada olnud andmed olid puudulikud. Võib-olla tuleb see ainult juhu arvele kirjutada, kuid just Tallinna õpetajate hulgas leidis väga palju ainult keskkooli haridusega osavõtjaid.

Töö üksikutes rühmades selgub töökavast: maastikuteaduses ja geoloogias kaks päeva, kõigis teistes ainult üks päev matku. Matkadele asudes anti lühikene ülevaade sellest, millega päeva jooksul tutvutakse. Matka lõpul anti aga kokkuvõtte nähtust, selgitati tekki-

nud küsimusi ning korraldati kogutud ainekst.

Osavõtt tödest oli elav. Puudumisi esines, kuid need olid põhjustatud. Esimesel päeval ei olnud veel kõik osavõtjad kohale sõitnud ning sellepärast osutus osavõtt väheldaseks.

Matkadest osavõtjad:

Rühm.	Koguarv.	14,6	17,6	21,6
I	21	19	17	9
II	26	21	20	23
III	27	23	21	23
IV	15	15	14	10

Väljaspoolt Tallinnat tulnud osavõtjaid puudus, eriti viimaseil päevil, selle tõttu, et taheti Tallinnas viibimist kasutada ka teisiks otstarbeiks, nagu osatud jne. Pidev töö ei võimaldanud aga seda teisiti, kui töölt puudumisega. Tallinna ja Nõmme õpetajaid takistasid töös korduvalt kohustused, mis kokku langesid jaama tööajaga. Ka tuli ette üksikuid juhte, kus matkaväsimus nõudis oma osa. Keskmiselt võeti tödest osa 80% võimalikust maksimumist. Paldiski—Pakri matkast võttis osa 28 õpetajat; Tooma matkale ülesandnud oli kaunis rohkesti, kuid tegelelikult käis seal ainult 4 õpetajat.

Väljaspoolt Tallinnat tulnud õpetajaile võimaldati ühiskorter linna I tütarlaste gümnaasiumi ruumes (Narva mnt. 1.), mis anti linnavalitsuse ja gümnaasiumi juhataja lahel vastutulekul selleks otstarbeks kasutada. Kuna aga paljudel sissesõitnutel võimaldus erakorterite kasutamine, siis viibis ühiskorteris ainult 34 õpetajat. Ka teostus muu jaama töö mainitud ruumes.

Kuna Tallinnas toitlustamine oli kergesti lahendatav, siis hoolitses selle eest igaüks ise. Ühiskorteris olejaile valmistati ainult hommikune ja õhtune tee ühiselt. See moodus leidis üldist rahulolemist.

Kui nüüd peatuda jaama töö juures üldiselt, siis peab kohe alul alla kriiputama, et ta ka seekord suutis oma tarvilikkuse põhjendada, sest aset leidnud vääratused ei suutnud tervikulist muljet mõjustada.

Juba enne töö algust kerkis jaama tööaja liiga varajane algus takistavalt ülesse, kuid see kõrvaldus soovitatavalt

Haridusministeeriumi korralduse tõttu õppetööd koolides varem kavatsatud lõpetada.

Ka tekkis raskusi osavõtta soovijate rahuldamisega, kuna soovijaid oli tunduvalt rohkem, kui jaama töödele vastu võis võtta. Kui osa soovijaist eemale pidi jääma, siis siin ei saa mainimata jätta seda, et õpetajaist mitmed kas liiga hilja registreerusid või aga liiga hilja omast mitteilumusest teatasid, osalt üldse ei teatanud ning sellega lahendust pidurdasid.

Jaama asendist peamiselt tingitud lühikene tööaeg osutus otstarbekohaseks, kuid teisest küljest käsitada olevate ainete hulk oli liiga suur, mis ei võimaldanud mõnel küsimusel soovitava ulatuses peatuda. Kuid vaatamata sellele ja neile ebamüügilisusele, mis ajuti ühel või teisel matkal ette tuli, võis tööga täiesti rahule jääda.

Osavõtjate omavaheline suhtumine, samuti vahekorid tööde juhatajatega oli hea. Ainult täieliku ühiskorterite puudumine takistas veel tihedamat omavahelist kontakti. Jaama korraldusega, mis sarnanes eelmiste jaamade korraldusele, jääd täiel määral rahule. Üksmeelne oli ka lootus, et juba lähemas tulevikus teostuks järgmine ekskursioonijaam, ja valiks sealjuures oma asukohaks Lõuna-Eesti põhimoreen ala. Väga paljud pooldasid Pühajärve taimrust, kuid ka Haanja pooldajaid oli rohkesti.

Kokku võttes võib öelda, et see põhimõtteline traditsiooniline alus, mis aastate jooksul ekskursioonijaama töödes välja kujunenud, leidis Tallinna jaamast osavõtjate poolt õigustuse ja poolehoidu. Et süvendada seda tervet elujulist vaimu jaama edaspidises elus, tuleb jaamal ka edaspidi oma juhtideks kindlustada jõude, kes oleksid jaama vaimust läbi imibunud ning samal ajal tüsedad oma erialalises küsimuses.

Lõppeks loen endale meeldivaks kohustuseks parimat tänu avaldada kõigile asutisile ja isikuile, kes kaasa aitasid jaama tööde heaks kordaminekuks, eeskätt just jaamast osavõtnud õpetajaile ja kaasjuhatajaile, kes suure innuga ja armastusega tööle andunud kindlustasid jaama töö õnnestumise.

Õpilasekskursioonidest.

Aug. Kisla.

Igal sügisel ja kevadel on looduse- ja maateaduse õpetajal paratamatu tarvilik viia õpilasi vabasse loodusesse, et hoida kontakti oma aine ja looduse vahel. Ainult looduses saavutame õigeid kujutelmi looduse nähtustest ning looduse jõudude mõjudest.

Et aga korraldada õppekäike nii, et need annaksid võimalikult häid tulemusi, selleks oleks soovitatav, et õpetajad vastastikku avaldaksid mõtteid nende poolt korraldatud õppekäikude üle, tuues ette põhjusi, mis mõjusid käigu kordaminekuks, resp. ebaõnnestumiseks.

Nii oleks võimalik saada pilti üksteise tööst ning hoiduda aegaviitvatest katsetamistest.

Algatava katsena olgu siin kirjeldus õppekäigust, mis võeti ette läinud aasta sügisel algkooli V klassiga. Õppekäigu sihiks oli tutvustada õpilasi metsaga kui looduseühiskonnaga ning ühtlasi juhtida ka tähelepanu metsa kasulikkusele ja esteetilisele küljele.

Ekskursioon sisaldas kolm momenti: 1. *Ettevalmistus*. Õpetaja vaatas mõni päev varem koha õppekäiguks. Selleks kohane oli Piimamets Viljandi linnast umbes 4 km kaugusel. Ettevalmistus õpilastega kestis 2 tundi, mille vältel seletati siht, anti töötamiskavad ning muud vajalikud juhatused.

Et töö ei muutuks õpilastele koormavaks, siis tuli klass jaotada tööühmadesks. Töö rühmadena pakub rohkem huvi ja ei lase mõtteid liiga laiali valguda.

I rühma ülesanne oli õppekäigu kirjeldamine teatava kava järgi;

II rühm pidi vaatlema metsa üldiselt, et ammutada materjali tööks „Mets iluliselt“;

III rühm pidi koguma andmeid metsa kasuliku külje kirjeldamiseks ja

IV rühm (kõige suurem) töötama kindla kava järgi metsa kui looduseühiskonna kallal.

2. *Õppekäik* algas hommikul. Kaasa võeti vähe toitu, tarvilikud mööduriistad ja kirjutus- ning joonistamisabinõud. Teel juhiti tähelepanu üldistele

asjaoludele ja nähtustele.

Metsa saabumisel algasid rühmad tööd. Esialgu vajati tugevasti õpetaja abi, hiljem aga saadi ise toime. Kõigile kavas nõutud küsimustele muretseti märkmeteraamatus vastused. Neid kontrolliti õpetaja poolt puhkeajal ning kui töö tehtud, kaasavõtmiseks määratud esemed leitud, siis alati koduteed.

3. *Kogutud andmete läbitöötamine*.

Iga õpilane valmistab kogutud andmeist töö, mille esitas järgmiseks looduseõpetuse tunniks. Paremad õpilased lugesid oma töö klassis ette (igast rühmast ühe) ning ühiselt harutati need läbi — nii tutvusid rühmad teiste rühmade töödega.

Kaasavõetud esemed (samblad, seemned, sipelgad, käbid, oravast näritud käbid jne.) asetati õppevahendite koguusse, kust neid tarviduse järgi käsitamisele võetakse.

Üksikasjalikumate ülevaate saamiseks õppekäigu tulemustest toon siin igast rühmast ühe töö.

Õppekäigu kirjeldus.

Jeanne Bubnis.

Õppekäiku algasime kell 8 hommikul. Linnast välja läksime kolme kausa Jakobsoni tänavat mööda. Kaasa võtsime taimepressi, kompassi, möödurihma ja luubi.

Teel metsa tuli vastu palju turuleminejaid. Linnast välja läinud, jõudsime ilusale orule, mida nimetame Viljandi ürgoruks.

Meist paremal pool asus Viljandi järv. Meist pahemal pool oli põõsas-soo ja niit, millest läbi voolab Kõsti-oja.

Ilm oli selge ja soe. Kagu taevaäärel oli üksikuid rünkpilvi näha.

Tee ääres nägime muusträästa-parvi, kes valmistusid Lõunamaale minekuks.

Parajasti on viljakoristamine, oder on valminud, kaer valmib hiljem.

Ka kartul ootab koristamist.

Eemalt paistab tumerohelise müüri-na Piimamets. Esiplaanil kasvab leht-

puid, millest mõned on juba kirjud, sest sügis annab lehtpuudele värvilise rüü. Mida sügavamale metsa jõuame, seda hämaramaks muutub, sest tihedasti kasvavad kuused ja ei lase läbi kõiki päikesekiiri.

Varsti jõuame kohale, kus rühmad algavad tööd. Vaadeldakse raiestikul puuriitu, loetakse puid, pildistatakse metsa, hiljem ka sipelgapesa, kus vaatlesime sipelgate tegevust.

Sipelgapesa.

Kui rühmadel vaatlused, märkused ja joonised tehtud, siis puhkasime met-säärsel legendikul, sõime ja mängisime.

Umbes kell 1 algas reis kodu poole. Teel tuli jälle vastu turulisi, kes olid omad ostud ja müügid teinud ning rut-tasid koju.

Ilm oli muutunud palavaks, taevast oli rohkesti valgeid rünkpilvi.

Paljusid õpilasi piinas janu, siiski oldi rõõmsas meeleolus ning nii mõnigi soovis, et varsti võtaksime ette uue õp-pekäigu.

Mets iluliselt.

E. Grauen, V kl. õpilane.

Juba kaugelt paistab Piimamets oma iluga vaatajale silma. Pikad sirged kuused vaatavad täis pahameelt põllupeenral kasvavatele üksikutele lehtpuudele, kes kuninglikult kasvavad keset valminud vilja. Uhked on nad, nagu teaksid ka ise, kui kenad nad on omis rohelistes kuubedes keset kuldkol-last viljavälja.

Värsket õhku ning puude magusat lõhna hingates hulgun metsas ringi. Lugematud samblajuured katavad maad ning meelitavad oma pehmesse rüppe jalgu puhkama. Istun mättale; vaatan ja kuulan. Sinine taevast mu pea kohal särab, kõrgel kuuse otsast laulavad mõned linnud ning mets kohiseb saladlikult. Vaatan üles, kus kõrgel kuuse okstel istuvad pruunid käbid, kandes enda põues seemneid. Päikese kiirte paistel, mis läbi okste tungides ka metsa alla oma soojust ja valgust toovad, säteb ja särab pikk ämbliku-võrk puutüvede vahel ning ämblik ja lutab kaua ringi vaadates ja imestades kõrgete kuuskede rohkust ja ilma suurst.

Tõusen mättalt, et otsida üles too vallatu ojake, mille lõbusat sulinat nagu vaikset laulu olin kuulnud. Seal ta ongi! Hüppab üle kivide ja ise laulab nii rõõmsasti ning puud tema ümber nagu kahjatseksid, et nii vähe valgust ja päikest saab väike ojake, kuna nemad ju kogu selle peaaegu röövivad talt. Edasi minnes ojakaldal jõuan väikesele legendikule, mida piiravad üksikud haavad ja männid. Kui palju päikest on siin, kui rõõmsalt noogutavad puud omi latvu, nagu ütleksid teretulemast mulle. Heidan pikali lõhnavaesse rohtu ja vahin sinitaevast ning seal ujuvaid valgeid pilvi ja äkki märkan, et aeg oleks koju minna. Tõusen, et otsida üles tee. Oksad nagu saavad aru mu mõttest ja riivavad mu käsi ja nägu, nagu sooviksid nad, et ma kauem nendega oleksin.

Koduteelt tagasi vaadates paistab mets veel sinise sakilise palistusena silmapiiril. Hüüan talle „Nägemiseni!“

Mets kui looduseühiskond.

Vaige Adamson, V kl. õpilane.

Neljapäeva hommikul kell kaheksa olid kõik lapsed kooli juures ja teekond algas metsa poole. Metsa jõudnud, valisime vaatluseks noore kuusemetsa. Eemalt vaadatuna paistsid meile silma puud, mis olid pikemad ja jämedamad. Neid puud nimetame valitsevateks puudeks. Teised olid kaunis pikad, kuid pisikese krooniga ja tüvest peenemad — need olid alistuvad puud. Kolmandad puud olid aga hulga lühemad ja peenikese tüvega, need olid rõhutud puud. Nii saime meie kolme liiki puud.

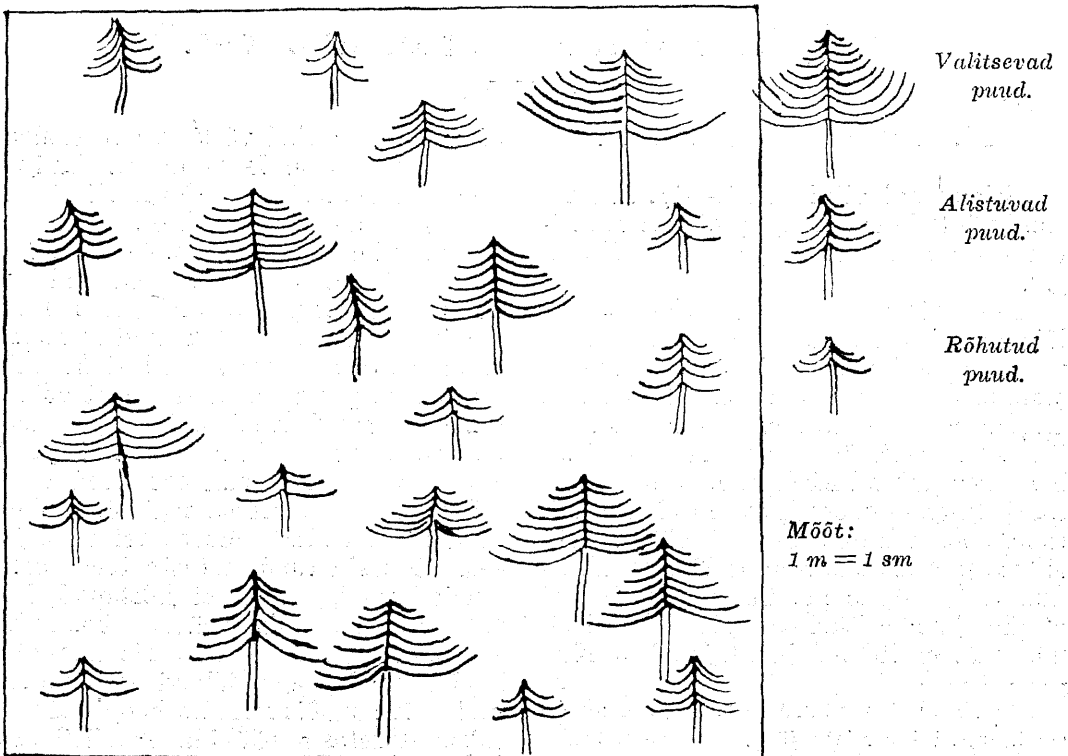
Nüüd võtsime moodsurihma ja mõõtsime välja ühe aari. Mõõdetud kohas lugesime puud ära ja saime 22 puud; nendest oli 7 alistuvaid, 7 rõhutuid ja 8 valitsevaid.

Lugesime lähedal oleva 2 kännu aastaringid — neid saime 38. Nii saime umbes teada, et mets on 38 a. vana.

Et üksikud puud ei ole nii jämedad kui teised, see tuleb sellest, et nad on sattunud halvematesse tingimustesse ja võitluses valguse, soojuste ja õhu jä-

Päämamets.

rele on teised puud nad varjanud, neid alistades või rõhudes. Vanemates metsades kasvab puid palju hõredamalt, sest seal on rõhutud puud välja surnud. Mets varjab enese all palju väikesi taimi. Need moodustavad koos puudega rinded.

Kuusemetsa all kasvas ainult samalt, seeni ja jänesekapsaid, sest need taimed on rahul vilu ümbrusega. Lehtmetsas on aga rohkem valgust ja seal kasvab ka rohkem taimi.

Metsas kasvavate taimede ja puudega on ühenduses ka lindude ja loomade elu. Loomad toidavad endid taimedest ja saavad metsas peavarju. Nii viisi elavad koos puud, taimed, loomad ja linnud ning moodustavad looduseühiskonna.

Metsa kasu.

H. Sanderkoff, V kl. õpilane.

Õppekäigul Piimametsa oli kolmanda rühma ülesanne tutvuda metsa kasuga. Piimamets on noor ja siin kas-

vavad kuused ja männid, paiguti ka kased ja haavad.

Ühel raiestikul oli ära vedamata küttepuid. Need olid kasepuud ja laotud kuubikmeetrite kaupa. Kased ongi kõige paremad küttepuid. Peale küttepuid annab mets palke maja ehitamiseks, telefonipostideks, laevamastideks; ning hulk puumaterjali veetakse välismaale, näiteks Inglismaale. Parematest puuliikidest (vahtratest, saartest, jalakatest, tammedest) valmistatakse mööblit. Ka paberit valmistatakse puust. Peale selle annab mets seeni, marju ja siin elab mitmesuguseid jahiloomi, näiteks: oravaid, tetri, jäneseid, rebaseid ja mõnes suuremas metsas isegi hunte ja karusid. Looduslikult mõjub mets tuuli takistavalt, hoiab liigjäärsust lumesulamisest ja seega uputustest. Sellest kõigist näeme, et metsal on meie kodumaa looduses suur tähtsus ja sellepärast armastatakse teda. Kellel ei ole metsa, see hoolitseb, et tema eluhoonete ümber oleks mõnedki puud.

Muljeid välismaa haridusoludest.*)

A. Kuks.

IV. Saksamaa koolioludest.

Saksamaal viibisin 11.—18. XI. 28. Neli päeva (11.—14.) peatusin Berliinis ning neli päeva (15.—18.) Elbingis.

Berliinis oli minu eriliseks sooviks lähemalt tutvuda õpetajate ettevalmistusega kutsekoolidele, kuna siin selleks otstarbeks funktsioneeris Staatliches Gewerbelehrerseminar, müüd Staatliches Berufspädagogisches Institut. Kuid see polnud nii lihtne. Juba Eesti saatkonnas ennustati, et ilma loata kultusministeeriumilt sisse ei pääse. Ma ei tahtnud uskuda. Sõitsin Tsentraalinstituuti tutvavate koolimeeste poole abi otsima ja nõu küsima. Kahjuks ei olnud välisosakonna juhatajat hra Nie-

man'i kohal, mind võttis vastu osakonna sekretär, väga lahke daam. Kui ma talle ära seletasin, milleks Berliini sõitsin, siis tähendas ta kurvalt, et ma oleksin pidanud varem pöörduma kultusministeeriumi poole luba paludes, müüd ei olevat parata midagi: neil olevat kuri korraldus, et kedagi ministeeriumi loata asutistesse ei lastaks, luba aga päeva pealt saada ei olevat võimalik. Siiski soovitas lahke daam pöörduda katseks linnanõunik Ziertymanni poole, kellele see asutis otsemat teed allub. Kihutasin autos sinna, teatasin endast, kuid kästi oodata, olevat teised asjad ees. Ootasin tund, ootasin teise, ootasin kolmanda, enam ei jaksanud, läksin ära. Järgmise päeva hommikul katsusin veel kord hra Ziertymanniga kokku saada, aga jällegi ei õnnestunud. Et mu sõit Berliini hoopis ei nurjuks, otsustasin rääkida eraviisil asu-

*) „Kasvatuse“ 1929. a. 3., 4. ja 9. numbris ilmunud kirjutiste järg. Toimetus.

tise direktoriga. Telefoneerisin talle ja palusin luba tema jutule tulla. Ta määras kindla kellaja. Olin punktuaalselt kohal. Direktor ilmus lahkelt naeratades. Aga kui ma end esitlesin ja oma visiidi põhjuse teatasin, siis oli ta esimeseks küsimuseks: „Aber haben Sie Erlaubnis?“ Ütlesin avalikult, et pole suutnud seda muretseda kõigile minu pingutustele vaatamata ja et mitte tühjalt ära sõita, selleks tulingi tema jutule, et vähemalt eraviisil mõnd kuulda saada kutsekoolide õpetajate ettevalmistuse korraldusest. Kuigi instituudi direktorile näis see olevat pisut vastumeelt, kutsus ta siiski mu kabinetti ja lahkelt vastas mu küsimustele. Sain teada nii palju, et Staatliches Gewerbelehrerseminar, nüüdse nimega Berufspädagogisches Institut on avatud Berliinis 1927. a. Tema ülesandeks on valmistada õpetajaid järgmistele kutseainetele:

A. Meesõpetajad:

1. metalltöö,
2. ehitustöö,
3. kunsttöö,
4. toitlus,
5. riide ja nahatöö.

B. Naisõpetajaid:

1. riidetöö,
2. kodumajapidamine.

Instituudi kursused kestavad 2 aastat ja lõpeb eksamiga, mille sooritamine annab õiguse õpetaja kohale asuda, kuna määraliseks õpetajaks saadakse ainult pärast vähemalt üht kordaläinud prooviaastat.

Vastu võetakse ainult katsete kaudu, mis jagunevad kahte ossa: üldhariduslikud ja oskuslikud. Üldised katsed korraldatakse saksa keeles, ajaloos, matemaatikas ja loodusloos, kusjuures kõrgemalt hinnatakse eluküpsust, mõtlemisvõimet ja arusaamist vaimu väärtusest, kui mäluga omandatud õppematerjali omamist. Oskuslikud katsed jagunevad osakondade järgi: seejuures tulevad katsumisele erialateadus, erialajoonistus ja kunstiajalugu. Katseile lastakse isikuid, kes on lõpetanud üheksaastmelise keskkooli ja kaks aastat praktiliselt teotsenud valitud erialal, eesõigus on neil, kes on omanda-

nud meistridiplomi omal erialal. Vanaaduse ülemmääraks vastuvõtmisel on 35 a.

Instituudi kasutada on peale oma asutise 16 kutsekooli, millistesse studente saadetakse hospiteeruma ja praktiseerima. Instituut allub Kaubandus- tööstusministeeriumile.

Peale seda vestlust, kui olime juba teineteisega natuke tutvunud, julgesin pöörduda palvega instituudi direktori poole, kas ta ei lubaks üheks hetkekski pilku heita tema asutise tööruumidesse, kuid vastus oli kategooriline: „Das darf ich nicht“. Täna ja lahkusin küll mitte täielikult rahuldatusel, kuid mõnda ikkagi kaasa viies. Eriti õpetlik oli kuulda, mis nõuded esitab instituut sisseastujatele ja mis õigustega ta neid välja saadab.

Teiste asutistega Berliinis mina enam õnne ei katsunudki, kahju oli aega viita lubade nõutamiseks, mis pidada vältama teinekord mitu nädalat, vaid otsustasin sõita kohe edasi Elbingi. Eesti saatkonnas hoiatati küll, et Elbingis võib sama lugu korduda, aga tänu isiklikule tutvusele prof. Stuhlthath'iga avanes mul Elbingis võimalus kaunis sügavalt tungida Saksamaa kooli hingesse ja tutvuda õpetajate ettevalmistusega reformeeritud kooli.

Elbing on vähelik kaubalinn 70.000-de elanikuga. Linn kui niisugune ei paku midagi erilist huvitavat. Mind huvitas vaid pedagoogiline akadeemia, kuhu on koondatud nüüd algkooli-õpetajate ettevalmistus.

Akadeemia kasutada on endise seminari ruumid pluss kahekomplektiline algkool linnas ja külakool 2 kilom. linnast väljas.

Maja on uus ja ruumid kaunis lahedad ning mugavad. Õppejõududeks on silmapaistvad koolimehed, nende hulgas mitu endist seminari direktorit. Õppejõud kannavad professori nime, õpilasi hüüatakse studentideks, neid on mõlemast soost peaaegu ühepalju.

Vastu võetakse vaid 9-klassilise keskkooli abiturientide võistluskatsetega. Kursus kestab 2 aastat.

Teoreetiline ettevalmistus koosneb loengute kuulamisest ja seminaariumi

töödest. Sain mulje, et teoreetiline osa on soliidset korraldatud.

Praktiline ettevalmistus seisab õpetusharjutuses. Selleks on akadeemia kasutada kahekomplektiline linnaalgkool. Algkoolil on oma personaal ja juhataja. Professorid ja studendid on siin ajutisteks külalisteks. Kuigi harjutuse võimalused avarad, tundus mulle siiski, et praktiline töö oli nõrgemini korraldatud. Viibisin paljude praktikantide tundidel, kuid häid tunde nägin vähe. Põhjuseks on minu arvates see, et hrad professorid vähe tunnevad huvi otse praktilise töö vastu, nad istuvad oma kabinettides, laboratooriumides, mõtleavad välja uusi ideid, kirjutavad tarku raamatuid, kuid vähem armastavad viibida töö juures. Ma avaldasin oma mõtteid ka prof. Stuhlfathile ja ta oli peaaegu minuga nõus. See ei ole küll vist üldiseks nähtuseks, sest mõni professor näis kõvasti teotsevat praktilise pedagoogikaga.

Huvitav on siin märkida, et tööõpetus esineb nii akadeemia töökavas kui ka algkoolis peaaegu vaeslapsena. Kerschesteineri isamaa teostab tema ideid kõige vähema tähelepanuga. Põhjamais oli käsitöö ikka aukohal sundusliku õppeainena, Elbingis vaid vabatahtlik õppeaine, mida mitmesajapäisest õpilasperest oli õppimas ainult 17 isikut?!

Eriti huvitas mind harjutuskool maal. Minu palve peale tegime seltsis prof. Stuhlfathiga jalutuskäigu ka sinna.

Selle kooli on ehitanud mõisahärra 30-ne a. eest oma tööliste lastele. Hoone vilets, halvasti sisseseatud, mööbel noaegne, õpilased tüüpilised moonakate lapsed, kehvasti riietatud, puutuhvleis, kirjutavad tahvil kriihvliga. Isegi tahvilid olid vist mitu põlve juba tarvitusel olnud, sest siledaid leidus vähe, enamasti ikka künklikud. Koolis töötab 8 klassi ühe õpetaja juhatusel. Saksa-maa koolides olevat üldiseks nähtuseks, et Grundschule's, mis 8-aastane (6—14), töötab 1 õpetaja, harva 2. Nii et 1 õpetaja peab oskama töötada korraga 8 jaoskonnaga. Selle eest ei ole neil in-

ternaate, ja kooli ringkonna diameeter on kõigest 2—2½ km. Ühe õpetaja käes on tavaliselt 40—50 õpilast. Akadeemia, arvestades selle olukorraga, saadab oma kasvandikke praktiseerima ka sääraates tingimustes. Meile on võrras, otse mõistmatu, kuidas saab korraga töötada 8 jaoskonnaga ja ma olin äärmiselt huvitatud, kuidas praktikant saab hakkama oma ülesandega. Aga polnud suuremat viga. Iga klass oli asetatud ise pingile. Klassis oli 8 pika pinki. Emakeele tund. Algas peale sellega, et praktikant andis kirjatöö järjest igale klassile, nooremale lihtsalt mahakirjutamist. Jõudes esimese klassini, hakkas õpetama tähte m. Kui lapsed enam-vähem hakkama said, siis andis neile kirjutada m ja pani ühe 8-nda klassi õpilase järele vaatama, ise asus vanemate (8—7—6) klassi õpilastega lugema valitud kirjanduslikku pala. Vähe loetud ja harutatud, jättis nad oma kirjatööd lõpetama. Selle järele võttis noorema grupiga lugemise ette jne. kuni jälle esimese klassi juurde jõudis. Endast mõista ei saa siin õpetaja kuigi palju õpetada, ta mängib rohkem organiseerija osa. Vahetevahel nad tegevat nõnda, et võtavad kogu koosseisule ühise teema, näiteks hobune, kuid ülesanded sealjuures igale klassile antakse erisugused, nagu — ühed uurivad hobust looduslooliselt, teised majanduslikult, kolmandad joonistavad hobust jne., sel kombel olevat võimalik saavutada töös ühtlust ja mitmekesisust.

Akadeemia ülesanne ei piirdu mitte algkooli-õpetajate ettevalmistusega, vaid siia on koondatud ka „Mittelschule“ õpetajate ettevalmistus, mis sünnib sel teel, et seminari või akadeemia lõpetajad, tegelikud õpetajad, käivad kord nädalas akadeemias töötamas, saades ühtlasi professoreilt ülesandeid ka koduseks tööks. Sihuke töö kestab 4 semestrit. Iga osavõtja valib endale ühe aine, millel ta siin spetsialiseerub. Viibisin religiooni ja bioloogia tundides. Sain hea mulje. Osavõtjaid kummagis grupis oli 10—12. Töö oli korraldatud religiooni tunnis referaatide süsteemil ja bioloogia tunnis laboratoorse tööna.

Peale selle akadeemia katsub oma valgust lasta paista ka väljaspoole Elbingit.

Saksa õpetajaskond on loonud üsna huvitava organisatsiooni: nimelt, vabad tööhiskonnad (Arbeitsgemeinschaft). Kord kuus tullakse kokku, palutakse professoreid juhtideks ja nii jätkatakse enesearendamist kindla programmi järgi. Koos töötatakse ainult üks öhtu, aga kaasa viiakse ülesanded kuuks ajaks koduse tööna, kui ka selleks tarviline kirjandus. Nisuguseid tööhinguid olevat rohkesti ja nende kaudu akadeemiad saadavadki valgust laiali.

Minu Elbingis olles, pidi prof. Stuhlfath koos prof. Bodega sõitma Saalfeldi, väikesesse provintsilinnakesse (3500 elanikku) seesuguse tööhiskonna koosolekule. Palusin mind ka kaasa võtta. See sõit osutus väga huvitavaks ja õpetlikuks, siin avanes võimalus näha tõsist saksa õpetajat ning vestelda tegelikkude reameestega nende muredest. Üldiselt hädaldati raskete aegade üle, mille tõttu on koolid äärmiselt kokku surutud ja õpetajate arvu vähendatud, nii et sageli tuleb ühe õpetaja peale 50 last ühes ruumis, jaotatud 8-sasse klassi. Meie õpetajate olukord näis neile kadestavana, otse kuldse ajana, mida nad niipea ei loodagi kätte saada.

Tähelepanu väärib Saalfeldi õpetajate ühingu tööplaan 1928. a.:

1. Teadusliku psühholoogia põhimõtted.
2. Individuaalsed vaimuaktid.
3. Elamus pedagoogikas.
4. Elamusmõiste tekkimine ja olu.
5. Elamuse viimine väljendusainete (muusika, joonistamine, võimlemine) didaktikasse.
6. Omandatavate ainete (ajalugu, keele, kodulugu, religioon) toetamine elamusele.
7. Kooli ümberloomine elamuse kaudu.
8. Elamuse kasutamise piirid. Suhe töökooli meetodile.

Sel õhtul, kui mina Saalfeldis olin, olid ettekanded ja läbirääkimised põhendatud viiendale teemale — „Elamuse viimine väljendusainete didaktikasse.

Punase joonena katsuti viia läbi mõtet, et väljendusainete tunnid peavad olema tõeliselt seesmise elamuse väljenduseks, mitte ainult väliste võtete imiteerimiseks.

Muuseas õnnestus mul Elbingis viibida 16. nov. helilooja Schuberti saja-aastase surmapäeva puhul akadeemia pidusaalis korraldatud kontserdil. Esiinesid akadeemia õppejõud ja üliõpilaskoor koos linna naiskooriga ning kohalikkude solistidega väljaspoolt akadeemilist peret. Ühendatud esinemine oli imponeeriv, ainult raske oli selle järgi õiget muljet saada akadeemilise pere võimeist.

V. Läti kooliolud.

Viimase peatuse enne kojujõudmist välismaareisilt tegin meie lähemate naabrite — lätlaste juures. Huvitav oli selgitada, kuidas naabrid, kes hakkasid meiega sarnastel tingimustel oma kooli looma, tema on kujundanud ning milliseid tulemusi saavutanud.

Olin Lätis ainult mõne päeva, seega mu muljed ei saa olla kuigi täielikud, aga mõndagi ikka kuulsin ja nägin, mis võib pakkuda huvi ka meie koolitegelastele.

Esimene ja pikem jutuajamine oli mul dir. Osoliniga, kelle osa Lätis on sarnane Eesti riigikoolivalitsuse direktori omale. Ta kujutas mulle lahkelt Läti koolisüsteemi arenemist ja andis nende koolide aadressid, mis mind eriti huvitasid.

Dir. Osolini sõnadel kannab Läti koolisüsteem järgmist kuju:

Väikestele lastele 6—7 a. on korraldatud 1—2-aastased väikelastekoolid, mittesunduslikud.

Lastele 8—14 a. on sunduslik 6-aastane põhikool. Sellele järgneksid 2-aastased täienduskursused. Kooliseadus näeb nad ette sunduslikkudena, tegelikult ei ole veel nii kaugele jõutud. Täienduskoolide võrgu loomisel kavatakse talitada väga ettevaatlikult, kohastades neid maaoludele ning tuues sisse mitmekesidust.

Algkoolile järgneb gümnaasium. Gümnaasiumid on nelja tüüpi:

1. Klassikaline gümnaasium 6-aastase kursusega, vastu võetakse õpilasi neljandast algkooli klassist, sunduslikult õpitakse neis ladina keelt ja vaba ainenä kreeka keelt, mille asemele võib valida ka mõne uue keele. Klassikalisi gümnaasiume on kõigest 2.

2. Humanitaar-gümnaasium 4-aastase kursusega, keeltest õpitakse siin: a) ladina k., b) inglise või prantsuse k., d) inglise-prantsuse või eesti keelt.

3. Praktiline gümnaasium 4-aastase kursusega. Seda tüüpi gümnaasiumis on pedagoogika-nõukogule antud õigus keelte asemele sisse võtta praktilisi aineid.

4. Reaalgümnaasium 4-aastase kursusega.

Gümnaasiumi võib lõpetada kaht viisi: eksamiga ja eksamita. Esimene annab õiguse astuda ülikooli, teine mitte.

Kutsekoolid baseeruvad algkoolile, neist käsitöökoolid on 3-aastase ja tehnikumid 4-a.; viimase lõpetamine annab õiguse astuda ülikooli.

Tehnikume on 2, neist üks Riias, teine Liibavis.

Inseneride ettevalmistus sünnib ülikoolis.

Õpetajate ettevalmistus algkoolidele sünnib õpetajateinstituutide kaudu, mille kursus 5-aastane; baseerub algkoolile. Nad vastavad täiel määral meie õpetajateseminaridele, ainult selle vahega, et kursus on 1 aasta lühem. Õpetajateinstituute on 4: Riias, Miitavis, Dvinskis, Reesitsas. Peale selle on keskpäed. instituut kaheaastase kursusega Miitavis. Sellesse instituuti pääseb vaid gümnaasiumi lõpetanult. Keskpäed. instituut vastab meie pedagoogiumile. Lätis on samuti kui Eestis väielused käimas, kumb asutis parem on, kas 5-klassiline instituut, mis baseerub algkoolile, või 2-a., mis baseerub gümnaasiumile.

Gümnaasiumide ja kutsekoolide õpetajad tulevad ülikoolist, selleks on ülikoolis funktsioneerimas pedagoogiline osakond, kus õppeainetena esinevad: loogika, eetika, pedagoogika, pedagoogialugu, noorsoo psühholoogia, didaktika ja vastava aine meetodika.

Kõigilt õpetaja-kandidaatidelt on

nõutav 1 prooviaasta, peale selle vaid kinnitatakse ametisse määralise õppejõuna.

Läti koolidest külastasin kõige pealt eesti algkooli Riias, siis õpetajateinstituute Riias ja Miitavis, keskpäed. instituuti Miitavis, majapidamise seminari Riias ja veel kaubanduskooli ning tehnikumi Riias. Eesti algkooli juhatajaks on hra Verendel, noormees Võru seminarist; peale tema on veel ametis kolm õpetajat pluss usuõpetaja ja saksa keele õpetaja. Klasse on 7. Õpilasi: eelklassis — 3, I — 1, II — 8, III — 10, IV — 3, V — 7, VI — 13, kokku 45 last. Palgad maksab linnavalitsus, samuti kannab ta ka majanduslikud kulud. Eesti selts annab toetuseks 1000 latti, kooli aastane büdžet on umbes 20.000 latti.

Juhataja ja kaks õpetajat on Eesti alamad, teised Läti alamad; varem olnud juhatajaks kange läti patrioot, mille mõjul hulk eesti lapsi valgunud saksa ja läti koolidesse, nii et praegu alles pooled eestlaste lastest eesti kooli on koondunud. Loodetakse, et uuel juhatusel asi paraneb.

Eestlaste koondiseks on Riia Eesti Selts, kel on 300 liiget ja kaunis suur varandus 6-kordse maja näol.

Õpetajateinstituudid Riias kui ka Miitavis on riiklikud asutised, õpilased on õppemaksust vabad, saavad peale selle stipendiume. Mõlemail on arvurikkad internaadid, kus õpilased saavad 30 latti eest kuus täie ülalpidamise. Sissesead ega toitmine pole neis küll kuigi rikkalik, kuid siiski rahuldav, aga peaasi — odav. Kummalgi instituudil on oma talu maal, kus õpilased kevadel ja suvel vahest käivad töötamas, küll mitte süstemaatiliselt. Koolitöö on korraldatud samul põhimõtetel nagu meie seminarides. Nooremais klassis üldhariduslikud ained, vanemais pedagoogika ja õpetuspraktika.

Tsentraalne pedagoogiline instituut olevat sotsialistide kantsiks. See asjaolu raskendavat asutise arenemist. Parempoolse ilmavaatega isikud ja parempoolse ministeerium on ikka suhtunud tsentr. päed. instituudile eitavalt puhtpoliitilistel motiividel, selle vastu sotsialistlik valitsus on püüdnud

luua jälle igasuguseid soodustusi. Nii on see pedag. asutis osutunud politiliselt vägikaikaks.

Asutise töö jaguneb 5-de osakonda: 1) matemaatika, 2) humanitaarsed, — saksa, ingl., ladina keel, 3) loodusteadus, 4) majapidamine, 5) füüsiline kasvatus. Praegu on töötamas 5 osakonda I kursusel ja 4 osakonda II kursusel. Õpilasi I kursusel — 165, II kursusel 100. Niipalju kui mul õnnestus tegelikkude tõhe pilku heita, nägin ma igal pool hoolsat tööd. Kahju ainult, et asutise olemine on saanud poliitiliseks küsimuseks.

Omapäraselt on konstrueeritud majapidamise seminar, mille juhatajaks agr. Stakli.

Kool on asutatud 1923. a. era seltsi poolt, nüüd kuulub ta põllutööstusele riumi alla. Kursus kestab 2 aastat. I kursusel oli 32 õpilast, II — 20 õpilast. Kooli kasutada on ruumid linnas ja mõisas, kus õpilased saavad oma kasutada maad nii palju kui vaja. Õpemeaks 130 latti aastas, ülalpidamise eest internaadis maksavad 35 latti kuus. Õpetajaid 6 ühes direktoriga. Õppeained: käsitöö, majapidamine, kodukaunistamine, karjapidamine, piimatähtlus, keemia, bakterioloogia, toitlus, aiandus, linnukasvatus, tervishoid, pedagoogika, didaktika, metoodika, psühholoogia, eetika, ornamentika, laulmine, võimlemine. Kursus algab kolme kuulise praktikaga mõisas — juunist augustini; septembrist aprillini — Riias; aprillist oktoobrini — mõisas; oktoobrist juunini Riias. Suvel antakse puhkeajaga ainult 2 nädalat. Seminari lõpetajad omandavad õiguse õpetada täiendus- ja põllumajanduskoolides.

Kaubanduskool sarnaneb meie komertsgümnaasiumile ja tehnikum tehnikagümnaasiumile. Mõlemad annavad õiguse astuda ülikooli. Huvitav on siin juures tähendada, et Lätis on maksvu-

sele pääsemas ka sama tendents, mis meilgi — muuta kaubanduskool ja tehnikum iseseisvateks kutsekoolideks. Seadust ei ole küll veel uuendatud, kuid kõvasti tüüritakse sinna poole. Mis puutub tehnikumi, siis meeldis mulle nende püüd eriti rõhutada praktikume.

Viimaks pean nimetama veel üht asutist, mis Riias väärib koolimeeste tähelepanu, see on psühhotehniline laboratoorium, mille juh. Dr. Möller. See asutis on nii asjatundlikult ja soliidset korraldatud, et võib võistelda parimate sellelaadiliste asutistega suurtes riikides. Psühhotehnilises laboratooriumis on igapäev töötamas 20 eriteadlast kindla palgaga, tal on oma mehaaniline töökoda ja rikkalik tehniline varustus. Peaaegu kõik riiklikud ja ühiskondlikud asutised pöörduvad siia nõuande pärimistega. Psühhotehniline laboratoorium on isegi asunud tööde ratsionaliseerimise uurimistele, nii on praegu uurimisel lina puhastusviisid.

Vahest oleks veel paljugi olnud naabrite juures tähele panna, aga mu puhkus hakkas lõpule jõudma ja pidin ametisse tõttama.

Nii möödus mu õppereis — kaks kuud kõige pinevamat tööd. Ta rikastas mind uute mõtetega ja tähelepanekutega ning värskendas hingeliselt. Siin avanes mul võimalus astuda vahetumasse kontakti paljude silmapaistvate välisriikide koolimeestega, õppida neilt ja kontrollida omi vaateid. Koolimehele, eriti õpetajate ettevalmistuse asutise juhatajale on seda hädasti vaja. Iga päev pead sa oma vaimuvara kambrist andma noortele ja kui õudne on tunda, et su varakambrid jäävad tühjaks, toit muutub lahjaks, selle vastu — milline mõnu küllusest jagada, pakuda värsket leiba.

Suurim tänu Haridusministeeriumile reisiloo ja toetuse eest.

Lõpp.

Kirjanduse arvustusi ja ülevaateid.

Aino Kallas. Hundimõrsja.

Üks jutt Hiiumaalt. Tõlkinud Friedebert Tuglas. Noor-Eesti kirjastus Tartus 1929.
79 lk.

Ilmar Reiman.

Libahundi teema on tänulik kirjanikule. Kaks algust — hea ja kuri on esitatud puhtalt, nende kahe poolt lõhkikärastatud hing annab kaugele ulatuvaid võimalusi faabula arendamiseks. Kuid on ka raske ülesanne kirjanikule, sest labane käsitelu võib pühkida ajast sootumaks selle toreda muinasloo.

August Kitzberg lõi libahundi loo aineil oma parima draama. Ta suhtus ainesse realistlikumalt kui teised meie libahundi autorid. Libahunt oli süngeks sümboliks, mis andis draamale kauge hingelise ulatuse ning tekitas aimuse heitlevatest jõududest, kes meile tundmatud. Sellele seltsis veel inimhinge piiramata vabaduse idee.

Teose täis sünget, halli, karmi luulet lõi libahundi aineil August Gailit. Tema on ainesse suhtunud kõige fantastilisemalt ja vabamalt. Maailma kurjus, närusus, luitumus kihutavad inimest hundinahasse, et siis nautida olemasolus kõige algelisemat ja jõuliseimat tuuma. Dünaamika, mis pursketena tungib stiilist, otsekui laavajõest, aitab sisendada muljet ääretust vabaduse ihast, mis oma olemuses on kui vihane metshobu.

Ajaloolist jume püüab oma teosele anda soome-eesti kirjanik Aino Kallas, asudes teoseks vormima libahundi ainet. Ta otsib ka geograafiliselt sobiva asendi, kus võiks sündida too lugu. Kõik võtted tarvitab ta selleks, et teost teha usutavaks. Selleks ka arhailine kroonika stiil, mida Kallas üha käsitab meisterlikumalt. Kuid kas selles meisterlikkuses ei peitu hädaoht? Mida ligemale vandekroonikale, seda kaugemaks muutub distants lugeja ja teose vahel. Teatav vormi külmus hakkab hoovama neist ridadest, ei saa lugeja suhtuda teosesse enam siiralt ega avatud hingega. Meelestub sel puhul Aino

Kalda „Barbara von Tiesenhuse“ mis oli märksa lihtsam ja südamlikum vormilt. Ei oleks tarvitsenud autoril sealt enam astuda edasi. Artistlikkus ei ole kohane tänapäeval, mil alebardi keerutatakse estetismi pea kohal.

Kuid „Hundimõrsja“ on siiski teos täis poeesiat ja kirjanduslikult kvalifitseeritud meeleolusid. Teos-tervik, milles käsitellakse libahundi ainet ainu-päraselt ja kus kogu valgustus uudne ja eriilmeline.

Süüdmustik areneb Hiiumaal, Pühalepa Suuremõisa vallas. On põnevust tekitav, kuigi sageli pikad miljöö, looduse ja meeleolu kirjeldused jahendavad seda kõditavat põnevuse pinget. Kuid oivalised on huntide jooksud Hiiu-maa südamestades ja soodel. On nähtud ja tuntud Kesk-Hiiu-maa üksikut, karedat, metsikut hinge. Hiiu-maa südant haarab see poeesia, mis vaiguna nõrgub teose tüvest.

Lugu kaheks kärastatud hingest, teose sisu elab lugeja meeltes kaua. Tegelaste elu mõttestamine annab teosele ka raske filosoofilise sügavuse. Elavad ja võitlevad „Hundimõrsjas“ sümbolid verest ja mõttest, lihast ja kujutelmadest. Kaks algust — hea ja kuri — otseselt nende juurde on siirdunud Aino Kallas. Ma mõtlen, et ta on püüdnud seda muistendit nii mõista, kui mõistis seda sajandite eest libahundi looja — rahva hing.

Seega oleks „Hundimõrsja“ väärtuslik lisa meie rahvuslikule kirjandusele.

A. Tammann. Vidriku parun.

Romaan. Noor-Eesti kirjastus, Tartus. 160 lk.

Ilmar Reiman.

Eesti romaanide lõpud õnnestuvad hästi. Autor tüdib või väsib, tegelaste kujud hakkavad silmade ees virvendama, muutuvad kahvatuks, süüdmustik muutub luitunuks, konksude otsad ei pea hästi kinni. Ja meelestub siis uhke

pulmalipp, mis viidud matuse maja katusele ning raske vihmasadu on ta löönud sorgu.

Nii kui Tammanni romaaniga. Kõidab lõpposani, kuid lõpposa ise enam ei kõida. Kujutamise asemel refereeritakse ja seegi sünnib hüplevalt, katkendlikult. Psühholoogiline sissetundmine moonduv mõne mälestuse kirja panemiseks. Sel puhul, kui Vidriku Jaak kolis mõisa, oleks võinud autor ka mõelda lõpu peale. Terviku päästmine oleks siis veel õnnestunud.

Või kui oleks edasi arendanud, siis ilma ruttamiseta, täpsalt samas tempos, samas sügavuses, sama järjekindlalt kui seni.

Revolutsiooni alates, muutub romaan filmiks, milles peasa mängib Jaak. Tema hullumine on vapustava-maid stseene, kahju ainult, et seda ei näidata. Surm naise haul — dramaatiline lõppakord, mis ekraanist üle libisedes muudaks inimesed ärdusest tummaks.

Kuid kirjandusliku nähtena ei hinda seda filmi kuigi kõrgelt. Puudub ju avar sotsiaalne perspektiiv, mis vast tähtsamaid sel puhul, kui inimene asetatud revolutsioonide ja sõdade pöörisesse. Jääb nõrgaks ka miljö kirjeldus, kuna ometi seegi erakordseil ajal on erakordne.

Nii et lõpus peitubki teose generaalnõrkus.

Kuid üldiselt on teos tihke ja tuseduse jooni rohkesti, samuti kui peategelases Jaaguski. Mehine realism karastab lugejat kümnete lehekülgede kaupa. Ning erilist eetri hõngu tunned stiilist, mille taga isikut, individuaalsuse sugemeid. Pole sugugi tavaline kuiv asjade kirjeldamine, vaid korrapärane isiklikult läbituntud maal. Stiili kobarad on teoses küpsemad ja mahlasemad kui teistes Tammanni kirjanduslikkudes asjades.

Teost kannab ka seesmine dünaamika, mis läbi elumõruduse ja sapi moonduv visaks optimismiks. Taas näeme

uut eesti talupoja tüüpi, — visa ja vihas, kanget, endasse süvenenud ja tarmukat. Härjana puskleb ta läbi elust, et jõuda rammusatele rohumaadele. Ja küllap jõuabki sinna.

Eestlane peab pikka viha, nii kõneldakse. Ja Vidriku Jaak annab leegitseva kehastuse sellele nimetatud meie tõu joonele. Parunilt saadud kõrvalops paneb mehes kümnete aastate jooksul elama energia laavajõed, kuni teebki ka temast elu hämarikul — *paruni*. Ja see ongi kättemaks.

Tammann pole serveerinud morali-seerivat kangelaslugu. Ta on ikkagi kõigepealt näinud inimest kõigi tema voorustega ja pahedega ja otsinud *tüüpilist*. Ligidasi sugulasi on Jaagul varemaltki, nii Aug. Kitzbergi Mogri Märt ja H. Raudsepa Jaak Jooram. Vidriku Jaak kuulub ka nende raugete talumeeste hulka. Liginevad neile ka Tammsaare Vargamäe peremehed.

Kustaseski on nähtud samuti tüüpilist ja ta muutub teose arenedes täiesti usutavaks kujuks.

Tema kinnisus, flegmaatilisus on sobivaks vastasseinaks Jaagu rühkivale, kangusega läbiimibunud karakterile.

Läbi udu pole nähtud ka perenaist Leenat.

Puudub peaaegu täiesti loodusekirjeldus, mis võib olla vourus, sest meil on looduse maali küllalt vesistatud ja venitatud.

Lõpposa hävitab kompositsiooni kindluse ja terviku ühtluse, kuna muidu oleks võinud olla tugeva konstitutsiooniga teos. Huvitavat võiks aga pakkuda kirjandusteadlasele stiil. On rohkesti allitereerivat elementi. Nii näiteks: „Üks tüdruk teise kannul veereb tast mööda, üks seelikusaba teise järele *tuulutab tantsu tuhinal ta ninaalust, mõni roosa reiski välgatab vahete-vahel*, aga ei midagi jne. (lhk. 41). Kaldumine laulvasse rahva kõneviisi, mida tarvitab ka H. Raudsepp.

Stiili sünni lätted on aga intellektuaalset laadi.

Kooli ja õpetajaskonna päevaküsimusi

Organisatsioonide teateid ja kroonika.

Eesti Õpetajate Liidu asemikkudekogu koosolek 13. IV. 30. a. Tallinnas.

Koosseis.

Koosolekust võtsid osa oma esindajate kaudu järgmised organisatsioonid:

1. Harju Maak. Õp. Liit	4 esind.	A. Meikop, A. Ruut, T. Taalman, T. Talbak.
2. Juudi Õpetajate Ühing	1 „	S. Passov.
3. Järvamaa Õpetajate Liit	4 „	K. Kask, S. Kass, A. Reeben, J. Söödor.
4. Läänemaa Õpetajate Liit	2 „	H. Rajamaa, J. Uustalu.
5. Petserimaa E. Õp. Liit	1 „	K. Berenstrauch.
6. Pärnu Õpetajate Ühing	1 „	J. Mühlbach.
7. Pärnumaa Õpetajate Liit	2 „	J. Karu, H. Siitam.
8. Tallinna Õpetajate Selts	10 „	G. Hion, O. J. Kiesel, J. Kulbusch, G. Ollik, V. Peet, A. Perli, V. Thal, J. Tamm, J. Tamm, D. Treiman.
9. Tartu Õpetajate Selts	4 „	M. Koch, M. Kasik, E. Nurm, M. Vellema.
10. Tartumaa Õpetajate Liit	2 „	A. Arold, J. Lange.
11. Valga Õpetajate Ühing	1 „	F. Klement.
12. Vene Õpetajate Keskliit	2 „	O. Gavrilova, S. Schilling.
13. Viljandimaa Õp. Liit	5 „	P. Adamson, E. Oskar, A. Pajur, P. Rängel, P. Tiss.
14. Virumaa Õpetajate Liit	6 „	A. Viltman, P. Raudsepp, V. Raam, E. Liiv, M. Jensen, K. Aalbau.
15. Võrumaa Õpetajate Liit	3 „	P. Korrol, K. Puusepp, J. Koemets.

Kokku 48 esindajat.

Peale mandaatidega varustatud delegaatide registreeris koosoleku sekretariaat järgmised osavõtjad: E. Õ. Liidu juhatuse liikmed — M. Välbe, H. Roos, A. Janson, J. Elango, J. Kents, A. Veiderman ja A. Kuks; õpetajad — A. Kärk, G. Veem ja E. Peterson-Asson.

Tööle rakendamine.

Koosoleku avab Liidu esimees M. Välbe kell 9.45 min.

Koosoleku juhatajateks valitakse A. Reeben ja V. Peet, protokoll kirjutajateks S. Kass, H. Rajamaa ja J. Elango ning mandaatkomisjoni liikmeiks P. Adamson, J. Uustalu ja M. Koch.

Ülevaade kooli ja õpetajaskonna päevaküsimustest.

Koosoleku tähtsamaks punktiks kujuneb E. Õ. Liidu esimehe M. Välbe referaat „Õpetajaskonna praegusest olukorrast ja päevaküsimustest“. Temperamendikas kõnes refe-

rent annab kujuka pildi Eesti koolielus tekkinud erakordsest olukorrast, mis eriti iseloomulik selle poolest, et praegused hariduselu juhid koolieliu korraldamisel kavakindlalt arvestamata jätavad õpetajate organisatsioonide arvamused ja seisukohad. Tahtmata võtab maad arvamused, nagu ei elaks õpetajad enam õiguslikus riigis. Õpetajaid tagandatakse ja pannakse uuesti ametisse. Võrus, näiteks, on tekkinud ministeeriumi ebaseadusepäraste korralduste tagajärjel niisugune vassing, et keegi ei tea, kuidas välja tulla sellest supist. Liidu saadikud pole oma käike teinud võimude poole mitte üksikute õpetajate või koolijuhatajate kaitseks, sest E. Õ. Liit ei ole võinud oletatavaid süütegusid sisuliselt selgitada. On kõneldud (eriti Riigivanema juures) õigusliku korra austamise vajadusest ja sellest ärevusest, mis valdab õpetajaskonda, kui ebaseaduslikud tagandamised ja lahtiregistreerimised alaliselt päevakorras. Kui juba tagandada, siis tehtagu seda põhjendatult.

Edasi kõneleja puudutab koolinõunikku tegevust. E. Ö. Liidule on saadetud materjale, mis näitavad, et koolinõunikud sageli ei korralda konfliktide puhul juurdlust küllalt asjatundlikult ja objektiivselt. Liidu ja Koolinõunikku Ühingu vahel on käimas kirjavahetus mõnede väärnähtuste selgitamiseks sellel alal. Ka pannakse õpetajate peale seadusevastaselt ülesandeid, nagu laste lugemine, mille vastu Liit protesteeris.

Ajakirjanduses ja seltskonnas levivad kuuldused algkooli ümberkorraldamisest, keskkoolide koondamisest ja seminaride sulgemisest. Tahetavat vallandada 600—700 õpetajat. E. Ö. Liidu juhatus saab alaliselt järelepärimisi neis asjus, aga ta ei saa midagi vastata, sest kõik need kavatsused valmivad kuski saladuse katte all.

Liidu organisatsiooniga on tekkinud imeilik seisukord. Põhiseaduse järgi on meil liidud ja liitumine lubatud, aga tegelik elu hakkab sellele tegema takistusi. Kui E. Ö. Liit teeb tegemist õpetajate kutsehuviliste küsimustega, siis süüdistatakse teda kitsarindluses, tahab ta kaasa töötada koolielu korralduses, siis antakse mõista, et mis jaoks topitakse nina sinna, kuhu pole vaja. Niisuguses olukorras Liit peaks jääma vaid nimepidi olevaks. Õpetajaskond aga on hariduselus töötanud kaasa ja tahab seda teha ka edaspidi.

Koosolek kiidab ühemeelselt E. Ö. Liidu juhatuse senise tegevuse heaks.

Edasi otsustatakse kõne alla võtta kõige pealt need referendi poolt puudutatud küsimused, mille kohta pole koosoleku päevakorras erilist punkti.

Koolinõunikku küsimus.

Elavaid mõttevahetusi tekitab koolinõunikku küsimus ja teoksil olev koolinõunikku seadus. Praegune olukord ei rahulda kedagi. Koolinõunik on omavalitsuseteenija, kuid ministeerium käsutab teda. Tema tööd ei revideeri keegi.

Vaielusi tekitab küsimus: kelle teenija peaks olema koolinõunik? Kas riigi või omavalitsuse? Kõneldakse palju ühe kui teise võimaluse poolt ja vastu. Hääletamisel jääb küsimus otsustamata.

Mis puutub koolinõunikku tegevusse, siis kurdavad sõnavõtjad, et koolinõunikud ei instrueeri, või teevad seda liiga vähesel määral. Juurdlust konfliktide puhul toimetatakse puudulikult. Ministeerium nimetavat seda

ainult „andmete kogumiseks“, kuid kohus võtab seda juurdlusena. Selles küsimuses võetakse vastu otsus:

„Konfliktide ja kaebuste puhul teostatud juurdlusel tuleb süüdistatavat õpetajat enne küsimuse otsustamist tutvustada kogu juurdluse materjaliga“.

Algkooli ümberkorraldamise küsimus.

Algkooli ümberkorraldamise küsimuses tsirkuleerivad ainult kuuldused ja arvamused. E. Ö. Liidul pole selles küsimuses mingisuguseid andmeid.

Referent arvab, et teoksil oleva uue algkooli seadusega tahetakse tabada 4 „järest“: lahendada karjaste küsimus, võimaldada odavamate ja väiksemate koolimajade ehitamist, läbi viia õpetajate koondamine, saavutada üldine kulude kokkuhoid.

Läbirääkimistel leitakse, et kavatsetav algkoolide seadus tootab kujuneda lõõgiks meie koolile. See võtab võimaluse pidada eelseisval suvel algkooli 10. aasta juubelit ning annab põhjuse meie algkooli „matuste“ pidamiseks. Uus kavatsus lõhub ühtluskooli, sest maale jääks „kehvikute“ kool, kuna jõukad vanemad peaksid oma lapsed linna kooli tooma. Samuti 1. ja 2. õppeaasta killustamine ja õppeaja lühendamise jätab lapsed liiga pikaks ajaks ilma tegevusest ja soodustab ulakuse arenemist. Õpetajaskond ei usu, et niisugune korraldus meeldiks lastevanematele ja eriti põllumeestele. Lõppeks selles küsimuses võetakse vastu järgmine otsus:

1. Koolikorralduslike uuenduste (õppe- ja tunnikavade muutmine, koolitöö kestvuse muutmine jne.) läbiviimine on tihedalt seotud kooli töökorralduse muutmise, samuti ka koolides tarvitavate õpperaamatute ja õppeabinõude uuendamisega. Kuna töökorralduse ja metoodiliste võtete alalist muutmist ei saa pidada kasvatuslikult soovitavaks, õpperaamatute ja õppeabinõude uuendamine lühikeses aja jooksul pole aga ainelistel põhjustel teostatav, tuleks koolikorralduslike uuendusi ette võtta põhjaliku avaliku kaalutluse järel ja järk-järgult.

Tegelik elu on näidanud, et avalikkude algkoolide seaduse elluviimine on teostatav selles seaduses ettenähtud ulatuses ja alustel, mis pärast tuleks hoiduda igasugustest algkooli järskudest ümberkorraldustest uutal alustel, missugused elus veel proovimata. Võimalik kokkuhoid tuleb teostada praeguse koolivõrgu ümberkorraldamise kaudu.

2. Kui algkooli seadust siiski muutma hakatakse, siis a) tuleb säilitada ühtluskooli põhimõtte ja b) ei tohi lühendada õppetöö aega õppeaasta jooksul maakoolides.

Õpetajate ettevalmistamise küsimus.

Õpetajate ettevalmistamise alal tõstavad Võru delegaadid üles kõige pealt õpetajate üleproduktiooni küsimuse ja teevad ettepaneku sammude astumiseks H. S. M. Koolivalitsuse ees, et asutaks õpetajaid ettevalmistavate asutiste kokkutõmbamisele.

Ettepanekule vaieldakse mitmelt poolt vastu. Seminaride tegelased ja dir. G. Ollik väidavad, et tänini on kõik seminaride lõpetajad teenistust leidnud ning et õpetajate üleproduktiooni meil ei ole. Küsimus lõpeb sellega, et hääletamisele asudes ettepaneku tegijad võtavad oma esitise tagasi.

Pikki vaielusi tekib seminaride ja pedagoogi pooldeajate vahel, kus juba varemalt tuntud väiteid mõlemalt poolt korratakse. Selles küsimuses võetakse vastu otsus, et:

„Pedagoogiavastavate puhul tuleb jätta paralleelselt töötama ka seminarid“.

Kokkuvõtte.

Lõppeks vahetatakse veel mõtteid õpetajate seadusevastase koormamise asjus mitmesuguste ülesannetega ja selgitatakse ebanormaalseks kujunenud olukorra ja suhete küsimusi. Neis küsimustes võetakse vastu järgmine resolutsioon:

• „E. O. Liidu asemikkudekogu leiab, et õpetajate organisatsioonid Eesti kooli loomise ja arenemise juures on möödunud aastakümne jooksul esinenud positiivselt kaasaaitaja tegurina. Viimasel ajal näib hariduspoliitika alal valitsema pääsenud olevat olukord, mis tunustab selle kaasabi üleareuseks ja ei arvesta seda küllaldaselt. Olukord on kujunenud isegi niisuguseks, et koolielu aluste arendamine ja põhimõtete muutmise on muutunud salajaseks. Asemikkudekogu ei poolda niisugust avalikkuse eest varjatud asjaajamist, mis loob pinda igasugustele kuuldustele ja tekitab asjatut ärevust. Õpetajaskond on alati täiel määral huvitatud Eesti kooli heast käekäigust ja on valmis sel alal tehtavat ülesehitavat tööd toetama ja sellest osa võtma.“

Õpetajate teenistusseaduse küsimus.

Õpetajate teenistusseaduse eelnõu väljatöötamise käiguga ja kujunenud põhimõtetele tutvustab koosolekuid pikemas ettekandes dir.

A. Veiderman, kellele ministeerium ülesandeks teinud teenistusseaduse eelnõu väljatöötamise.

Koosolek suhtub küsimusele sõbralikult, avaldab eelnõu koostajale õpetajaskonna nimel rahulolemist ja tänu ning palub vastuturikka ülesande täitmist seni jätkata, kuni olud seda lubavad.

Kurikalduvusega õpilaste küsimus.

Kurikalduvusega õpilaste küsimusest refereerivad dr. H. Busch ja G. Veem. Esimene käsitleb küsimust arsti seisukohalt, kuna teine aja puudusel piirub resolutsiooni esitamisega.

See küsimus tekitab koosolekul ägedaid vaielusi. Ühelt poolt leitakse, et kurikalduvusega õpilaste küsimus annab ennast lahendada harilikus koolikasvatuse korras. Kuid teiselt poolt tuuakse rohkesti näiteid, kuidas koolisunduse nõudel kooli satuvad sotsiaalse viletsuse kurveimad ohvrid, demoraliseeritud ja tänavakasvatusest läbi käinud lapsed, kes on lausa nuhtluseks kaasõpilastele ja õpetajale.

Selles küsimuses võetakse vastu järgmised otsused:

1. E. O. Liidu asemikkudekogu leiab, et raskestikasvatatavate ja kurikalduvuslike ning nõrgaandeliste laste küsimuse lahendamine on hädatarvilik erikoolide ja asutiste elukutsutamise teel ka eraorganisatsioonide kaudu, ja teeb vastavate sammude astumise Liidu juhatusele ülesandeks.

2. E. O. Liidu asemikkudekogu peab tarvilikuks, et H. S. M. võimaldaks raskestikasvatatavate ja kurikalduvusega laste kooli õppejõudude erilist ettevalmistust.

Õpetajatemaja küsimus.

Kuna summade leidmine õpetajatemaja ehitamiseks väga raske, peale selle Tallinna Õpetajate Seltsil selle küsimuse vastu suuremat huvi ei ole, sest tal on oma maja, ning Tartu linna ja maa õpetajad endile ise maja soovivad ehitada Tartu, siis tehakse ettepanek õpetajatemaja küsimust määramata aja peale edasi lükata.

Kuid sellele ettepanekule vaieldakse ka vastu ja soovitatakse eeltööd jätkata.

Küsimus jääbki lahtiseks.

Koosoleku lõpetamine.

E. O. Liidu töö ja asjaajamise küsimustest pidi veel refereerima, Liidu sekretär

J. Elango, kuid et aeg hiline ja koosolek hõredaks muutunud, siis otsustatakse istung lõpetada.

Tunnistatakse veel soovitavaks, et kohalikud organisatsioonid püüaksid rohkem käsi käes töötada keskkohaga, volitatakse juhatus arenevate olude kohaselt teetsema ja, kui tarvilik, asemikkudekogu kiires korras kokku kutsuma, mispeale koosolek lõpeb Liidu esimehe resümeeeriva kõnega.

Kooliuuenduse näitus.

Nagu teada, korraldab Eesti Õpetajate Liit HSM Koolivalitsuse toetusel 12.—26. aug. k. a. üleriigilise kooliuuenduse näituse Tallinnas, mille ülesandeks oleks läbilõike andmine sellest, mis pakub tänapäeva pedagoogika kooliuuenduse alal.

E. Õ. Liidu poolt moodustatud näituse komitee, (mille esialgne koosseis: dir. prl. A. Pedussaar, pr. A. Johanson, koolin. J. Grüntal, õp. J. Rummo ja Tallinna Pedagog. Muuseumi dir. A. Janson) on koostanud kava, mille põhjal näitusel käsitamist leiaksid järgmised alad: üldõpetus, Daltonplaan, testide küsimus, projektmeetod, Decroly süsteem, õpilaste omavalitsus, ekskursioonide küsimus, karskuskasvatus, kooli ja kodu suhe ja muud küsimused.

Näitusega ühtaegu ja seotult korraldatakse kasvatuseduslik nädal Tallinnas, mille kestel peetakse üldloenguid ja organiseeritakse katse- ning töörihmi, kus harutatakse üksikuid kooliuuenduse meetodeid ja selgitatakse näituse eksponaate. Iga näitusele sõitnud õpetaja, kes mõnest kasvatusedusliku uuenduse küsimusest huvitatud, võib töötada kaasa vastavas katse- ning töörihmas ja võtta osa läbirääkimistest.

Esialgselt on nõusoleku andnud näitusel ja nädalal esinemiseks järgmised kasvatusetegelased:

Dr. Rudolf Smola Viinist — käsitleb üldõpetuse, kollektiivõpetuse ja karskuskasvatuse küsimusi, tuues kaasa eksponaate oma õpilaste töödest Viinis;

Leon Taivans Riist — valgustab kooliuuenduse edusamme Lätis, tuues kaasa eksponaate Läti Õpetajate Liidu Pedagoogilisest Muuseumist;

Artur Dseivers Riist — käsitleb ekskursioonide küsimust ning toob kaasa vastavaid eksponaate;

Dr. J. Rabinovitsch Riist — käsitleb Decroly meetodit, tuues kaasa erilisi eksponaate Belgiast;

Dir. J. Käis Võrust — käsitleb teemat „Missugustel aladel iseäranis vajame uuendatud tööviise“ ning toob kaasa eksponaate Võru seminarist;

koolinõunikud J. Grüntal Tallinnast ja J. Estam Pärnust — käsitlevad testide küsimust;

prl. H. Põld Tallinnast ühiselt New-Yorki Columbia ülikooli kasvatuseduse professor Lester Wilsoniga — käsitlevad projektmeetodit.

Peale mainitute on läbirääkimised käimas mitme Lääne-Euroopa pedagoogiga ja paljude kodumaa õpetajatega näitusel esinemise ja nädalal kaasatöötamise asjus.

Kuid kõige tähtsam on meie oma koolide mitmekülgne ja laialine esinemine näitusel ja õpetajate rohkearvuline osavõtt kasvatuseduslikust nädalast. Aprillikuul E. Õ. Liit pöördus pikema ringkirjaga kõigi koolide ja õpetajate poole, paludes näituse komiteele teatada, milliseid katseid on tehtud ja missuguseid kogemusi ja tulemusi saadud kooliuuenduse alal. Eriti tähtsaks tuleb pidada üksikute õpetajate iseseisvaid katseid kooliuuenduse alal, küsimata seda, kas need katseted mõne üldtuntud uuenduste kategooria alla kävad või ei käi.

Erilist tähelepanu tuleb pöörda üldõpetuse küsimusele, sest see on meie koolides kõige laiemalt tuntud kooliuuenduse süsteem. Selles küsimuses näitusel tuleks välja panna õpilaste töövihikud, joonistused, käsitööd, õpetajate töökvad, aasta jooksul läbitöötatud teemad ühes kõigi kavade ja õpilaste töödega, statistilised kokkuvõtted jne. Selle ala üldorganiseerijaks on palutud Tallinna XII algkooli juhataja pr. A. Johanson, kelle ülesandeks muu seas organiseerida kasvatuseduslikul nädalal üldõpetuse töörihm loengute, referaatide, näitetundide ja keskusteluga.

Näituse korraldajad peale ülalnimetatud üldteadete paluvad veel teatada, missugustel aladel oleks igal koolil võimalik näitusel esineda.

Kõik teated ja ettepanekud näituse asjus tulevad saata hiljemalt maikuu jooksul Eesti Õpetajate Liidu nimele Tallinna, Rataskaevu 22.

Ühenduses ettevalmistusel oleva kooliuuenduse näitusega E. Õ. Liit kirjastab erilise meetodilise koguteose, mis annaks läbi-

lõike kooliuuenduse tänapäevast. Teos ilmub hra E. Martinsoni toimetusel enne näitust, olles seega näitusele ettevalmistajaks ja väärtuslikuks sissejuhatuseks ning saatjaks.

Virumaa õpetajatepäev.

Virumaa Õpetajate Liidu korraldusel peeti järjekorraline Virumaa õpetajatepäev 23.—24. märtsil Rakvere Rahvamajas. Päeva avas Virumaa Õp. Liidu esimees P. Raudsepp. Juhatajaiks valiti hrad Raam, Raudsepp, Rattassepp, Pedisson ja Lindman, protokollijaiks õp-d Hübner, Hiršfeldt, Hammer, Tamm, Bakhof, Hansen ja Villberg.

Esimesena pidi refereerima kõlblise kasvatusaluseist dir. H. Roos. Tema mitteilmumise tõttu aga kõneles dr. med. J. Vilms ühiskondlikest kasvatusetegureist. Referent märkis halastamatut võitlust pol. parteide vahel, ülejõuelamist j. t. allakiskuvaid tegureid, mille mõju ühiskonnale ja eriti õppivale noorpõlvele lagastav.

Õppe- ja kasvatus töö edu takistavaid põhjusi valgustas koolinõun. Linsi. Meil märgitakse kooliga liiga palju. Õppekavad on täis liigset ballasti, üldine hariduspoliitika sarnaneb tuulelipule, omavalitsused ei täida omi kohustusi kooli vastu jne. Kõneleja esitab ka üksikuid arve Virumaa koolide seisukorrast 1928/29. õppeaastal. Õpilaste arv vähenes 142-he võrra. Toetust anti 2800-le õpilasele (20% üldarvust) — 14246 kr. + omavalits. toetussummade suuruses. Ruumid olid head 69 koolis, rahuld. 92 ja halvad 42 koolis. (20%). Eraldi võimlemisruume oli 71-he kooli juures, õppevahendid allgelised 33% kooles. Kutseta õpetajaid algkooles oli vaid 17 (4,2%) keskkooles aga 21 (4,6%).

Referaatidele järgnevail läbirääkimisel nõutakse ühelt poolt õpetaja taandumist poliitilisest tegevusest, teiselt poolt aga osavõttu. Sealjuures oldagu aga küllalt taktitundeline teisitõmõtlejate suhtes, peetagu sirgjoonelist poliitilist sihti ja mõjutagu ümbruskonnale kasvatavalt ja eeskujupakkuvalt. Ulakate laste probleemi lahendamine tunnistatakse hädavajaliseks. Kodu-kooli vahelise pineva õhkkonna põhjustavad hoolekogude toetussummade jagamised ja puuduvate õpilaste trahvimine. Nende ülesannete paigutamine teiste asutiste valdkonda loetakse üksmeelselt soovitatavaks.

Pärast lõunavaheaega refereeris dir. Madisson kõlblusest Jaapanis, rõhutades eriti kolme motiivi: 1. vanemate-, 2. isamaa- ja

3. keisriarmustust, millele kooles pannakse suurt rõhku.

Õpetajaskonna organiseerimist puudutas E. Õpet. Liidu sek. J. Elango, juhtides tähelepanu neile tulemustele, millised saavutatud ühisel jõul. Organiseerimine kutseühinguisse osutub eriti vajalikuks teoksilolevate reformide ja eksperimentide ajajärgul.

Õhtul oli seminari ruumes seminaripere korraldusel ja kaastegevusel kontsert. Puhas sissetulek (200 kr.) läks Virumaa Õpet. Liidu korraldusse puudustkannatavate noorte õpetajate toetamisfondi loomiseks.

Teine tööpäev algas kell 11 hom. mag. V. Ernitsa referaadiga kõlblusest Ameerikas. Kõneleja tõestas faktidele tuges keeluseaduse suurt positiivset mõju nii vaimlikul kui majanduslikul alal. Vaade, et ameerikalased on kõlblalt madalal tasemel, on ekslik.

Läbirääkimistel leitakse meilgi vajalik olevat rõhutada kõlblises kasvatuses vanemate-, isamaa- ja vabadusearmustust.

Viimasena referendina peatub V. Ernits soome keele õpetamisel meie kooles. Kõneleja esitab resolutsioonid, milles nõutakse kõike võimaluste kasutamist kooliseadusis soome keele õpetuse teostamiseks, summade määramist eelarve korras, õpetuse teostamist vabatahtlikuna õppeainena juba alg- ja täienduskooles ning laiemat tähelepanu hõimuküsimusile nii hariduspoliitika juhtidelt kui igasuguseilt vabaharidustöö organisatsioonelt.

Õpetajatepäeval võeti vastu järgmised resolutsioonid:

1. Keskkooli õpilastele tehakse kõlblusõpetus sunduslikuks õppeaineks.

2. Koolikorralduslike uunduste (õppe- ja tunnikavade muutmise, koolitöö kestvuse muutmise) läbiviimine on tihedalt seotud kooli töökorralduse muutmise, samuti ka koolides tarvitavate õpperaamatute ja õppeabinõude uuendamisega. Kuna töökorralduse ja meetodiliste võtete alalist muutmist ei saa pidada kasvatuslikult soovitatavaks, õpperaamatute ja õppeabinõude uuendamine lähikese aja jooksul pole aga ainelistel põhjustel teostatav, tuleks koolikorralduslike uundusi ette võtta põhjaliku kaalutluse järele ja järkjärgult.

Koolikorralduslike, kasvatuslike ja meetodiliste uunduste maksmapanekul ei tohiks niivõrt mõõduandev olla välismaa eeskujude jälginine, kui oma ainelise ja vaimlise kandejõu arvestamine.

3. Kuna ulakate kurikalduvustega laste

olemasolu avalikus algkoolis halvab kooditööd, olles takistuseks aine valikus ja käsitlemises, lapse arenemises tema vaimliste huvide kohaselt, samuti ka kasvatustööks tarvilise ühtlase kõlbla tasapinna loomises, tuleb koolitöö edukuse tõstmiseks pidada hädatarviliseks ulakate ja kurikalduvustega laste eraldamist viimaste koolikohustusest varema vabastamise või vastavasse erikooli paigutamise teel.

4. Kuna puudustkannatavaile õpilastele antavate toetussummade jagamine ja väljaandmine hoolekogudes koolide juures soodustab õpilastele ebakasvatustööd mõjuva vahekorra tekkimist kooli ja kodu vahel, tuleks toetussummade jagamine ja väljaandmine anda omavalitsuse organite kätte, mille ülesandeks on avaliku hoolekande teostamine.

5. Meie kooli peamiseks ülesandeks on tunnistatud üksmeelselt korralikkude, töövõimeliste ja ausate kodanikkude kasvatus. Kooli kasvatustööl on püsiv mõju ainult siis, kui kodu toetab kooli kasvatustööd ja suhtub koolile heatahtlikult.

Kooli ja kodu vahekorda rikub aga tunduvalt ka see asjaolu, et õpilaste vabandamata põhjustel puudumise eest õpilaste vanemaid trahvib koolijuhataja ja õpetajad. Kuna kõik pahameel ja vaen trahvimise puhul langeb täiel määral kooli ja õpetajate kanda, on hädatarvilik vabastada koolijuhatajaid ja õpetajaid asutisest, mille ülesandeks jäetakse õpilaste vanemate trahvimine nende laste koolist puudumise pärast.

Lõppeks võeti vastu protest-resolutsioon lastelugemise asjus ja otsustati paluda E. O. Liitu esineda avaliku protestiga selle väärnähte vastu.

Tartumaa Õpetajate Liidu üldkoosolek.

Tartumaa Õpetajate Liidu üldkoosolek, millest võttis osa umbes 300 õpetajat, peeti 24. ja 25. märtsil Tartus ühenduses Tartu seminari järjekorralise aastapäevaga. Koosolekul peainspektor J. Kiiwet ja koolinõunik G. Reial andsid ülevaate täienduskoolide ülesandest ja korraldusest. Edasi prof. J. Kõpp kõneles praegusaja põnevamaist küsimusist usuõpetuses ja õpetatud aednik mag. J. Port andis ülevaate kooliaedade ülesandest ja nende korraldusest algkoolide juures. Järgmisena kõneles koolin. A. Kurvits eetilistest põhiprobleemidest kodaniku kasvatamisel, ning viimasena haridusosakonna juhataja D. Uiga

peatas pikemalt meie algkooliseaduse juures selle 10-aastase maksvusle oleku puhul, panes ette selle seaduse 10-aastase juubeli puhul alus panna Tartumaa õpetajate kodu asutamisele ning korraldada algkoolide üldnäitus. Kui üldnäitust võimatu lühikese aja või aineline kitsikuse tõttu teostada, siis tuleks korraldada vähemalt kohalikud näitused.

Märjamaa haridus-karskuskongress.

Märtsikuu 9. päeval peeti Orgita majapidamiskoolis Märjamaa Õpetajate Ühingu korraldusel enam kui pooleteisesaja inimese koos olles Märjamaa karskus-hariduskongressi. Kongressi päevakord oli väga mitmekesine: kõnelesid kodusest kasvatuses ja karskusest dir. H. Roos, haridustööst väljaspool kooli G. Puu, loomatervishoiust loomaarst Treumann, põllumajanduslikust haridusest agr. G. Tamm, ühistegevusest Ühistegelise Liidu esindaja T. Enders ning koolist kui haridustegurist õp. prl. E. Marlant.

Kongress võttis vastu hulga resolutsioone. Muuseas leiti, et alkoholiliste jookide joomisele ahvatlemine tuleb tunnistada karistatavaks. Alaealistele kuni 20-da aastani peaks alkoholiliste jookide müük olema seadusega karistatav. Jookide müügi aega tuleks piirata, kusjuures jooki võidakse müüa ainult enne lõunat. Toiduainete kauplustest tuleks lõpetada õlle müük. Koolimajadest ning kirikutest tuleks kõrtsid kaugemale hoida, kui nad seda praegu on. Seltside poolt korraldatavatel pidudel ei tohiks alkoholilisi jooke ja tubakasaadusi müüa.

Edasi leiti, et kool peab seisma väljaspool erakonnapolitikat ja algkooli õppekavad peaksid olema püsivamad. Koolisundus tuleks teostada alles 9-dast eluaastast arvates.

Õpetajate kongresse tulemas.

Praegu on E. O. Liidu toimkondades ettevalmistusel järgmised kongressid:

Eesti keele õpetajate III kongress Eesti keele õppekorralduse toimkonna ettevalmistusel kavatakse pidada eelseisval jõuluvaheajal Tallinnas.

Ajaloo õpetajate III kongress ajaloo õppekorralduse toimkonna ettevalmistusel kavatakse pidada 28.—30. XII. 1930. a. Tartus.

Gümnaasiumi-õpetajate II kongress E. O. Liidu keskkoolitoimkonna korraldusel tahtakse pidada 1931. a. kevadepühade vaheajal kas Tartus või Tallinnas.

Akadeemiline Pedagoogika Selts asutatud.

Aprilli alul pandi alus Akadeemilisele Pedagoogika Seltsile Tartus. Sissejuhatavate kõnedega esinesid prof. P. Põld ja dir. J. Tork. Asutajate poolt võeti vastu põhikiri, valiti ajutise juhatuse funktsioonidega korraldav toimikond koosseisus: prof. P. Põld, dir. J. Tork, õpetajad A. Viital, J. Parinbak, L. Kant, E. Jaanvärk ning üliõp. A. Kallits.

Õpetajate palgaseaduse muutmine.

Valitsuse poolt esitati Riigikogule avalikkude õppeasutuste ja õigustega erakoolide õppejõudude tasude seaduse muutmise seadus. Nagu teada, on maal asuvate avalikkude algkoolide õppejõudude palgast maaomavalitsuste kanda 10% ja lisatundide tasust 20%. Tegelikult ei ole aga maaomavalitsused nende raske majandusliku seisukorra ning piiratud tuluallikate pärast suutnud nende maksmisele kuuluvate õppejõudude palgaosa oma tuludest tasuda. Seepärast on riik andnud maaomavalitsustele toetusi eelarve korras õppejõududele palgamaksmiseks. Seega on faktiliselt riik maksanud täies ulatuses selle osa maal asuvate algkoolide õppejõudude palgast, mille seaduse järgi peaksid omavalitsused maksma.

Säärast olukorda ei pidanud Valitsus enam otstarbekohaseks ja esitas seaduse parandusettepaneku, mille järgi õppejõudude palgast maksab riik maal 90%, linnades ja alevites 80%, maal — koolide ülalpidajad 10% ning linnades ja alevites — linna- või alevivalitsus 20%.

Lisatundide tasu maksaks uue seaduse järgi maalasuvate algkoolide õppejõududele riik, kuna linnades ja alevites maksab lisatundide tasust riik 80%, linna- või aleviomavalitsus 20%.

Nagu sellest elnõust näha, leiab Valitsuse poolt nüüd see seisukoht pooldamist, kuna Õpetajate Liit juba eelmise palgaseaduse eelnoo puhul seda kategooriliselt nõudis.

Üleriiklik lastelugemine.

Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi ringkirja põhjal 19. veebr. k. a. nr. 24550 on kooliõpetajate kaudu algkooli pedagoogikakogudele ja õppejõududele kohuseks tehtud ette võtta allakoolialiste, koolisundusealiste ja keskkooliõpilaste lugemine kooliringkondade kaupa, ilma et õpetajaid nende harilikkuude kohuste täitmisest selleks ajaks oleks vabastatud.

Eesti Õpetajate Liit, harutades selles küsimuses Liidule saadetud materjale, leidis, et

1. selle ülesande täitmine koolitöö ajal ja pealegi võrdlemisi lühikese tähtaja jooksul on äärmiselt raske ja normaalset koolitööd takistav, sest kooliringkonnad on laialdased; õpetajal on võimalus alles peale lõunat teele minna, nõnda et ta sageli õhtuks kohale jõuab; koolitundide ettevalmistamisest ja kirjatööde parandamisest ei saa niisugusel korral jutugi olla;

2. hariduse- ja sotsiaalministeerium pole teatanud lastelugemise korraldamisest kodanikkudele, mille tõttu õpetajad saavad nõutada tarvilisi andmeid laste arvu kohta ainult eraisikutena ja andmete nõudmine võib tunduda ebasoovitava tungimisena kodanikkude kodudesse;

3. koolikohustuslike laste nimekirjade pidamine on avalikkude algkoolide seadusega (par. 12 ja 13) pandud kohaliku omavalitsuse peale; selle ülesande panemine kooli ja õpetajaskonna õlgadele pole seepärast kooskõlas seadusega ja osutub õpetajaskonna koormamiseks uute mitte küllalt seadusepärase ülesannetega, ühtlasi aga ka omavalitsuste õiguste ignoreerimiseks ning vastavate seaduste ja määruste silmapaistvaks rikkumiseks.

Neid asjaolusid silmas pidades Eesti Õpetajate Liit saatis märgukirja Hasomini koolivalitsusele protesteerides selle normaalset koolitööd takistava ja õpetajaid seadusevastaselt koormava korralduse vastu ja paludes ministeeriumi hoolt kanda ja valvel olla, et koolitöö võiks takistamatult kesta.

Õpetajate Ühispanga korraline aastapeakoosolek

peeti 13. apr. k. a. Tallinnas. Koosolekut juhatas A. Perli, protokollis J. Rummo.

Aruanne kinnitati. Puhaskasu Kr. 33,69 määrati tagasimaksetavate kulude katteks.

Eelarve Kr. 2500.— peale tasakaalus võeti vastu.

Võeti teatavaks välisrevisjoni protokoll, mille puhul peakoosolek konstateeris, et panga asjaajamine areneb seadustes ja põhikirjas ettenähtud alustel.

Juhatuses vanuse järele lahkunud A. Janson valiti tagasi. Nõukogust vanuse järele välja langenud R. Gutman ja J. Rummo valiti tagasi. Seega on praegu juhatuses: esimees — Joh. Tamm (poegl. kommertsgümn.), A. Janson ja J. Kents. Nõukogus: esimees — J. Kana, M. Välbe, J. Elango, E. Martinson, J. Rummo ja R. Gutman. Revisjonikomisjonis: J. Piiskar, A. Perli, K. Õunapu, A. Mikael ja Joh. Unt.

Lõppeks võeti vastu ja otsustati maksma panna Eesti Ühistegelise Liidu poolt välja töötatud kodukorrad peakoosolekule, nõukogule, juhatusesele ja revisjonikomisjonile.

Panga tegevus kokkuvõttes on järjekindlalt kasvanud, mida kujukalt valgustab laenu andmine. 1926. aastal anti laenu 110 veksilil kogusummas Kr. 14.203.—, 1927. a. — 325 veksilil kogusummas Kr. 36.559.—, 1928. a. — 572 veksilil kogusummas Kr. 64.701.— ja 1929. aastal — 668 veksilil kogusummas Kr. 77.375.—

Liikmete arv on tõusnud 187-le, ning hoiussummade tõus oli viimasel aastal 6% ümber.

Rahakehvast aastast hoolimata oli panga seisukord läbi aasta kindel. Üldkoosolek oli asjalik ja üksmeelne.

Õpetajate kodu ja laenukassa Tartus.

Tartu õpetajate ringkondades on algatatud Tartu linna ja maa õpetajate ühise kodu loomise mõte oma maja ehitamise näol. Asjaomastes ringkondades on juba tehtud umbkaudseid kalkulatsioone ja kavu.

Ühtlasi on Selts välja töötanud ja vastu võtnud laenukassa põhikirja. Laenukassa kapital moodustatakse seltsi liikmete igakuulistest maksudest, mis määrati kindlaks kahe krooni peale. Kapitaliks kogutakse raha esialgul 1 aasta, siis tehakse algust ka laenude väljaandmisega. Laenu antakse korraga kuni 1 kuupalga suuruses veksilikindlustuse vastu.

Kopsutiisikus õpetajaskonnas.

„Pärnu Päevaleht“ 27. märtsist k. a. nr. 71 kirjutab järgmist: „Nagu juba kord

varem teatasime, tuleb õpetajaskonnas, eriti noorte naisõpetajate hulgas ette sagedasti haigestumisi kopsutiisikusse. Viimaseil nädalail pole see nähe enam harukordne, vaid koolivalitsusel tuleb mõnel päeval, nagu üle-eile, vabastada õppetööst või saata sanatooriumi korraga mitu inimest.

Valitseb arvamine, et haiguse tekkimise põhjuseks on õpetajate korteriolud, mis äärmiselt viletsad. Korterite parandamisele tuleks valdadel tõsiselt tähelepanu pöörata.“

Keskoolide õpilaste kaitseväe-õppus.

Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi korraldusel teostatakse õpilaste riigikaitse suvise õppus keskkoolide 3—6 kl. ja kutsekoolide 2. ja 3. klasside meesõpilastele 31. maist kuni 6. juunini, kokku 7 õppepäeva. Sama aja kestes korraldatakse ühiskoolide vastavates klassides praktiline eriõppus naisõpilastele majandusliku ja tervishoidliku eneseaitamise alal aineis, nagu koduhoid, kodukaunistamine, majapidamine, käsitöö, esimene arstiabi, lastekaitse jne.

Petserimaal väljapressijad trellide taga.

Nagu see oli õpetajaskonnas üldiselt teada, valitses Petserimaal juba kauemat aega olukord, et ilma „määrimiseta“ seal õpetajate valimistel polnud midagi teha. Summad mida kandidaatidelt harilikult päris avalikult nõuti, kõikusid 250—400 kr. piirides. Nagu nüüd ajakirjandus teatab, on kriminaalpolitsei paljastanud mitu silmapaistvamat vallanõukogu tegelast, kes juba pikemat aega ajanud seda musta äri. Nii on areteeritud Vilo vallanõukogu liikmed Ivan Podrjätšikov ja Gavril Feodotov. Nagu „Kaja“ 4. aprilli numbrist näha, süüdistatakse areteerituid selles, et nad mitme aasta jooksul on raha välja pressinud õpetaja-kandidaatidelt, kes Vilo vallas tahtsid kohta saada. Enamasti on meelehead võetud naisõpetajailt. Nimelt Veera Anikimovilt 300 krooni, S. Vassiljevvalt 250 kr., Salme Kaaverilt 10 kr. ja 100-krooniline veksel.

S. Kaaver andnud kõik kaasasoleva raha, nii et kojusõiduks Petseris pidanud võõrastelt piletiraha laenama. Seda olnud aga pressijaile vähe. Kaaverile öeldud: „Mis teie siis valimistele otsite, kui teil raha ei ole“. Lõp-

peks lepitud 100 kr. veksliga. 1928. a. maksnud Helene Korsakov 180 kr. meelehead. Valimistel pidanud määrima volikogu liikmeid isegi praegune Riigikogu liige Smirnov. Varemalt olnud Smirnov Vilo vallas kooliõpetaja. Hiljem suure vaevaga saanud raha tagasi.

Õpetajaskonnas on areteerimise teade laialist rahulolemist tekitanud, sest see, mis Petserimaal sündis, oli häbiks meie riigile.

Ü. E. N. Ü. esinduskogu istung Tallinnas.

Ü. E. N. Ü. esinduskogu pidas 5. ja 6. aprillil k. a. Tallinnas oma korraldust koosolekut. Esindajaid oli kokku tulnud rohkem kui kunagi varem: 80 osakonnast üle 100 esindaja, kus juures olid esindatud kõik kodumaa nurgad.

Koosolek kestis 2 päeva innuka noorusliku temperamendiga ja hooga. Ei puudunud isegi parlamentlik töötakistamine, nõnda et korraldajaid tuli koosolekult kõrvaldada. Töö tulemustega võidi kõigiti rahule jääda. Võeti vastu rida noorsootöösse puutuvaid resolutsioone.

Käesoleval ajal Ü. E. N. Ü. osakondade arv tõuseb juba 178-ni.

„Kevadiku“ õhtu

korraldati 3. ja 4. mail. Selle õhtu ülesandeks oli noorsooajakirja „Kevadiku“ tutvustamine laiemale õpilashulgale.

Noorsoo suvepidustused Otepääl.

Eesti Noorsoo Karskusliit korraldab käesoleval aastal noorsoo suvepidustused, järjekorras III, Otepääl 21.—24. juulini. Pidustuste kavas on muu seas pidulik avamisaktus ja tutvumisõhtu, referaadid kehakultuuri, ühistegevuse ja noorsooliikumise alalt, vabaõhuetendus ilusas Pühajärve pargis, rongikäik tõrvikute ja laternatega ning jaanituli Linnamäel, kirjavahetajate liikmete konverents, novellivõistluse tulemuste avaldamine, ümbrusega tutvumine ja lõppaktus.

Täppis kava avaldatakse „Kevadiku“ 6-ndas numbris (ilmub maikuul).

Üleriiklik karskuspüha.

Järjekorraline karskuspüha korraldati senise traditsiooni kohaselt tänavu maikuu esimesel laupäeval ja pühapäeval, s. o. 3. ja 4. mail. Karskuspüha korraldamisest kutsuti osa võtma kõik karskus- ja hariduslikud organisatsioonid, sest karskuspüha peab meil kujunema kogu rahva protestipäevaks alkoholi vastu. Kirikuis peeti 4. mail karskusjumalateenistusi. E. Ö. Liit korraldas koolides 3. ja 4. mail lootusringide kevadpüha, mil puhul muuseas teostus võistluskirjutajatele mälestuslehtede ja auhindade kätteandmine. Seks puhuks ilmus päevakohase sisuga „Lootusringi Juh“ number, kuna Karskusliit saatis organisatsioonidele ja koolidele vastava „Külvaja“ numbri, mis sisaldas materjali karskuspüha kõneks ja juhtnööre korraldamiseks. Samal ajal korraldas Karskusliit ülemaalse karbikorjanduse karskustöö toetamiseks. Õpilaste ja alaealiste osavõtt karbikorjandusest oli keelatud.

Kõne Viini õpetajatele karskuskasvatustööst Eestis.

Austria Karskete Õpetajate Liidu Viini osakonna kutsel esines mag. A. Elango, kes töötab praegu ülikooli teadusliku stipendiaadina Viinis, hiljuti ettekandega Viini õpetajatele karskuskasvatustööst Eestis. Kõneleja andis ülevaate kõigist sel alal teotsevatest organisatsioonidest ja nende töömeetodidest. Austria ametivendi eriti huvitasid meie lootusringid ja laste võistluskirjutised, milliseid Austrias ei tunta.

Lõpuks juhtis prof. dr. R. Smola enda muljete põhjal, mis ta sai Eestist rahvusvahelise karskuskongressi puhul 1926. a. suvel, tähelepanu karskuskasvatustöö eeskujulikele organisatsioonile Eestis, soovitudes Viini ametivendadel sellest mõndagi õppida.

A. Elango ettekanne avaldatakse hiljem mitmes ajakirjas.

Välismaalt.

Kool ja tervis.

Kasvatuse ja Õpetuse Keskinstituut (Zentralinstitut für Erziehung und Unterricht) korraldab Dresdenis 5. kuni 18. juunini tervishoidlikud kursused nädalal „Kool ja tervis“. Kursused korraldatakse ühenduses Saksi rahvahariduse ministeeriumiga ja mitmesuguste rahvusvaheliste hügieeniasutistega, -akadeemiatega ja -muuseumidega. Kursustel käsitelakse väga mitmesuguseid nimetatud alasse puutuvaid küsimusi, millest tähtsamad: koolimajade tervishoid, noorsooliikumine, kehaharjutuste ja spordi tervishoid, metsakoolid, koolihoolekanne, kooliarst jne. Kursusi illustreerivad õppekäigud, filmid, valguspildid jne. Lektoreiks sel alal on tähtsamaid arste ja tegelasi.

Osavõtumaks on 40 RM (saksa riigimark). Registreeruda tuleb aadressil: *Zentralinstitut für Erziehung und Unterricht, Berlin W 35, Potsdamer Str. 120*. Registreerumisel vajalik registreerimismaks 5 RM., ja pool õppemaksust — 20 RM. Korterite eest on hoolitsetud (reserveeritakse üle 1000 toa). Vajajane registreerumine soovitatav.

Belgia rahvakoolid muutuvad vaimulikeks.

Belgias avaldub ilmne tendents, et rahvahulgad ikka enam ja enam hakkavad avaldama poolehoidu vaimulikkudele koolidele. Kiriklikud ringkonnad hoolitsevad ka tublisti selle eest, mispärast vastased seda teguviisi on atesteerinud „õpilastejahiks“.

1912. a. avalikkudes koolides käis 512.083 last (54,6%), kiriklikkudes 423.294, seega 45,4%. 1925. aastaks vahetuse kujunes järgmiseks: avalikes — õigem erapooletuis — koolides 414.924 last (52,5%), kiriklikes 374.710 (47,5%). 1928. aastaks vahetuse muutub veelgi kiriklikkude koolide kasuks: avalikkudes k.: 416.840 õpilast (51,7%), vaimulikkudes 388.935 õp., (48,3%).

Kakskolmandikku tütarlastest õpib vaimulikkudes koolides. Paljudes kohtades pole enam üldse ilmaliku orientatsiooniga kooli, seal ka kirikliku ilmavaate vastased on sunnitud omi lapsi viima kirikukooli.

Praegu on umbes 7000 noort õpetajat kohata just sellepärast, et neid — kuna nad on õppinud avalikkudes õpetajate ettevalmistusasutistes — kunagi ei valita kiriklikkude koolide kohtadele, milleks produtseerivad õpetajaid sellekohased eri ettevalmistusasutised.

Esperanto õpetajate keskel.

Saksis eksisteerib õpetajate esperantoliit, millel 400 liiget. Käesoleval semestril korraldatud erilistel õpetajate esperanto kursustel, mida haridusministeerium finantseeris 500-ja, Saksi Õpetajate Liit 400-ja saksa margaga, õpib umbes 180 õpetajat esperantot. See keel on paljudes linna- kui ka maakoolides saanud õppeaineks, samuti Dresdeni ülikooli pedagoogilises instituudis esperanto eksisteerib vabatahtlikuna õppeainena.

Rahvusvaheline õpetajate kongress Praagas.

Fédération Internationale des Associations d'Instituteurs, mille liikmeks ka E. Õ. Liit, korraldas Praagas 22.—28. aprillini rahvusvahelise õpetajate kongressi.

Kongressi esimesed päevad olid pühendatud peamiselt Tšehhoslovakkia kooli- ja haridusolude käsitlemisele, kuna kongressi lõpu poole tulid kõne alla Fédérationi tööküsimused. Täidesaatvasse komiteesse lähemaks aastakstaks valiti Inglismaa, Prantsusmaa, Saksa- ja Taani, Bulgaaria, Ungari ja Eesti esindajad.

Summade puudusel E. Õ. Liit Praagasse oma esindajat ei saatnud. Järgmine kongress peetakse 1931. a. Stokholmis.

E. Õ. Liit oma esindajaks nimetas Liidu abiesimehe A. Jansonit.

Ametlikke teateid ja määrusi.

Avalikkude õppeasutiste ja õigustega erakoolide õppejõudude tasude seaduse muutmise seadus.

(Riigi Teataja 1930. a. nr. 33.)

Avalikkude õppeasutiste ja õigustega erakoolide õppejõudude tasude seaduse (R. T. 22. — 1928.) §§ 7, 11, 14, 24 ja 25 muude-

takse ja pannakse maksima 1. aprillist 1930. a. järgmises redaktsioonis:

§ 7. Õpetajate palgaseaduse ja Õpeta-

jate palgaseaduse muutmise seaduse alusel üksikule õppejõududele määratud palgaastme kõrgendused jäävad jösse käesoleva seaduse maksvusel. Kui mõne õppejõu palk või riigi poolt makstav palgaosa (§§ 24 ja 26) normaalarvu tundide eest käesoleva seaduse järgi väheneb võrreldes selle palgaga või riigi poolt makstava palgaosaga, mis õpetaja sai tundide normaalarvu juures § 36. nimetatud seaduste järgi, siis makstakse talle palk või riigi poolt makstav palgaosa (80—90%) normaalarvu tundide eest endises suuruses edasi niikaua, kui ta jääb samale kohale; lisatunnid arvestatakse käesoleva seaduse normide järgi.

§ 11. Õpetajateseminari ning seminari algkooli õpetaja, riigi kunsttööstusekooli eriainet ja merekoolide mereasjanduse eriainete (Merikoolide seaduse § 10. b. II) õpetajate ja Tallinna tehnikumi seaduse (R. T. 98. — 1928.) põhjal töötava tehnikumi ja selle juures avatud erikoolide õpetajate nädalatundide normaalarv on 20. Samuti on nädalatundide normaalarv 20 kutsekoolides ja kutsealadilistes (eriainelistes) kesk- ning täienduskoolides eriainete õpetajail ja sõjalise õppuse instruktoreil, kelle õppetegevus seotud

õpilaste suvepraktikaga. Alla või üle 20 nädalatunni andmise korral makstakse neile õpetajaile iga nädalatunni eest $\frac{1}{2}$ õpetaja palgast.

Tallinna tehnikumi seaduse põhjal töötava tehnikumi ja selle juures avatud erikoolide õppejõud saavad palka normide järgi, mis maksvad kesk- ja kutsekoolide õppejõudude kohta (§ 4).

§ 14. Koolijuhataja abi annab iga klassikomplekti kohta 2 tundi nädalas vähem oma kooli õpetaja nädalatundide normaalarvust, kuid algkoolides ning Tallinna tehnikumi seaduse põhjal töötavas tehnikumis mitte vähem kui $\frac{1}{2}$ sellest arvust ja teistes koolides mitte vähem kui 12 tundi nädalas.

§ 24. Avalikkude algkoolide õppejõudude palgast maksab riik maal 90%, linnades ja aleveis 80%, maal — koolide ülalpidajad 10% ning linnades ja aleveis — linna- või aleviomavalitsus 20%.

§ 25. Paragrahvis 21. näidatud lisatundide tasu maksab maalasuvate avalikkude algkoolide õppejõududele riik, kuna linnades ja aleveis maksab lisatundide tasust riik 80% ning linna- või aleviomavalitsus 20%.

Üleskutse.

Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli juures oleva Loodusuuriate Seltsi „Eesti looduskaitse osakond“, mille ülesandeks on looduse mälestusmärkide registreerimine Eestis, nende kaitsmine ja uurimine, pöördub Teie poole palvega, et Teie osakonnale oma kaasabi selles väga tähtsas ning tarvilikus ettevõttes ei keelaks ja osakonda oma lahke kaastööga toetaksite. Sellepärast palub osakond, et Teie oma lähemas ringkonnas püüaksite kindlaks teha need esemed, mida Teie arvates tuleks looduse mälestusmärkideks lugeda, eriti aga just need, mis vajavad seaduslikku kaitset ning järelevalvet.

Looduse mälestusmärkide all on mõeldud:

1) Puud ja põõsad, mis haruldased või koguni ainukesed ümbruses, või mis omapärased oma erilise kasvu, jämeduse, pikkuse jne. poolest; puud, mis on seotud kohalikkude muinasjuttude, traditsioonide ning kommetega, ka muud taimed, mis haruldased ümbruses ning alalhoidmise mõttes vajavad kaitset (näit. luuderohi ehk eefeu, kuldking, väikesediene kuremõök jne., suuremad kogumikud niisugustest taimedest jne., jne.).

2) Haruldaste loomade (näit. karu, len-

dava orava j. t.) asukohad, harva esinevate lindude (näit. kotkaste, valge ja musta toonekure) pesituskohad, roostikud huvitavate veehindude peatuskohtadena jne.

3) Geoloogilised esemed: rändrahnud, mis tähelepanndavad oma suuruse, iseärasusega jne., omapärased allikad, koopad, luited, tähtsamad aluspõhja paljastised: kivimurrud, kruusa-augud, kus nähtavale tulnud erilised kihitised; järsud jõe- ja ojakaldad selgete kihitistega jne.

4) Eriti iseloomulikud maastikud, nende osised; saared erilise taimestikuga või linnustikuga jne.

5) Üksikud pargid, puisteed, mis vajavad kaitset.

Teie poolt tähele pandud ja teadete järele saadud andmed palutakse Looduskaitse osakonnale saata hiljemalt 1. aug. 1930., et osakond võiks lähemal ajal saata vastava eriharidusega isikuid Teie poolt tähendatud paikadele tarvilisteks uurimisteks.

Osakonna kirjatöimetaja:

G. VILBERG.

Aadres: Tartu, Aia tän. 46.

Looduskaitse osakond.

Uusi raamatuid.

Harju Maakoolide Õpetajate Liit 1919.—1929. H. M. Õ. L. kirjastus, Tallinnas 1930. a.

Eesti Keskkoolide Juhatajate Ühingu aastaraamat I. 1928. E. K. J. Üh. kirjastus, Tartus 1929. a.

Mihail Janson. Rahuingel. Näidend lastele 3-es vaatuses proloogiga ja epiloogiga-apoteosiga. Noorusmaa jutukirjastik nr. 15. Vene keelest A. Kaasik. M. Metsanurga saatsona. Laulud komponeerinud K. Lüdeke. K. Hoerschelmanni illustratsioonid. E. Õ. Liidu kirjastus, Tallinnas, 1930. a. Hind 1 kr.

Ricarda Huch. Juudi haud. L. U. B. nr. 117. K.-ü. „Loodus“, Tartus, 1930. a. Hind 25 s.

D. H. Lawrence. Pastori tütreid. L. U. B. nr. 118. K.-ü. „Loodus“, Tartus, 1930. a. Hind 25 s.

A. Ers. Sakristaan ja kurat. L. U. B. nr. 119. K.-ü. „Loodus“, Tartus, 1930. a. Hind 25 s.

Richard Janno. Neitsi Maarja. Jutt ühest haprast alpilildest. L. U. B. nr. 120/121. K.-ü. „Loodus“, Tartus, 1930. a. Hind 50 s.

E. Wilde. Külmale maale. (Lühendatud väljaanne koolidele). Redigeerinud ja vene- ning saksa keelse sõnastikuga varustanud B. Pravdin, Tartu Ülikooli vene keele lektor. K.-ü. „Looduse“ kirjastus, Tartus, 1930. a. Hind 1 kr. 35 s.

Theodor Storm. Pole Poppenspäler. Novelle. Bearbeitet von A. Jansen. K.-ü. „Loodus“, Tartus, 1930. a. Hind 1 kr. 25 s.

The New Era. Pioneer Education in Poland. January 1930.

Pärnumaa. Maateaduslik, tulunduslik ja ajalooline kirjeldus. Üle 170 joonise ja suure kaardiga, ligi 800 lhk. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus, Tartus, 1930. a. Hind 9 kr.. nahkköites 11 kr.

Hans Roos. Jean Jacques Rousseau.

Rousseau mõju järelilmale on olnud väga suur nii kirjanduse kui ühiskondliku elu ja kasvatusteaduse arengu ulatuses. Kui raamat on mõjutanud millalgi rahvaste elu, siis on seda teinud just Rousseau teosed. Muu seas on meie noorsoo kasvatus kasutanud erk-salt Rousseau juhtmõtteid, kuid seni polnud eesti keeles tema töist midagi kättesaadav

õpetajaile ja lastevanemaile. Hans Roosi töö, mille redigeerinud prof. P. Pöld, kõrvaldab selle puuduse ja annab võimaluse meie kasvatajaile, nii kodudes kui koolides, tutvuda Rousseau kasvatuslikkude vaadete tuumaga. Raamat sisaldab Rousseau eluloo, kokkuvõtte tema pedagoogilisist vaateist ja kasvatusüsteemist ning arvustavaid märkusi nende viimaste juurde (kokku 65 lhk.). Muu osa on Rousseau tähtsama teose „Emili“ tõlge, mis jälgib lapse kasvamist ja näitab, mida tarvis hoolitsejail seejuures teha või tegemata jätta, ning avab ühtlasi areneva inimolendi hinge-elu sügavusi. Praegusel ajal, mil noorsoo juhtimise küsimused püsivad ikka otsivalt pävakorral, peaks see teos aitama lahendada mitmeidki küsimusi. Ja seda just laiemas hulgas ja koduse kasvatuses mõttes.

Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus, Tartus, 1930. a. 228 lhk. Hind 4 kr.

Jüri Nuut. Millest kõneleb Einsteini relatiivsuseõpetus. Tabelitega ja joonistega. 106 lhk., hind 2 kr. 50 s. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus.

Tänavu saab 25 a. täis ajast, mil prof. Einstein esimest korda esines oma relatiivsuse teooriaga. Viimaseil aastail on tema õpetus saanud üldise huvi osaliseks. Selle põhjuseks on muu seas asjaolu, et Einsteini teooria ei kuulu mitte ainult kitsa ja spetsiaalse teaduse ala piiridesse, vaid et sellest õpetusest kasvavad välja uued põhimõtted maailma mõistmiseks. Nii et siin on ka tugev üldfilosoofiline külg. Dr. J. Nuut on teinud enese ülesandeks esile tõsta just relatiivsuseõpetuse põhialuseid ning tal on õnnestunud esitada seda niivõrt populaarteaduslikul laadil, et selle lugemine ei nõua erilisi spetsiaalteadmisi: raamat on loetav ja arusaadav igaühele, kellel on matemaatikas põhiteadmused, nagu seda pakub algkool.

Eesti runoviisid. Korraldanud Armas Launis. XXIV + 410 lhk. suures kaustas. Broš. 9 krooni. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus, 1930. a.

Juba mitu aastat taevasi alustati eesti rahvaviiside trükkimist, mille sisulise korralduse võttis enese peale Soome tuntud muusikamees ja teadlane dr. Armas Launis. Tegelikult küll eest hoolitses vastav komisjon prl. Miina Hermanni juhatusel. Käesolev kogu sisaldab 2580 viisi ja annab kõik olulisema

meie senisest rahvaviiside korjandusest, tehes nad üldiseks tarvitamiseks kättesaadavaks. Eesti vanemast kunstivarast on seega siis ilmunud kapitaalne teos. Et siin on tegu nooditekstiga, peab raamatu hinda pidama üsna tagasihoidlikuks.

H. Haberman. „Eestikeelne kiirkiri“.

Iseseisvusaastate vältel on meie koolikirjanduslik kirjavara tunduvalt paisunud ja täienenud. Seni on aga täiesti unarusse jäetud üks, praegu küll veel mitte sunduslik ala — kiirkiri. Kuna aga päev-päevalt kasvab nõudmine kiirkirja oskuse järgi, peab tegelik elu seal järele jõudma, ning seni ongi püütud küsimust lahendada rea peaaegu järjekindlate kursustega meie suuremates linnades, kus õpetajad väga sagedasti igauks ise süsteemi ja ühtki süsteemi mitut moodi käsitlevad. Sellist olukorda ehaloomulikuks pidades on kauaaegne Riigikogu stenografist *H. Haberman* koostanud käesoleva õpiku, et anda esimene tõuge eestikeelse kiirkirja-õpetuse tegeликus rajamiseks.

K.-ü. „Looduse“ kirjastus, Tartus, 1930. a. Hind 1 kr. 90 s.

Mälestused iseseisvuse võitluspäevilt. II köide. Vabadussõda.

Ajakirjanikkude Liidu poolt toimetatud „Mälestused iseseisvuse võitluspäevilt“ II köide käsitleb vabadussõda, ja materjali rohkuse tõttu sisaldab peamiselt ainult kirjutisi sõjast ning sõjaaegsest politikast autoreilt, kellel oli omal alal teatav ülevaade. Seejuures valgustatakse ses köites mitut ainet, mis senises memuaarikirjanduses on uudiseks. Nii annab siin Konstantin Päts oma vastuse *J. Tõnissonile*, kes temale ette heitnud, et see teda sõja alul kodumaalt välja saatnud. Kindral *A. Tõnisson* jutustab sõjamehe otsekoheusega ja huumoriga esimest taganemise ja pealetungimise lugu. Sõjaajalooliseks harulduseks on kapten *A. Irve* päevaraamat soomusrongilt, ning *Pihkva* all üle tulnud Eesti punabrigaadi staabiülem *K. Maasiku* jutustis Eesti punaste ületulekust. Eesti keerulised suhted ja viperused Lätiga leiavad esmakordselt käsitlust kindral *J. Sootsi* ja professor *A. Piibu* poolt. Sama esmakordselt on valgustatud kurikuulus *Irboska* lugu *A. Hellati* ja end. kindralstaabi teadete osakonna ülem *abi H. Veemi* kirjutistes. Kindral

J. Laidoner ja prof. *A. Piip* käsitlevad veel Inglise abi ulatust, kuna *M. Martna* valgustab langesvehri sõja telgitaguseid Saksamaal.

Arno Raag. *Elisabeth Aspe* elu ja looming. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus. 76 lhk., hind 1 kr.

On tervitatav samm, et autorid peavad silmas ka meie kirjandusemineviku kõrvalsemaid kujusid. Ajal, mil kirjanikud võtsid oma ülesannet kõrvalse asjaarmastusena, jäid nende tööd mitmesugustel põhjustel kõrvallaanile. Kirjaniku väärtus võis olla küllaltki tähelepandav, kuid tema tähendus kirjandusel eaproporsionaalselt väike. *Arno Raag* on käesolevas teoses päeviku, kirjade, seniste eeltööde jne. najal andnud *Elisabeth Aspe* (1860.—1926.) elukäigust ja kirjanduslikust tegevusest ümmargusepiirdelise ülevaate: selle kaudu tõuseb *Elisabeth Aspe* kirjanikukuju juba reljeefselt kirjandusloolisele tagapõhjale.

August Strindberg. Üksi.

Tõlkinud *A. Lemberg.* Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus, 1929. a. Hind 1 kr. 50 s.

„Üksi“ ilmus rootsikeelsena esmakordselt 1903. a. ja on pärit viimastest ajajärgust *Strindbergi* elus. Väsinud ärevast võitlusest talumatute võimudega siirdub autor üksindusse, lootes sealt leida rahu ja tasakaalu. Mässulise merena tahtis ta jõuda vaiksuse. Pealt näha ongi „Üksi“ sündmustik tüüpepinnaline, kuid seesmiselt on hing ikkagi ärevalt voogamas: reageeritakse teravasti ja tugevasti ümbritsevale elule, tekib mõtteid, erakordseid ja sügavaid, mis löövad erutatult lõkkele. Niimoodi kujuneb „Üksi“ geeniaalse kirjaniku enda siseelu tabavaks kujutuseks ja analüüsiks ühtlasi. See teeb raamatu väljapaistvalt sisukaks.

Sigrid Undset: „Kevad“.

Keegi ei oska paremini naise hingeelu kujutada kui naine ise. See on ilm, kus elu suured küsimused saavad ainult ühe tõlgituse: armastuses. Undsetile on armastus küll õrn, kuid halastamatu heitlus mehe ja naise vahel. Paljud on kirjutanud armastuse taevaniulistamisest, kuid nii vähesed tema tõelisest olemusest, maisusest, abieluproosast ja lihhalikust algupärasest. Selle pooltest on käesolev *Undseti* „Kevad“ täieline üllatus.

K.-ü. „Looduse“ kirjastus, 1930. a. I. K. R. nr. 14. Hind 1 kr.

Toimetuse ja talituse aadress: Tallinna, Rataskaevu t. 22. Tel. 14-63.

Tellimishind: aastas 5 kr., poolaastas 2,50 kr., üksiknumber 75 s.

Vastutav toimetaja: *Fernst Martinson.*

Väljaandja: *Eesti Õpetajate Liit.*

Seda
on ainsa
koostamis
kulusid, püa
mainimist, et
nende eestikee
nii et kaart võ
tamisel. Suure
hestikulises järjek
leidmine.

Seega on koguteo
ja mitmekülgselt ka
tegemist kodumaaga nin
ajaloo ja muu elu-olu ko
asutisi ja -tegelasi, kes vaj
annete lahendamisel, siis kooli
saks aineallikaks õppetöö korra
õpetamisel. Samuti peaks koguteo
igas hariduslikus või ühistegelises
iga jõukama, oma maa ja rahva vastu

Raamatu hind on püütud määrata
ostjale eelmainitud ostjaskonnast. Sa
malik ainult seetõttu, et Eesti Kirjanduse Se
sel oma kanda kõik teose laialdase koostamis- ja
suured väljaminekud ja arvestanud raamatu hinnak

Maakondi kirjeldav koguteos „EESTI“. Maadeteatust, ... ja aja100-
line kirjeldus.

- I osa: TARTUMAA. 231 joonise ja 19 kaardiga, 756 lk. Hind 7 kr. 50 s., nahkköites 9 kr. 50 s.
II osa: VÖRUMAA. 122 joonise ja 10 kaardiga, 508 lk. Hind 5 kr., nahkköites 7 kr.
III osa: SETUMAA. 139 joonise ja 5 kaardiga, 394 lk. Hind 4 kr., nahkköites 66 kr.
IV osa: PÄRNUMAA. Üle 170 joonise ja suure kaardiga, ligi 800 lk. Hind 9 kr., nahkköites 11 kr.

Tellimistingimused: Raamatuid võib tellida otse Eesti Kirjanduse Seltsilt.
Soovitav on raamatute hind tellimise juures Seltsile ette saata pangatšekiga,
postiga või kirjas märkides. Raha ettesaamisel kannab raamatute saatekulud
Selts, posti ja pagasi järeilmaksuga tellimisel jäävad saatekulud tellija kanda.

Eesti Kirjanduse Seltsi büroo ja raamatuladu asub
Tartus, Lai tänav 35. Telefon 6-01. Avatud äripäeviti k. 9-15.

seis

PASSIVA

Kr. 2.690.—	
„ „ 203.—	2.893.—
savastutus	13.200.—
ad:	
sv. arved Kr. 8.012.29	
atajal „ „ 6.150.—	14.162.26
k. arve Rahvapangas	3.863.68
nt. hoius. väljam. % % . . .	386.02
1928. a. % %	234.28
Ettearvaksud	40.28
Ettearv. puhtkasu Kr. 10.79	
1928. a. „ „ 22.90	33.09
	Kr. 34.813.24

34.813.24

Kr.

34.813.24

KULUD

1928. a. tulude ja kulude arve.

TULUD

Ärikulud	1.244.21	Saadud % % ja kom.	2.374.76
Maksetud % % ja kom.	1.107.65		
Puhtkasu	22.90		
	2.374.76		2.374.76

Juhatusesimees: Joh. Tamm

liikmed: A. Janson, J. Kents

Nõukogu esimees: J. Kana

Liikmed: R. Gutman, J. Elango
E. Martinson, M. Väilbe

Raamatupidaja: K. Lauer

J. Tamm